

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

СУСПІЛЬСТВО, ЕКОНОМІКА, ПРАВО: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

08–09 лютого 2019 р.
м. Київ

Київ
Інститут інноваційної освіти
2019

УДК 3 (Укр)
ББК 60. 65. 67
С89

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів заходу не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

*Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого
Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.*

С89 **Суспільство, економіка, право: теорія, методологія, концепції розвитку :**
Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 08—09 лютого
2019 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр
прикладної інформатики НАН України. — Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти»,
2019. — 104 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам
вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *С.К. Бурма*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 3 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2019
© Інститут інноваційної освіти, 2019
© Друк ФОП Москвін А.А., 2019

Підписано до друку 11.02.2019. Формат 60x84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturna. Ум. друк. арк. 6,04.

Зам. № 1102-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., пол., анг.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Сору Art».

69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-094-133-87-81.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки

Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України

03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТ

Альшаафі Мохамед Алі,

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ В ЛІВІЇ

Під час перебудови системи управління охороною здоров'я в Лівії Генеральним народним комітетом з охорони здоров'я і навколишнього середовища були визначені цілі роботи сектора охорони здоров'я, які б забезпечували якість і ефективність діяльності.

Лікарні у цій країні діляться на два типи: по-перше, лікарні, які мають особливий характер для лікування інфекційних і психіатричних захворювань; по-друге, лікарні, призначені Генеральним народним комітетом для цілей медичної освіти, наукових і медичних досліджень, стандартизації медичних медичних установ. Також були створені служби охорони здоров'я з метою моніторингу ходу роботи в цьому секторі для огляду правових і фінансових процедур у всіх відповідних місцях і областях.

Загальна чисельність робочої сили в секторі охорони здоров'я становила 108428 чоловік. Кількість основних закладів охорони здоров'я: 1424 об'єктів. Кількість ліжок у всіх установах галузі становить 220000. Кількість лікарів досягла 10404, що означає один лікар на 17 громадян Лівії. За цими показниками Лівія досягла цілей розвитку тисячоліття, встановлених Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), з 370 ліжками на 10 000 чоловік, найвищим у регіоні Середземного моря та Північній Африці.

У 2010 році урядом було прийнято Закон № 02, що складається з 17-ти статей про обов'язкове медичне страхування для всіх громадян та резидентів. Закон змінив в корені систему охорони здоров'я в Лівії і мав вплив безпосередньо на громадян і жителів Лівії з інших національностей. Даний закон передбачав обов'язкове членство в системі медичного страхування для всіх громадян і резидентів через підписку на будь-яке страхування юридичних осіб, які мають ліцензію на практику медичного страхування в Лівії і передбачав також, що установи, організації, підприємства та інші суб'єкти бізнесу повинні створити фонди медичного страхування для своїх працівників.

У 2012 році, після загальної зміни у системі управління державою (після зміни режиму), Міністерство охорони здоров'я Лівії заклиало Всесвітню

організацію охорони здоров'я створити систему охорони здоров'я, яка могла б забезпечити надання основних медичних послуг лівійському населенню. Перший крок був зроблений в рамках програми підтримки ВООЗ, де Лівійська делегація високого рівня була запрошена до головного офісу в Женеві, щоб узгодити активізацію спільних дій. В результаті обговорення були досягнуті шість ключових моментів: сприяння первинній медичній допомозі в Лівії; покращення ключових аспектів регулювання медичних послуг; посилення якості лабораторних послуг; поліпшення послуг радіології; удосконалення управління фармацевтичним забезпеченням; збільшення кількості підготовленого медперсоналу.

В 2017 році в рамках міжнародних зусиль по відродженню та поліпшенню сектору охорони здоров'я в Лівії, ВООЗ пообіцяла надавати ліки пацієнтам у всіх лікарнях. Всесвітня організація охорони здоров'я розробила план про надання гуманітарної допомоги Лівії який спрямований на 1,3 мільйона лівійців, що потребують гуманітарної та медичної допомоги, в тому числі 45% жінок та 34% дітей.

План гуманітарного реагування базується на трьох цілях:

1. Поліпшення доступу цивільних осіб до основних та невідкладних медичних послуг шляхом надання основних лікарських засобів, медичних інструментів та технічної підтримки.

2. Посилення існуючої структури охорони здоров'я та запобігання розвалу системи охорони здоров'я в Лівії шляхом забезпечення розвитку базового медичного персоналу та системи направлення.

3. Забезпечити програми контролю і виявлення інфекційних та епідемічних захворювань, таких, як кір, поліомієліт та ВІЛ / СНІД, а також підтримання систем вакцинації проти інфекційних хвороб.

Для того, щоб забезпечити досягнення цих цілей і через необхідність у координації між різними урядовими установами, які мають відношення до охорони здоров'я, таких, як міністерства праці, фінансування, транспорту, управління самоврядування та інші, було вирішено створити «Національний центр з розвитку системи охорони здоров'я». У 2018 році було створено фонд «інтегрованих зон здоров'я». Сфера нагляду за зонами охорони здоров'я буде заснована на розподілі муніципалітетів таким чином:

- Інтегрована зона охорони здоров'я Тріполі, розташована в місті Тріполі.
- Західна інтегрована зона охорони здоров'я, розташована в місті Завія.
- Центральна інтегрована зона охорони здоров'я, розташована в місті Місурата.

- Південна інтегрована зона охорони здоров'я, розташована в місті Себха.
- Східна інтегрована зона охорони здоров'я, розташована в місті Аль-Байда.
- Інтегрована зона охорони здоров'я Бенгазі, розташована в місті Бенгазі.

В рамках своєї компетенції кожна зона охорони здоров'я проводить моніторинг діяльності установ і служб первинної медико-санітарної допомоги та лікарень, які працюють в зоні та підтримують їх роботу, а також підтримують дослідження, пов'язані з місцевими проблемами зі здоров'ям.

Зони забезпечують населенню послуги з лікування, які надаються в установах первинної медико-санітарної допомоги. Кожна зона охорони здоров'я має мати лікарню — університет, незалежну в адміністративному та фінансовому відношенні, яка надає послуги третього рівня в галузі охорони здоров'я.

О.В. Довгаль,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук
Миколаївського національного аграрного університету

ЕВОЛЮЦІЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ

Ресурсний потенціал залежить від наявності виробничих ресурсів, їх якості, стану, структури, поєднання й умов використання. У випадку ресурсного потенціалу ресурси відображають витратну сторону процесу виробництва, його вихідні передумови.

У сучасній науковій літературі вживаються різні категорії потенціалу села, зокрема: поселенський, демографічний, природний, трудовий, кадровий, економічний (виробничий) та соціальний, що характеризують компонентну структуру сукупного потенціалу сільського поселення [1].

Ресурсний потенціал у сфері аграрного виробництва представляє собою складну, безперервно відтворювальну систему, яка складається з багатьох компонентів (природний, трудовий, фінансовий, підприємницький, інформаційний, матеріально-технічний, технологічний, інституційний ресурси), а зв'язки між ними визначаються соціальними, економічними, політичними, інфраструктурними та іншими чинниками, що зумовлюють функціонування і розвиток аграрної економіки. Провідними складовими аграрного потенціалу є земля, матеріально-технічні засоби, трудові, фінансові і різноманітні нематеріальні ресурси [2].

Сільський розвиток на базі громад ґрунтується на спільних зусиллях, спрямованих на ідентифікацію локальних ресурсів, максимальну їхню активізацію та створення додаткових вартостей у процесі капіталізації з метою підвищення рівня та якості життя членів громад. Резерви капіталізації закладені в оптимальному поєднанні наявних ресурсів й одержанні синергетичного ефекту у формі суспільних благ, що вимагає не тільки індивідуальних інвестицій, а й колективних дій [4].

При підході до визначення сутності поняття «природно-ресурсний потенціал», необхі

дно враховувати на його міждисциплінарний характер — спільне використання географічною, екологічною та економічною науками [5]. Як відмічає з цього приводу Жерибор Л. Л., земельні ресурси є універсальним природним ресурсом, які за чинним законодавством визначаються як сукупний природний ресурс поверхні суші — просторовий базис розселення і господарської діяльності,

основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві [7].

Масове безробіття в країні, відносна не вигідність та неперспективність сільськогосподарської зайнятості кардинально посилили значення фактора віддаленості сіл від великих міст і промислових центрів. Внаслідок цього приміські сільські території стали окремим, відмінним їх типом [9]. Земля є незамінним і безцінним багатством суспільства, а тому забезпечення сталого розвитку економіки неможливе без організації раціонального використання й охорони земельних ресурсів з урахуванням регіональних особливостей землі як природного ресурсу [10]. Відтворення, збереження та збільшення родючості земель сільськогосподарського призначення є одним із ключових завдань в контексті забезпечення розвитку сільських територій країни.

Проблема збереження та відтворення трудового потенціалу сільських територій має два аспекти — потенціал управлінських кадрів та потенціал кадрів робітничих професій. Головною ознакою останнього часу є продовження процесу скорочення чисельності зайнятих, висока плинність кадрів, особливо керівного складу.

Крім трудових ресурсів, демографічний потенціал сільських територій визначається і ресурсом «підприємницька здатність». Підприємницький потенціал сільських територій можна визначити як здатність та можливість членів домогосподарств і суб'єктів господарювання сільських територій до виробництва продукції, надання послуг на засадах адекватної ринковим умовам підприємницької поведінки, орієнтованої на отримання прибутку на основі використання природно-ресурсних, економічних і соціальних факторів. Однією із найбільш перспективних сфер реалізації підприємницького потенціалу сільських територій є рекреаційно-туристичний сектор їх економіки, який цілком об'єктивно можна виділити в окрему складову ресурсного потенціалу.

Більшість дослідників даної тематики, як і ми, пов'язують виробничий потенціал сільських територій саме із агропродовольчим виробництвом.

Узагальнюючи підходи вітчизняних дослідників та враховуючи наше бачення окремих аспектів формування, використання та відтворення, ресурсний потенціал сільських територій — це фактичний та потенційний набір ресурсів природного, демографічного, туристично-рекреаційного і виробничого характеру, яким володіють і/або користуються спільноти, що проживають на сільських територіях країни й окремих її регіонів.

Література

1. Орлатій М. К., Величко А. Є. Формування ресурсного потенціалу сільських територій Дніпропетровської області. Регіональне та муніципальне управління. 2014, №5-6 (7-8). С. 97-107.
2. Самойленко Т. Г. Ресурсний потенціал сталого економічного розвитку сільських територій. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2015, Вип. 15, Частина 3. С. 39-42.
3. S. Bondarenko, V. Lagodienko, I. Sedikova, O. Kalaman Application of project analysis software in project management in the pre-investment phase. International Journal of Mechanical Engineering and Technology, Volume 9, Issue 13, December 2018, pp. 676–684

4. Лагодієнко В.В., Довгаль О.В. Чинники економічного зростання регіонів в умовах диспропорційності. «Актуальні проблеми інноваційної економіки» науковий журнал. - № 3. – 2018. – С. 15-21.

В.В. Лагодієнко,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу, підприємництва і торгівлі
Одеської національної академії харчових технологій

Н.В. Лагодієнко,

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївського національного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стратегічний курс на розбудову соціально-орієнтованої ринкової економіки України ставить на порядок денний питання суттєвого підвищення рівня життя населення країни. Що особливо актуально в світлі підписання Угоди про асоціацію Україна-ЄС, в якій зобов'язанням по досягненню європейських стандартів рівня життя країни-кандидата відводиться ключова роль. Наразі одним із найбільш проблемних моментів внутрішньої соціальної політики нашої держави в частині продовольчої безпеки громадян, є забезпечення повноцінної економічної доступності продуктів харчування. Відтак, виявлення чинників, які перешкоджають досягненню продовольчої безпеки країни, регіону, окремого домогосподарства та розробка заходів із їх нейтралізації - було і залишається актуальною науковою проблемою.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 року №1379 «Деякі питання продовольчої безпеки» індикаторами, що характеризують стан продовольчої безпеки держави (регіону) є:

1) добова енергетична цінність раціону людини. Граничний (пороговий) критерій становить 2500 кал на добу. При цьому 55% добового раціону повинне забезпечуватися за рахунок споживання продуктів тваринного походження;

2) забезпечення раціону людини основними видами продуктів. Визначається як співвідношення між фактичним споживанням окремого продукту та його раціональною нормою;

3) достатність запасів зерна у державних резервах. Граничним (пороговим) критерієм для зазначеного показника вважається його 17-відсотковий рівень, що відповідає 60 дням споживання;

4) економічна доступність продуктів. Граничним (пороговим) критерієм для зазначеного показника є 60%;

5) диференціація вартості харчування за соціальними групами. Розраховується як співвідношення між вартістю харчування 20 відсотків домогосподарств з найбільшими доходами та вартістю харчування 20 відсотків домогосподарств з найменшими доходами;

6) ємність внутрішнього ринку окремих продуктів. Визначається у натуральному виразі як добуток споживання певного продукту та середньорічної чисельності населення;

7) продовольча незалежність за окремим продуктом. Граничним (пороговим) критерієм для зазначеного показника є 30%.

Для нашого аналізу особливий інтерес представляють показники для яких є порогові значення.

Слід визнати, що серйозною перешкодою на шляху реалізації програм стимулювання продовольчого попиту є значний рівень тінізації української економіки. Її вплив може дискредитувати, а то й взагалі звести нанівець усі зусилля центральної та місцевої влади, громадських організацій. Адже критично важливо об'єктивно визначити, хто насправді потребує продовольчої допомоги, а хто ні. Тому поряд із розгортанням програм продовольчої допомоги має бути задіяний комплекс заходів, спрямований на легалізацію доходів громадян.

Дослідження стану продовольчого забезпечення Південного регіону дозволили нам зробити наступні висновки:

1) за фактичними значеннями індикатору «добова енергетична цінність раціону людини» рівень продовольчої безпеки в Одеській та Херсонській областях — задовільний, а у домогосподарства I, II і IV децильних груп Миколаївської області — незадовільний;

2) за фактичними значеннями індикаторів «забезпечення раціону людини основними видами продуктів», «економічна доступність продуктів», «ємність внутрішнього ринку окремих продуктів» рівень продовольчої безпеки Причорноморського регіону - незадовільний;

3) в Причорноморському регіоні проблема фізичного доступу до продовольства — відсутня: регіон зернопрофіцитний, а дефіцитні види продовольства постачаються з інших областей країни;

4) для досягнення задовільного рівня продовольчої безпеки Причорноморського регіону необхідно перейти від стимулювання пропозиції аграрної продукції до стимулювання продовольчого попиту.

Література

1. Лагодієнко В.В. Чинники економічного зростання регіонів в умовах диспропорційності / В.В. Лагодієнко, О.В. Довгаль // «Актуальні проблеми інноваційної економіки» науковий журнал. — № 3. — 2018. — С. 15–21.
2. Мудрак Р. П. Поведінка споживача як чинник продовольчої безпеки домогосподарства / Р. П. Мудрак // Економічний часопис — XXI. — 2014. — №3-4(1). — С. 27–30.

Н.І. Моїсєєва,
кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри ЮНЕСКО
“Філософія людського спілкування” та соціально-гуманітарних дисциплін
Харківського національного технічного університету сільського господарства
ім. Петра Василенка

ОСОБЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Загострення кризових явищ у сфері туризму та курортів свідчить про необхідність удосконалення державної та регіональної політики у зазначеній сфері, пріоритетів і принципів її реалізації, повноважень і компетенції суб'єктів туристичної діяльності, впровадження ефективних організаційно-правових, економічних, інформаційних механізмів розвитку сфери туризму та курортів як високорентабельної галузі національної економіки.

Незважаючи на ресурсну забезпеченість та безмежні потенційні туристичні можливості, Україна на даний час не має можливості конкурувати з розвинутими туристичними державами. Для раціонального і ефективного використання туристичних, природних, лікувальних та рекреаційних ресурсів України необхідно сформуванню туристично-рекреаційний простір шляхом створення та забезпечення функціонування регіональних зон розвитку туризму та курортів і розробити, впровадити та запропонувати споживачеві конкурентоспроможний національний туристичний продукт.

Єдиним шляхом для сталого розвитку туристичної сфери в регіонах України є розв'язання системних проблем та наявних негативних тенденцій у сфері туризму та курортів. Для цього потрібна стратегічно орієнтована державна політика, основним завданням якої є визначення туризму одним з основних стратегічних пріоритетів держави, впровадження економіко-правових механізмів щодо успішного ведення туристичного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку туристичної інфраструктури, інформаційно маркетингових заходів з формування туристичного іміджу України тощо.

Прийнята Стратегія розвитку туризму і курортів України на період до 2026 року роки визначає інтегрований підхід до формування і реалізації державної політики у сфері туризму та курортів, яка передбачає поєднання таких складових частин:

- 1) галузевої (міжгалузева координація та системний розвиток складових сфери туризму);
- 2) територіальної (міжрегіональна кооперація, досягнення рівномірного та збалансованого розвитку туристичних регіонів, територій, зон);
- 3) секторальної (створення системи стратегічного планування розвитку видів туризму);

Основними інструментами реалізації зазначеної Стратегії крім комплексного плану заходів її виконання, в якому заходи деталізовані за регіонами або їх групами з урахуванням спрямованості на розв'язання проблем, що перешкоджають динамічному розвитку туристичної сфери та курортів, мають

стати регіональні програми розвитку сфери туризму та курортів, які визначають основні напрямки та форми діяльності регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування для подальшого становлення й ефективного функціонування туристичної галузі, правового, організаційно-управлінського, економічного та інформаційного середовища, розвитку пріоритетних видів туризму.

Враховуючі перспективи розвитку туристичної галузі потрібно враховувати особливості, що сприятимуть сталому розвитку туристичної сфери на регіональному рівні. А саме, необхідно наголосити на значних регіональних диспропорціях в розвитку рекреаційно-туристичної сфери України; чітко вираженій сезонності (літній період) рекреаційної діяльності; низькій завантаженості санаторно-курортних і відпочинкових закладів; не досконалому механізмі кредитування та надання пільг бажаним придбати путівки, доставки цих путівок та забезпеченні квитками на транспортні засоби тощо.

На нашу думку, забезпечення розвитку даної сфери економіки в Україні активізувало б розвиток регіонів і прискорило б процес формування середнього класу. Оскільки, як підтверджують вищенаведені дані, туристична індустрія сприяє диверсифікації економіки і забезпечує зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації. Вона сприяє збільшенню доходної частини бюджету за рахунок прямих і непрямих податків (плата за візу, митний збір, сума прибуткового податку від заробітної плати).

Позитивний розвиток туристичного бізнесу України в напрямку Євроінтеграції можливий тільки завдяки реформуванню цієї галузі та пристосуванню її функціонування щодо Європейських стандартів. Цей процес значною мірою визначається спроможністю влади впроваджувати системні інституційні зміни, спрямовані на проведення різноманітних реформ щодо розвитку туризму. Передусім це стосується реалізації політики європейської інтеграції. Зокрема, необхідно стимулювати розвиток туристичного бізнесу, створити сприятливі умови для залучення інвестицій, забезпечити подальшу лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності та підвищити ефективність використання фінансових ресурсів, які виділяються ЄС на підтримку економічних реформ в нашій державі.

Література

1. Козловський Р. Україна: туристичний рух — 2013 / Р. Козловський // Український туризм. — 2014. — № 1. — С. 26-28.
2. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. — 2-ге вид., випр. та доповн. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. — 463 с.

ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА УПРАВЛІННІ

І.П. Максименко,

викладач Коледжу інформаційних систем і технологій Державного вищого навчального закладу
«Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В Україні наразі активно відбуваються процеси, пов'язані з активізацією співпраці з ЄС, у тому числі в науковій та науково-технічній сфері (НТС). Відбувається поступове наближення вітчизняної науково-технічної та інноваційної діяльності до стандартів ЄС.

Інноваційною діяльністю є сукупність заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» з метою отримання комерційного або соціального ефекту, які здійснюються шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності [1].

Варто зазначити, що глобальна інтеграція НІС неможлива без створення особливих інституційних умов, впровадження на національному і міжнародному рівнях спеціальних нормативно-правових, організаційних, інформаційних систем та механізмів стимулювання створення та комерціалізації нових знань.

Інституційним базисом формування глобальної системи регулювання науково-технологічного розвитку є установи:

- охорони інтелектуальної власності (ВОІВ, ТРІПС),
- контролю міжнародного переміщення факторів виробництва, товарів і послуг (СОТ, ЮНКТАД, ЮНСІТРАЛ, ЕКОСОР, Міжнародний торговельний центр та ін.),
- сприяння розвитку та співробітництва в сфері науки та інновацій (ПРООН, ЮНЕСКО, ВОІВ, ОЕСР та ін.).

Інструментами стимулювання інтеграції національних інноваційних систем є спільні:

- стратегії інноваційного розвитку,
- плани дій у сфері науки, технологій та інновацій,
- системи наднаціональних регуляторних органів з науково-технічного співробітництва,
- дослідницькі проекти та програми.

Наприклад, Рамкова програма ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020», що є найбільшою програмою Європейського Союзу з фінансування науки та інновацій з загальним бюджетом близько 80 млрд. євро, розрахована на 2014–2020 роки [2].

Програма сконцентрована на досягненні трьох головних завдань:

- зробити Європу привабливим місцем для першокласних науковців;
- сприяти розвитку інноваційності та конкурентоспроможності європейської промисловості і бізнесу;
- за допомогою науки вирішувати найбільш гострі питання сучасного європейського суспільства.

Відповідно до цих завдань, Програма «Горизонт 2020» поділена на три основні напрямки:

1) Передова наука, яка є відкритою для високоякісних індивідуальних та командних дослідницьких проектів в усіх галузях знань, включаючи гуманітарні;

2) Лідерство у галузях промисловості, в яких фінансується розробка нових технологій і матеріалів, включно з ІСТ та космічні дослідження; крім того, в межах цього напрямку доступні фінансові інструменти для впровадження інновацій у малому та середньому бізнесі;

3) Суспільні виклики, з широким спектром дослідницьких проектів від поліпшення якості транспорту, їжі, системи охорони здоров'я та безпеки до питань європейської ідентичності і культурної спадщини

Стимулювання інноваційного розвитку в країнах ЄС відбувається шляхом:

➤ створення інститутів регулювання та координації дій на основі спільних ринків знань, технологій, венчурного капіталу та висококваліфікованих фахівців;

➤ формування інфраструктурного забезпечення міжнародного співробітництва в сфері НДДКР.

Формування інноваційної системи ЄС відбувається через:

➤ взаємоузгодження стратегічних цілей, програм та проектів у межах флагманської ініціативи «Інноваційний Союз»,

➤ гармонізацію законодавства країн-членів у сфері інноваційної діяльності,

➤ створення спільних ринків високотехнологічних товарів, послуг, прав інтелектуальної власності та висококваліфікованих фахівців,

➤ формування дослідницького простору,

➤ розвиток дослідницької інфраструктури,

➤ реалізацію політики на принципі смарт-спеціалізації регіонів (Платформа S3),

➤ розвиток дослідницької інфраструктури,

➤ централізацію фінансування досліджень через програму «Горизонт 2020», Структурні фонди ЄС, Європейський інвестиційний банк та Європейський інвестиційний фонд ЄС [2].

Інтеграція в науково-технічній та інноваційній сферах передбачає:

- уніфікацію підходів і практик у науково-дослідній сфері та наукомістких галузях економіки;
- взаємне збільшення продуктивності науково-технічної та інноваційної діяльності;
- усунення прямих і непрямих перешкод на шляху співпраці у відповідній сфері;
- зниження або повне скасування фінансових витрат, пов'язаних із науково-технічним та інноваційним обміном, і відповідне підвищення продуктивності.
- активізацію міжнародної наукової діяльності, участь у заходах обміну досвідом та знаннями (конференціях, семінарах), спільні публікації, апроксимація регуляторного середовища, приєднання до рамкових міжнародних програм розвитку НТС не є запорукою інтеграції, тобто набуття українською національною НТС статусу невід'ємної частини європейського науково-технічного та інноваційного простору.

Це можна віднести швидше до наближення українських стандартів НТС до міжнародних стандартів, а не інтеграції. Таким чином, інтеграція є свідомим вибором, а її глибина залежить від політичної та економічної волі держави та відповідної активної державної політики [3].

Якщо, Україна проводитиме послідовну політику з пошуку ніш, які може заповнювати вітчизняний науково-технічний комплекс у міжнародному розподілі науково-технічних робіт. Вона зможе задовольнити конкретні потреби ринку, та зацікавити провідні компанії, які активно використовують дослідження і розробки. Знаходження та заповнення зазначених ніш уможливить інтеграційні процеси, тобто забезпечить українській НТС дійсний статус невід'ємності в науково-технічній сфері ЄС.

Література

1. Закон України Про інвестиційну діяльність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
2. Горизонт 2020. Національний портал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://h2020.com.ua/uk/>
3. Майбутнє відносин Україна — ЄС. Чотири сценарії. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/10676.pdf>

О.М. Парій,
аспірант кафедри підприємництва і торгівлі
Тернопільського національного економічного університету
науковий керівник: **О.М. Собко,**
доктор економічних наук, в.о. завідувача кафедри підприємництва і торгівлі
Тернопільського національного економічного університету

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ТЕХНОЛОГІЧНОМУ РОЗВИТКУ

Умови інтенсивного інноваційного розвитку підприємства і економіки держави загалом передбачають оптимізацію системи управління. Якщо зміни в основному і оборотному капіталі в матеріальному передбачають значні структурні та вартісні коригування, то управління інтелектуальним капіталом передбачає менше витрат, що є більш привабливим для підприємств в умовах кризової економіки. Сьогодні саме інтелектуальний капітал визначає та формує стратегічні переваги. Додатковою перевагою є визнання високого рівня інтелектуального капіталу України іншими країнами. Використання даного потенціалу дозволяє формувати базис для управління технологічним розвитком та використання його результатів для отримання конкурентних підприємницьких переваг. Розглянемо окремі шляхи їх акумулювання.

Новітній глобальний економічний простір в умовах гіперінтенсивної конкурентної боротьби і динамічних безпекових загроз робить можливим виживання лише тих економічних систем, які реалізують інноваційний тип впровадження технологічних розробок

Незважаючи на всі труднощі та суперечності ринкових перетворень, що відбулися протягом 20 років незалежності, домінування в економіці та нашої держави з продуктів третього і четвертого технологічного укладу, Україна має ряд передумов для технологічного прориву і підвищення її міжнародної конкурентоспроможності [1].

Розвиток інформаційно-технологічного потенціалу України дозволяє виокремити окремі практичні напрямів такого прориву і, як наслідок, зміцнити нашу безпеку і зайняти чільні позиції на світовому ринку. Мова йде про енергію кремнію, як різновид альтернативної (сонячну енергію), виробництві високочистих титанових порошків і переробці відпрацьованого ядерного палива зі створенням відповідного промислового виробництва. Що стосується першого напрямку, то відзначимо, що ринок кремнію в 2009 році збільшився на 70%, а у Європі до 2020 року планується збільшити частку альтернативної сонячної енергії до 20% у загальному обсязі виробництва електричної енергії [2, с. 29].

Результатом ефективного використання інтелектуального капіталу є реєстрація в Україні унікального патенту, що дозволить виготовляти так званий кремній шість дев'яток, тобто практично чистий кремній за ціною значно нижчою західних аналогів. Практичне використання досягнень в цьому напрямку має місце в діяльності корпорації «Квазар-Мікро», яка купує полікремній в США і Німеччині, вирощує моно кремній, обробляє його і реалізовує заготовки для

сонячних батарей в Ізраїль, США та Іспанію. В цьому сегменті даних компанії належить близько 10% світового ринку.

Стримуючим чинником подальшого розвитку цієї технології є відсутність організації усього виробничого ланцюга на базі українських підприємств. Одним з таких підприємств може бути Криворізький гірничо-збагачувальний комбінат окислених руд (КГОКОР), будівництво якого триває вже більше 20 років. У разі прийняття відповідного законопроекту, а його прийняття перешкоджає металургійним лобі у Верховній Раді, можна було б розпочати виробництво чистого кремнію [3, с. 13–14].

Ще одним перспективним напрямком технологічного прориву є використання технології переробки відпрацьованого ядерного палива. Дана технологія вже є захищена вітчизняними патентами. Попри декларування переходу екологічно чистої енергії фактично всі високо розвинуті країни продовжують виготовляти атомну електроенергію.

Приблизно п'ять відсотків палива спалюється в сучасному реакторі атомної електростанції. В умовах України є можливість виготовляти установки для переробки відпрацьованого ядерного палива та отримувати нове паливо для повторного використання. В даний час жодна країна у світі не має технології виготовлення таких установок. Вітчизняні вчені є безперечними лідерами у розвитку термоелектричної промисловості, з українськими термоелектричними установками літають 177 супутників різних країн.

Одним із прикладів комерційного використання результатів реалізації інтелектуального капіталу у сфері біотехнологій є продукт для виробництва високотехнологічних шин — біоізопрен. Даний продукт використовують всесвітньо відомі компанії Good Year і Danisco (Данія) як альтернативу синтетичному ізопрену, отриманому в результаті переробки нафти. Цей науковий прорив не тільки розширює межі біохімічної промисловості, але й є першим кроком на шляху до появи екологічної індустрії, заснованої на використанні само відновлюваних біоматеріалів.

Можливий обсяг світового ринку ізопрену високої чистоти складає близько 2 млрд. дол., таким чином він має всі шанси зменшити залежність шинної та гумової галузей від нафти [3, с. 11].

Прогресивним та перспективним напрямком зміцнення конкурентоспроможності передових вітчизняних підприємств на міжнародному ринку є біотехнології та нанотехнології. Дані технології є одним із стратегічних напрямків економічного розвитку постіндустріальних країн.

Прискорені темпи та обсяги досліджень та їх впровадження у сфері нанотехнологій покликані забезпечити реалізацію стратегічних пріоритетів з метою поліпшення якості життя населення, досягнення сталого зростання, розвитку базової науки, освіти та культури, зміцнення економічної і технологічної незалежності і посилення конкурентних позицій.

Література

1. Антонюк Л. Шляхи інтеграції України в глобальну інноваційну систему: монографія «Спільний європейський економічний простір»./ За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, В.І. Чужикова. К., 2007, 324 с.
2. Вергун В. А. Інформаційно-технологічний вимір міжнародної конкурентоспроможності України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. № 102 (ЧІ). С. 29-33.
3. Глухова Д. А. Нанотехнологічні інновації в системі факторів міжнародної конкурентоспроможності України : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.02; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. 18 с.

Aleksandra Perkowska, Arkadiusz Gromada, Magdalena Golonko,

The Warsaw University of Life Sciences WULS – SGGW, Warsaw, Poland

EMPLOYMENT, MANAGEMENT AND MARKETING IN MICROBREWERIES IN POLAND

Introduction. The value of the entire Polish alcohol market in 2017 was estimated at PLN 32.6 billion. In 2017, beer production exceeded 30 million hectoliters. Poles are among the top European leaders in terms of the average consumption of this drink. [1]. According to the Beer Statistics report for 2017 [2], Poland is the third beer producer in Europe. Every tenth beer is weighted in our country. Polish breweries have been developing dynamically for several years, and 10,000 people have already found employment in them - this includes employment in related industries: gastronomy, trade, transport. In total, thanks to the beer industry, 200,000 people got a job [3].

The purpose and methodology of research. The aim was to examine the area of employment, management and marketing in small and micro breweries in Poland. The research covered the period of 2017 years. The study was based on a literature review. The study presents a SWOT analysis of the functioning of these breweries in Poland. Presentation of the results of research used a descriptive form, tabular and graphic.

Employment. About 10 thousand people are employed in breweries in Poland. The functioning of the brewing industry requires the creation of jobs in related industries such as agriculture, trade, food processing in the HoReCa¹, sector, where the employment related to beer in 2017 amounted to 157.5 thousand people.

Most people employed in the brewing industry are in Germany (around 27 thousand people). In second place in terms of employment size is Great Britain (about 14 thousand people), while in third place in Europe there is Poland (about 10 thousand people) [2].

¹ HoReCa is the food and beverage sector. This term is a syllable abbreviation of the words Hotel, Restaurants, Catering.

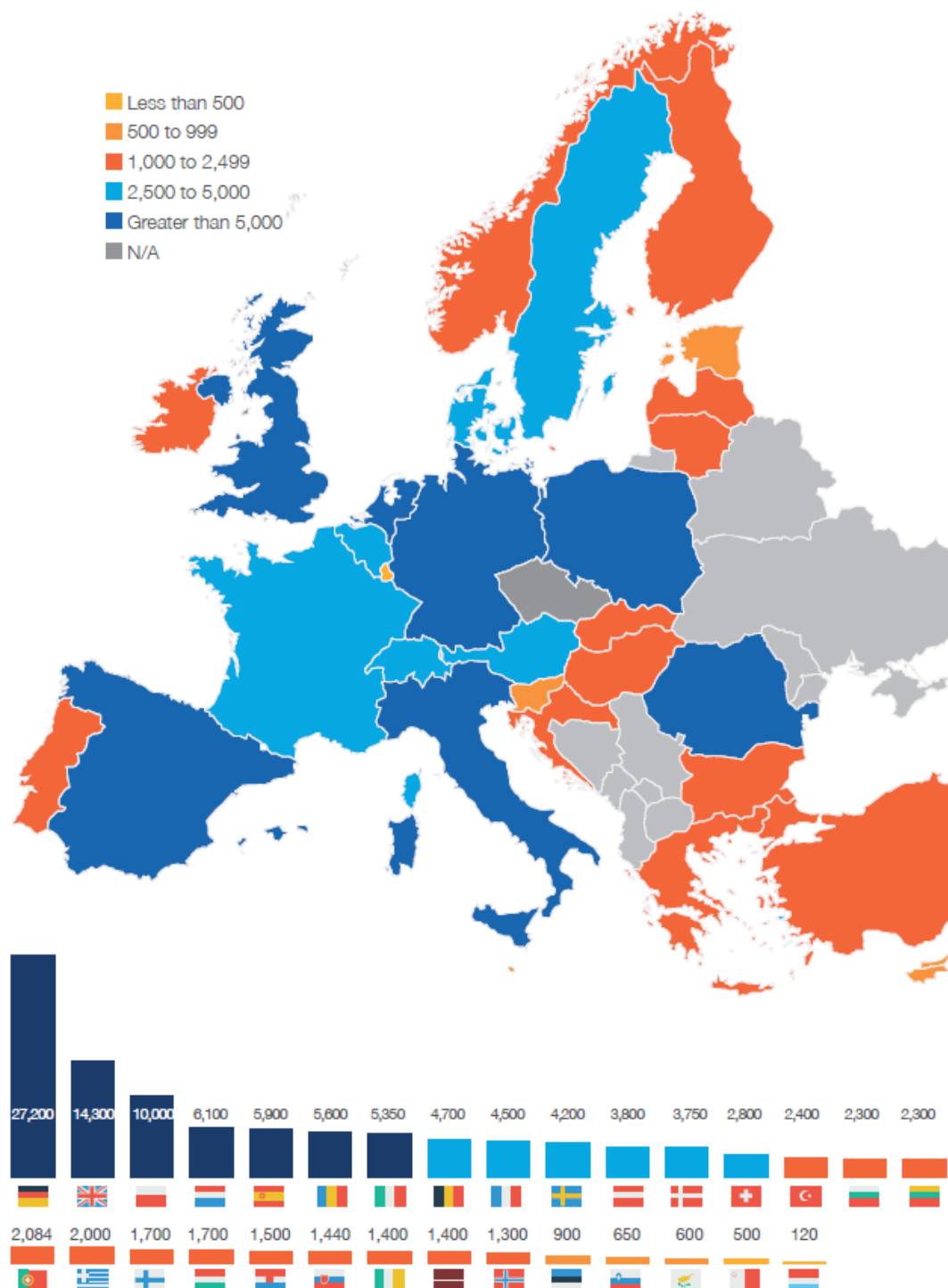


Fig 1. The number of people employed by brewing companies in Europe
Source: The Brewers of Europe (2017), Beer statistics 2017 edition, p. 26.

On average, 1 work in a brewery creates over 17 jobs in the broadly understood economy. It also increases the extent to which the relative stability of employment associated with beer helps to weaken the effects of job losses in other parts of the economy at times of economic instability. The sector is also a potential source of employment for a wide range of employees, not only those with specialist skills valuable for breweries. Youth employment is a particular problem in many Member States, and employment related to beer in the hotel and retail sector is a common early job for young people [3].

Management. Micro and small breweries belong to small enterprises, in which the separation of owner and managerial functions is rare. Often the owners of microbreweries — alone or as a company — manage small breweries. As in other industries, these companies strive to profitably invest their capital. Despite the lack of reliable data on the profitability of micro and small breweries, it can be concluded that it is satisfactory, considering the fact that more companies of this type are created. In micro-breweries, usually management, ownership and entrepreneurial functions are focused on one person or a narrow group of people [4]. Threats, weaknesses and strengths, as well as the chances of micro and small breweries are presented in the table below.

Strengths	Weaknesses
• a wide portfolio of brands, the possibility of producing short series of seasonal and experimental beers • diversity and high quality of products • a number of external effects related to the market of craft beers, strengthening the positive reception by consumers, thus increasing the popularity of craft beers • consolidation of related manufacturers with the craft beer market • a growing number of customers and people interested in the brewing industry • a growing number of craft breweries	• difficulties in maintaining repeatable quality of beers constituting a permanent offer of the brewery, • high production costs • and thus ready beer, • big cost of entering the market in the case of building a brewery as a production plant, • shortage of specialist raw materials, • mainly imported hop
Opportunities	Threats
• multiplier effects • popularizing craft beer • development of fashion for craft products • increase in consumer awareness, search for new non-standard products • a negative image of mass group products in the statement with craft beer	• growing taxes • tougher consumption regulations and alcohol sales • appearance of beers of dubious quality on the market, "impersonating" for known handicrafts • unhampered competition from large breweries • formal difficulties • with the assumption of microbrewery

Tab. 1 SWOT analysis of the functioning of micro and small breweries in Poland
Source: Wojtyra B., Grudzień Ł. (2017), *Rozwój przemysłu piwowarskiego w Polsce w okresie tzw. piwnej rewolucji w latach 2011–2016*, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, 31 (1).

The greatest difficulties faced by micro and small breweries are the high prices of craft beers, rising production costs, maintaining the quality and repeatability of beers

during small production and short series, low availability of specialist raw materials, high competition on the market from the largest brewing companies, unfavorable fiscal policy and other legal conditions of the state. The strong demand and opportunities on the market of micro and small breweries can be distinguished by the growing demand for special beer products, increased consumer awareness, the search for diversity, and the fashion for this type of products. Most often, owners of micro and small breweries can not manage all business processes themselves. These enterprises belong to the group of active participants of the local labor market. Not all of them employ brewers, but at the moment when the owner is passionate about brewing, he can fully include this function. In larger companies, the salaried employee acts as a brewer. Skilled brewers earn below the national average [5]. In the production of a single batch exceeding 5 hectoliters, brewers need helpers. The higher the annual production, the more employees are needed. It can even reach several people. In addition to production workers, people who are involved in, for example, transport and sale are also needed. Restaurant breweries employ staff typical for the restaurant industry, eg waiters, cooks, bartenders, etc. For micro-small breweries, small and small breweries can employ external companies, for example for accounting and human resources [4]. It should be emphasized here that 95% of employment resulting from the brewing industry in the European economy does not occur in the breweries themselves. Employment is spread over the entire economy. Expansion or regress in the beer sector directly affects changes in the economy, in particular in employment.

Marketing. The main stakeholders of micro and small breweries are beer enthusiasts, and especially those who like new wave beers. They belong to a special group of consumers, as they are willing to buy more expensive (2-4 times) brewing products, compared to those commonly available, corporation products. In large part, customers of micro and small breweries are tourists. Visiting the brewery, during which you can taste production specialties, has recently become a popular attraction of many regions. In addition, the new phenomenon – «beer tourism» deserves attention in the tourism industry. It has similar characteristics to the wine tourism known for decades. Years ago, winemakers, especially those from southern France, noticed that there is a group of tourists who like visiting vineyards and tasting local wines. Currently, this phenomenon also applies to beer and breweries.

Category	Type	Characteristic	Examples
Facilities	Breweries (concern, regional, craft)	Open objects (including monuments), in which beer is produced	Brewery Bojanowo in Bojanów, Lwówek Brewery 1209 in Lwów Śląski
		Inactive objects (including monuments) or non-existent objects that no longer produce beers	Brewery Huggerów, Kujawiak Brewery Bydgoskie
	Breweries	Restaurant facilities	Brewery Spiż in

	Restaurants	producing beer	Wroclaw, Brovaria brewery in Poznan
	Hotel breweries, well-being & spa hotels (beer spa, beer massages)	Accommodation facilities producing beer and offering services wellness and spa	Hostel and Browar Jedlinka in Jedlince, Brewery Czenstochovia in Częstochowa
	Beerhouses	Catering facilities, in which beer is served	Ursa Maior Craft Beer Pub & Concept Store in Cracow, Piwnica Świdnicka in Wroclaw
Events	Beer festivals	Events dedicated to beer	Warsaw Beer Festival in Warsaw, Festival of Good Beer in Wroclaw
	Culinary festivals	Events related to culinary tourism, during which often regional beer is served	Nationwide Festival of Good Taste in Poznan
	Courses and workshops	Training and workshops related to tasting, recognition and the way of drinking beer	Surge course Second degree, specialist workshops for brewers in Wroclaw
Tourist trails	Beer trails	Beer trails	Poznań Beer Routes, Warsaw Beer Trail
	Culinary trails offering beer	Trails	Silesian Tastes
Things	Beer souvenirs	Commemorative things	Dedicated bottles, limited edition bottles

Tab. 2 Classification of attractions related to beer tourism

Source: Duda-Gromada K. (2013), *Biroturystyka w Polsce – charakterystyka zjawiska*, *Prace i Studia Geograficzne* 2013, nr 52, p. 63–84.

Micro and small breweries began to develop their businesses with restaurants and hotels. Activities undertaken by enterprises producing brewing products positively affect the local image. The current tourist trends created by small and micro breweries are part of the reconstruction of abandoned brewing traditions, through the creation of museums and memorial chambers of the surrounding brewing industry. Such activities create further tourist attractions.

In recent times, beer festivals organized by brewers have also become popular, where you can try regional dishes and products. They can take the form of local fairs promoting local production, directly affecting the increase in sales of regional products [4].

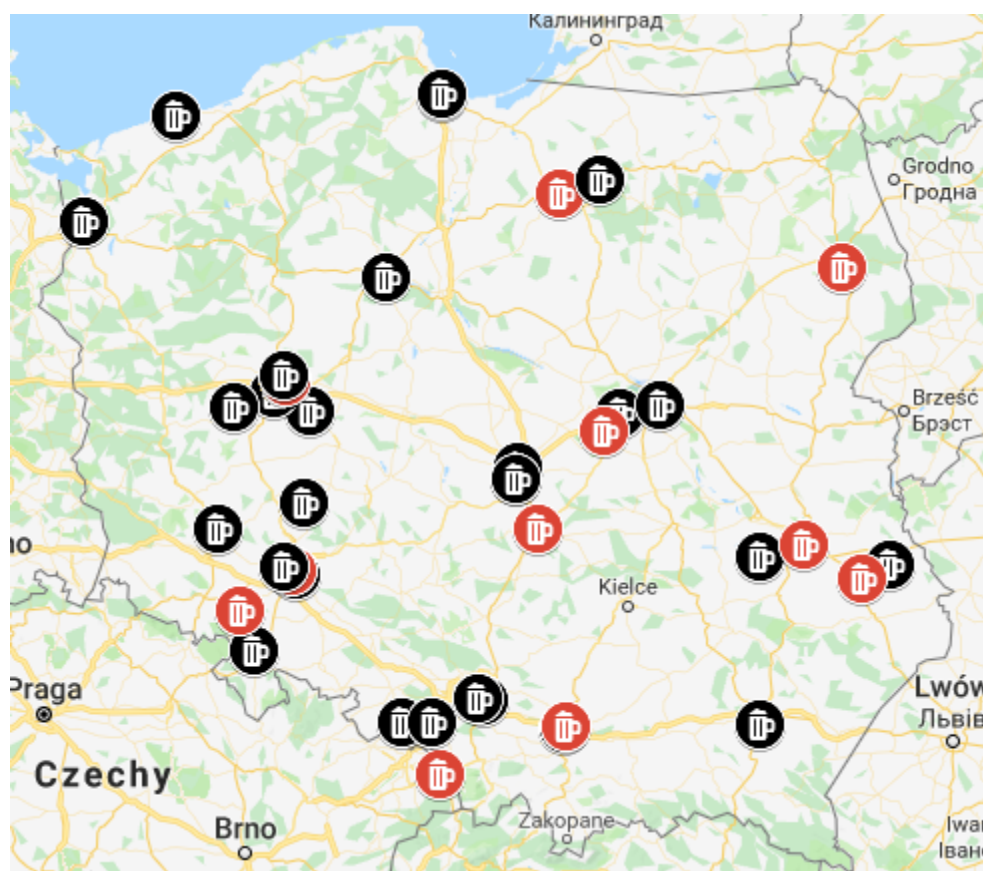


Fig. 2 Location of beer festivals taking place in Poland

Source: <http://dziennikpiwny.blogspot.com/2017/04/piwne-festiwale-2017-co-gdzie-i-kiedy.html>

Development. The advantages and needs of micro and small breweries, other than in the case of large breweries, include the tendency to seek innovation. These smaller ones experiment with recipes trying to make a name and reach publicity in order to obtain a privileged position on the market. Through these activities, they generate demand for technologies used to brew, ferment and condition beer. Thanks to this, the sector of producers of technological systems in the food processing industry has constant demand for manufactured goods. The cost of purchasing the basic brewing technology with breaking 5 hectoliters is about 600,000. zł. Thanks to this, micro and small breweries induce multiplier effects of neighboring industries. These effects also apply to other enterprises: producing and importing brewing raw materials (hops, malts, additives) that supply water, deliver packaging, etc. [4]. It is worth noting that the universities have begun to analyze micro and small breweries in terms of the competences they need. At several universities in Poland, post-graduate studies in the field of brewing have been created. Press releases from the faculties of

the faculties conducting these studies show that the number of candidates for studies is higher than the accepted admission limits of students [6].

Collaboration. When discussing the activity of micro and small breweries, it should be noted that they significantly affect the creation of demand for raw materials for beer production – hops, malt, water and yeast. The beneficiaries of hop demand in Poland are evidently Lubelszczyzna, where varieties such as Lubelski, Marynka, Lomik, Sybilla, Oktawia are grown, etc. In addition, breweries supply packaging for transporting beer – bottles (usually non-returnable), labels, caps, cooperage. Small and micro breweries, carrying out additional restaurant activities, need glasses, glasses with their own name and company logo. These enterprises also establish cooperation with other foreign companies, as new wave beers require components available only abroad. In particular, this applies to American varieties of high-aromatic hops, which give the beer exotic and citrus scented notes. Often, the production of various beer styles requires the use of foreign brewing malts [4]. Brewing activities can also create interesting cross-border links. Breweries often supply themselves with modern technologies of beer production in foreign companies, which results in deepening business contacts with representatives of other countries.

Summary. Micro and small breweries are undoubtedly an element that strengthens regional development. In addition to creating new jobs, they also affect other entities. Thanks to their functioning, the regions enjoy multifaceted benefits (eg revenue from tax titles). Craft breweries have a significant impact on the local labor market in small towns, and restaurant breweries increase their tourist qualities. Every year, new trends in the brewing industry develop. Enterprises are trying to adjust their management model to new market requirements. Along with the beer revolution, beer culture is developing, which is manifested by the emergence of new types of gastronomic establishments, the organization of commercial events related to beer tourism, and beer festivals. Emerging microbreweries, despite their marginal market share, are already marking their impact on the Polish economy.

References

1. URL: <https://www.browary-polskie.pl/wartosc-sektora-piwowarskiego-dla-gospodarki-narodowej-przeszlo-dwa-razy-wieksza-niz-budzet-panstwa-na-nauke/>
2. The Brewers of Europe (2017), Beer statistics 2017 edition, p. 1–36.
3. The Brewers of Europe (2016), The Contribution made by Beer to the European Economy, p. 17–18.
4. Niemczyk L. (2017), Mikrobrowary jako element rozwoju regionalnego w Polsce i na Podkarpaciu, *Przedsiębiorstwo i Region* Nr 9/2017, p. 54.
5. URL: <https://www.pulshr.pl/edukacja/piwowar-tradycyjny-zawod-z-przyszloscia-gdzie-sie-go-uczyc,45941.html>
6. URL: <http://biznes.onet.pl/praca/piwowar-potrzebny-od-zaraz/31kcsd>
7. Wojtyra B., Grudzień Ł. (2017), Rozwój przemysłu piwowarskiego w Polsce w okresie tzw. piwnej rewolucji w latach 2011–2016, *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 31 (1).
8. Duda-Gromada K. (2013), Bioturystyka w Polsce – charakterystyka zjawiska, *Prace i Studia Geograficzne* 2013, nr 52, p. 63–84.

Н.В. Чеснокова,
аспірант економічного факультету
Одеської національної академії зв'язку ім. О.С. Попова
науковий керівник: **О.А. Князева,**
доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємства та корпоративного
управління Одеської національної академії зв'язку ім. О.С. Попова

АНАЛІЗ ВТРУЧАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток науково-технічного прогресу, який привів до появи нових технологій, істотно вплинуло на світову економіку і діяльність підприємств в цілому.

Розвиток технологічної інфраструктури та використання великих баз даних викликали масштабну цифрову трансформацію нашого суспільства.

На початку ХХ століття світова економіка розвивалася завдяки нафтовим, металургійній, машинобудівним та гірничодобувним підприємствам. На сьогоднішній день сучасна світова економіка в більшій мірі розвивається за рахунок підприємств, які представляють сектор цифрової економіки.

Саме поняття «цифрова економіка» з'явилося в 1995 р, коли канадський вчений Дон Тапскотт опублікував книгу «Електронно-цифрове суспільство: Плюси і мінуси епохи мережевого інтелекту». У книзі дається наступне визначення: «цифровая экономика — это экономика, базирующаяся на использовании информационных компьютерных технологий» [1].

У сучасній економіці компанії цифрового сектора виходять на перший план і стають точками зростання, що забезпечують економіку цифровими ресурсами.

Серед підприємств, лідерами є Apple, Google та Microsoft, тобто компанії які більш орієнтовані на виробництво інформаційних технологій, програмного забезпечення та ін. послуг (табл. 1 та табл. 2).

Таблиця 1. Рейтинг найбільших компаній мира, 2017 р. [2]

№	Компанія	Сфера діяльності	Капіталізація, млрд. \$
1.	Apple	Виробництво електроніки та інформаційних технологій	618
2.	Alphabet (Google)	Інтернет-сервіси, додатки, відеохостинг YouTube	532
3.	Microsoft	Виробництво програмного забезпечення	483
4.	Berkshire Hathaway	Страховання, фінанси, залізничний транспорт, комунальні послуги, виробництво продовольчих і непродовольчих товарів	402
5.	Amazon	Рітейл-компанія: продаж і	356

		постачання різних товарів через Інтернет	
6.	Exxon Mobil	Видобуток і переробка нафти	347
7.	Facebook	Інтернет	332
8.	Johnson & Johnson	Фармацевтична промисловість	313
9.	JPMorgan Chase	Банківська справа	309
10.	General Electric	Виробництво електротехнічного, енергетичного, медичного обладнання, побутової техніки; транспортне машинобудування	280

Таблиця 2. Рейтинг найбільших компаній світу, 2018 р. [2]

№	Компанія	Сфера діяльності	Капіталізація, млрд. \$
1.	Microsoft	Виробництво програмного забезпечення	780,52
2.	Apple	Виробництво електроніки та інформаційних технологій	748,68
3.	Amazon	Рітейл-компанія: продаж і постачання різних товарів через Інтернет	735,90
4.	Alphabet (Google)	Інтернет-сервіси, додатки, відеохостинг YouTube	728,36
5.	Berkshire Hathaway	Страхування, фінанси, залізничний транспорт, комунальні послуги, виробництво продовольчих і непродовольчих товарів	499,59
6.	Facebook	Інтернет	375,89
7.	Tencent	Інтернет	375,11
8.	Alibaba Group	Інтернет	355,13
9.	Johnson & Johnson	Фармацевтична промисловість	346,11
10.	JPMorgan Chase	Банківська справа	324,66

У 2016 році лідерами були Apple, Google та Microsoft та розташовувалися вони у тому ж порядку як і у 2017 році. Вже у 2018 році Amazon витіснив Alphabet (Google) з Топ-3. Це скоріш за все пов'язано з тим, що суспільству вигідніше отримувати необхідні послуги або товари через мережу Інтернет.

Також треба відзначити суттєве зростання капіталізації компаній Топ-4 у порівнянні з 2017 роком. Це можна пояснити тим, що Apple, Microsoft, Amazon

та Alphabet (Google) виробляють більше технологій та послуг, які мають попит серед населення світу.

Якщо розглядати сферу діяльності компаній, то можна сказати що у 2018 та 2017 році вона є більш різноманітною. В 2016 році у рейтингу були присутні в основному представники телекомунікаційної сфери діяльності.

Підприємства, які зазначені у таблиці 1 та 2 є представниками сектору цифрової економіки. Ці підприємства мають суттєвий вплив на економіку країн. Тому слід зазначити, що частка цифрової економіки в ВВП розвинених країн с 2010 року по 2016 рік зросла з 4,3% до 5,5%, а в ВВП країн, що розвиваються – з 3,6% до 4,9%. У країнах «великої двадцятки» цей показник виріс за цей період з 4,1% до 5,3%.

Лідерами серед країн є Великобританія, Південна Корея та Китай. Ці країни зазнали суттєвого розвитку за останні роки. Станом на 2016 рік частка цифрової економіки в ВВП Великобританії складав 12,4%, Південної Кореї – 8,0%, Китаю – 6,9%. У цих країнах найбільш високий відсоток «оцифрування» економічних операцій і високий рівень технологій, застосовуваних для такої «оцифрування» [3].

Для України саме поняття «цифрова економіка» є достатньо новим. Але послуги, які пов'язані з цифровізацією мають попит серед населення країни. Тому необхідно розвивати цю сферу, щоб в першу чергу покращити життєдіяльність усього населення нашої країни.

Перший крок вже було зроблено, коли на початку 2018 року Уряд схвалив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства. Метою даної Концепції є усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України у найбільш перспективних сферах [4].

Література

1. Тапскотт, Дон. Електронно-цифрове общество : Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта / Дон Тапскотт; пер. с англ. Игоря Дубинского. Под ред. Сергея Писарева. Киев. – INT Пресс ; Москва. – Релф бук. — 1999. – 432 с.
2. SharkFX Блог для трейдеров и инвесторов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://sharkfx.ru/>
3. Ляшенко В.І. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія / В.І. Ляшенко, О.С. Вишневський; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. — Київ, 2018. — 252 с.
4. Mind Економічні новини України та світу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mind.ua/>

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Viktoriiia F. Tyschenko,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Taxation,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Fedir A. Shigol,

Candidate of Economic Sciences, Assistant Professor,
Management Department, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

HARMONIZATION OF UKRAINIAN TAX POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

The strategic orientation of Ukraine in the conditions of globalization of the countries of the world is the transformation of economic policy. One of the most important components of such transformation is the reform of the taxation system and the approximation of Ukraine's tax policy to EU requirements. The aim is to increase the competitiveness of the economy, to intensify the innovation and investment component of development with a positive impact on structural processes in the real sector, which will ensure dynamic economic growth.

In the context of European integration, harmonization of tax policy plays an important role for any candidate country, and the prospect of Ukraine joining the EU on the conditions of an equal strategic partner, along with other European countries, foresees the application of new approaches in their own tax policy. On the other hand, the degree of scientific substantiation of the tax system, its practical application, and compliance with modern European trends are largely determined by political, economic and social relations in society. Thus, the problem of identifying the impact of harmonization of taxation in the EU on the tax policy of Ukraine and the directions of tax reform in particular in the context of European integration is the subject of a comprehensive scientific analysis, which needs some solutions.

The general economic and legal grounds for the harmonization of taxation are set out in the EU Treaty. In particular, in the field of indirect taxation, this process is being implemented through the adoption by the Council of the EU directives on the harmonization of indirect taxes and the subsequent alignment with national laws of the Member States and candidate countries. In today's conditions of functioning of the European economic space, the structure of indirect taxation in the EU member states is characterized by a high degree of harmonization.

Thus, the national tax systems of all EU member states include taxes such as VAT and excise taxes (on alcoholic beverages, tobacco products, energy products). These taxes represent a significant source of revenue for the budgets of most countries. Tax Policies of almost all European countries implement identical lines of tax reform, which are to reduce the level of VAT taxation and raise excise tax rates. But from the point of view of Ukraine's prospects and its future, we believe that the process of gradual and systematic harmonization of indirect taxation with European standards is not only economically objective but also vital; this process is a step forward in the overall civilization of Ukraine.

First of all, it should be noted that within the proposed approach, non-integrated tax policy is the tax policy of a particular country that intends and / or declared its intention to integrate in the future into the EU. These include the tax policy of Ukraine. Its characteristic features are the presence of clearly expressed national principles for the formation and implementation of tax policy, the composition of taxes, and the mechanisms for their administration, which to some extent are not in line with European standards. In the process of adapting tax legislation, further harmonization and unification of tax policy, the final result of the integration process, namely the implementation of an integrated tax policy, is achieved.

The elements of the integration process at the appropriate stage of integration of the tax policy of Ukraine to the EU are: 1) assessment of the level of integration; 2) directions of transformation; 3) tax reform.

1. An assessment of the level of integration of Ukraine's tax policy with the EU at an appropriate stage provides an opportunity to determine the level of approximation of tax policy of Ukraine to European standards through a set of evaluation criteria. To such criteria, in our opinion, can be attributed: implementation, reasonableness, expediency and completeness.

Each of these evaluation criteria is characterized by a certain system of methodological approaches, by which the degree of implementation of the relevant criterion is determined, as well as the corresponding direction of the tax policy transformation at a certain stage: legal analysis of the state of compliance of national legislation in the area of taxation of EU norms; estimation of legal load, analysis of structure, structure and dynamics of taxes, grouping and clustering of countries by the level of taxation, economic and mathematical modeling of processes in the field of taxes; study of the advantages and disadvantages arising from the integration of the tax policy of the state; determination of a complex of cooperation measures in the field of taxation and concluding agreements with EU institutions regarding the level of integration of the national tax policy into a single economic space.

2. Directions of tax policy transformation — a set of specific measures of the state legal, economic and organizational nature, aimed at changing certain elements of tax policy under the influence of integration processes. The identified directions of transformation are implemented within the framework of tax reform.

3. Conduct a tax reform. In most scholarly literature, tax reform is defined as bringing the tax system of Ukraine in line with the priorities of the state tax policy of socio-economic development. It is carried out by liberalizing the tax system, providing

budgets of all levels with sufficient tax revenues, reducing the number of taxes, increasing the responsibility for non-payment of taxes, legalizing the shadow economy sector, and others [1].

In aggregate implementation of the aforementioned elements at a certain stage of the process of integration of the tax policy of Ukraine into the EU, the achievement of a certain result of the integration process, namely, the transition from one stage of integration of the tax policy of the state to another. It is possible to determinate such directions of transformation as:

- implementation of the EU implemented tax forms in the national legal field and tax practice

- improvement of tax policy principles, modification of the composition and structure of the national tax system by types of taxes in accordance with European standards

- Outline of the expected changes and new features of the national tax policy in the light of positive changes and racisms of its integration into a single economic space

- Ensuring the full, systematic and effective functioning of the internal taxation regime and the process of its administration, taking into account the level of integration of tax policy with the EU

Consider the characteristics of each evaluation criterion from the above, through the prism of methodological approaches to the assessment and directions of transformation of the integration process in the field of taxation.

1. Due to the implementation criterion, a legal assessment is made of the level of integration of the tax policy of Ukraine at the stage of adaptation of the national legislation in the field of taxation to European standards [22].

On the one hand, the common policy on taxation in the EU addresses the issue of ensuring the maximum possible level of implementation of EU regulations in the field of taxation in the domestic legal system, on the other is the need to take into account the national interests of the EU Member States, as well as applicants for entry to the EU, which are usually the exact opposite. To this end, the State Department for Adaptation, which is a government body of state administration, is established and is a member of the Ministry of Justice of Ukraine. Within the framework of its competence, the Department implements the state policy in the area of legislative approximation and coordinates the work related to the National Program of Adaptation of Ukrainian Legislation to EU Legislation [3].

2. During the study of the criterion of validity of the integration process, an assessment of the tax burden, the analysis of the composition, structure and dynamics of taxes, grouping and clasterization of countries by the level of taxation, economic and mathematical modeling of processes and the phenomenon of taxation, is carried out. Together with the use of such methodological approaches, a comparative economic assessment of tax policy of Ukraine and European countries can be obtained, as well as trends in their development [1].

3. The criterion of the expediency of the integration process involves identifying the advantages and disadvantages as a result of the integration of the tax policy with the EU. In our opinion, the main advantages that can be decisive in realizing

Ukraine's aspiration to integrate their own tax policy in the EU are: functioning within a single tax zone; coordination of the main directions of the reform of the national tax policy with the European standards; Establishing in Ukraine equal conditions for the taxation of incomes of enterprises and citizens; simplification of taxation systems; eliminating fiscal barriers in trade relations with other European countries, etc.

4. Compliance with the criterion of completeness of the evaluation of the integration process allows to determine the complex of measures for cooperation in the field of taxation and the conclusion of agreements with the EU institutions regarding the integration of the national tax policy into a single economic space.

Integration of Ukraine's tax policy with the EU is a coherent process, the implementation of which involves a set of methodological approaches to assessing the level of integration at the appropriate stage of integration, identifying adequate time trends of the transformation of the national tax policy through the implementation of effective tax reform.

References

1. Ivanova L. B., Margasova V. G., Peretiatko L. B. Tax policy as a regulation instrument of renewal of the debt's solvency. *Naukovyi visnyk Polissia*. 2017. № 3(2). P. 143–147.
2. Mankiw N. Weinzierl M., Yagan D. Optimal taxation in theory and practice. *Journal of Economic Perspectives*. 2009. №23(4). P. 147–174.
3. Chugunov I. Y. Pasichnyi M. D. Fiscal policy for economic development *Naukovyi visnyk Polissia*. 2018. № 1 (13). P. 54–61.

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Arkadiusz Gromada, Magdalena Golonko, Aleksandra Perkowska,
The Warsaw University of Life Sciences WULS – SGGW, Warsaw, Poland

MARITIME TRANSPORT OF LIQUEFIED NATURAL GAS (LNG)

Introduction.

The constantly growing demand for natural gas requires ensuring its greatest availability in quantities that will meet the demand for this raw material in a specific place and time. For this purpose, it is necessary to use appropriate methods, infrastructure and means of transport.

Natural gas can be transported from the place of extraction to the place of application in three different ways. The methods are:

- gas network (offshore pipeline, land pipeline),
- LNG land transport,
- LNG maritime transport using gas carriers.

According to the analyzes concerning the transmission of natural gas by the above-mentioned methods, carried out by Gas de France and Statoil, transport by standard natural gas pipelines is profitable only for distances not exceeding 2500 km. Above this distance, it is better to use gas carriers carrying liquefied natural gas².

Purpose and methodology of research.

The main goal of the article was to present the maritime transport system for liquefied natural gas. In addition, the world methane fleet was analyzed in terms of tank types, capacity and age of vessels, as well as the main routes of liquefied natural gas.

The work uses the method of literature studies – the study of industry literature as well as descriptive analysis and comparative analysis as a method of data processing.

The descriptive and graphical methods were used to present the results.

² Drewek W., *Zagrożenia i problemy w transporcie gazu ziemnego drogą morską*, Logistyka, nr 5/2011.

The LNG marine supply system.

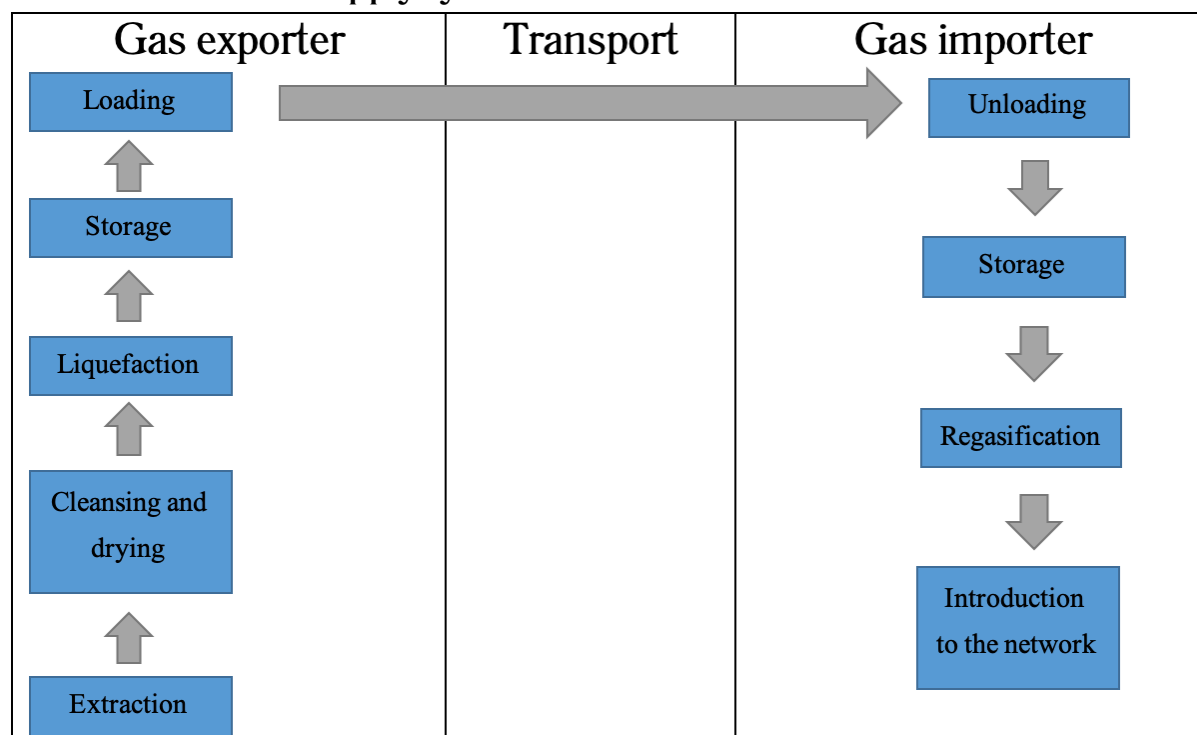


Figure 1. Diagram of a typical LNG marine supply system

Source: Own study based on: *Molenda J., Gaz ziemny. Paliwo i surowiec, WNT, Warszawa 1996.*

The LNG marine supply system consists of three stages³:

1. Activities performed by the gas exporter.
2. Sea transport with the use of a methane tank.
3. Activities performed by the gas importer.

The exporter after extracting gas from deposits located on the shelf or from land deposits supplies him with pipelines to the terminals located on the coast. At the terminals, the gas is cleaned and dried, and then condensed. The gas exporter is also responsible for loading gas in liquefied form on the methane plant. The second stage of LNG delivery is sea transport. It takes place using specially constructed ships called methane carriers. The second stage lasts until the ship arrives at the port in the importer's country. In the importer's terminal gas is unloaded, which is then stored in specially adapted LNG tanks. Later, the gas goes to regasification installations and subsequently to the gas distribution network. Another option is to transport LNG by road or rail tankers to LNG satellite warehouses and regasification of gas only at these points⁴.

The key stage in the entire system is transport. Methane carriers used for this purpose are advanced ships in terms of technology and construction. This largely affects their price (they are even three times more expensive than oil tankers used for

³ Molenda J., *Gaz ziemny. Paliwo i surowiec*, WNT, Warszawa 1996.

⁴ Ficoń K., Sokołowski W., *Środki transportu morskiego w zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego*, Logistyka, nr 5/2012.

transporting crude oil), but also for the operating time (about 40-50 years, this time is twice as long as the tanker's operating time)⁵.

The global fleet of methane carriers.

At the end of 2107, the fleet of 511 vessels, including 28 FSRU vessels (Floating LNG Storage and Regasification Vessel – a floating LNG warehouse equipped with a regasification facility) and 38 vessels with a capacity of less than 50,000 m³. Their total capacity was 73,900,000 m³, which shows that the average capacity of one methane worker is about 144,500 m³. In 2017, 2 ships of this type were destroyed and another 3 were out of use. In the same year, 34 units were put into use, with an average capacity of over 170,000 m³.

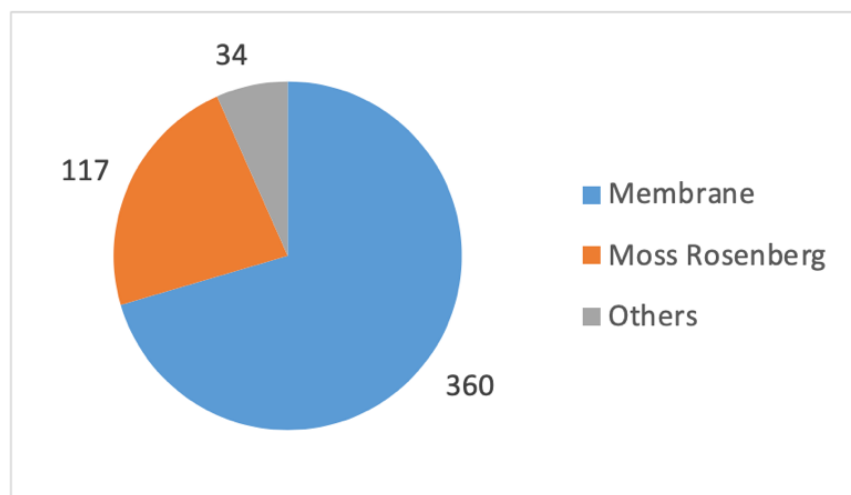


Figure 2. LNG fleet statistic according to containment system (as at 31.12.2017)

Source: Own study based on: The LNG industry. GIIGNL Annual Report 2018 Edition, International Group of Liquefied Natural Gas Importers, Neuilly-sur-Seine 2018.

Due to the system and construction of the tank there are three main types of gas carriers⁶.

- Spherical tanks (KM), which are not part of the ship's hull, thus being fastened to the ship's hull by means of special elements. They are made by the Norwegian company Kvaerner-Moss.

- Membrane tanks (TSM, GT), built into the hull of the ship. Performed according to the French technology of GazTransport and Technigaz.

- IHI and CS1 system reservoirs – Japanese technologies.

The most commonly used type of tanks were membrane tanks (Figure 1). The reason for this is that tanks of this type can have a larger capacity compared to other types of tanks. In 2017, 24 new vessels were equipped with TSM or GT tanks, which constitutes over 70% of the entire fleet commissioned in the audited year⁷.

⁵ Filin S., Zakrzewski B., Światowy handel skroplonym gazem ziemnym (LNG) – stan obecny i kierunki rozwoju, Energetyka, nr 11, 2006.

⁶ Tusiani M.D., Shearer G., LNG: A Nontechnical Guide, PennWell Corporation, USA 2007, str. 145-148.

⁷ The LNG Industry. GIIGNL Annual Report 2018 Edition, International Group of Liquefied Natural Gas Importers, Neuilly-sur-Seine 2018.

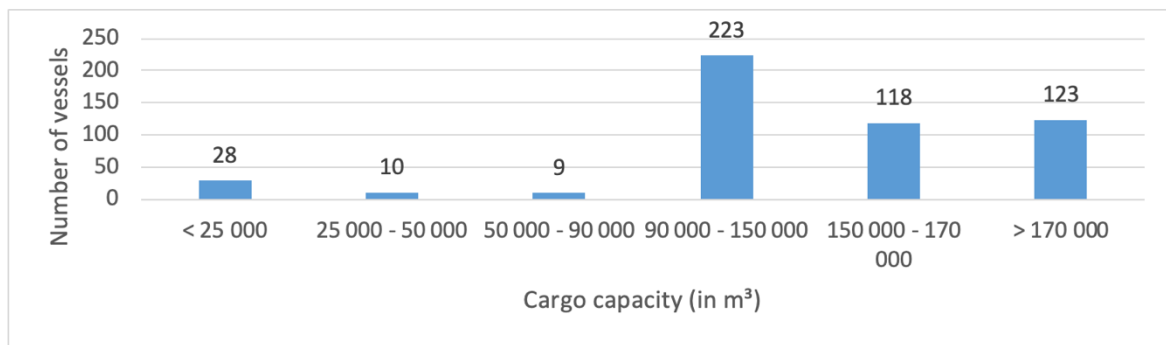


Figure 3. LNG fleet statistic according to cargo capacity (in m³) (as at 31.12.2017)
Source: Own study based on: The LNG industry. GIIGNL Annual Report 2018 Edition, International Group of Liquefied Natural Gas Importers, Neuilly-sur-Seine 2018.

The methane carrier's transport capacity is increasing every year. Yet in the sixties of the last century, the average transport capacity of vessels handed over for use was 27,500 m³, whereas now it is over 170,000 m³. This is due to the fact that increasingly larger units are being used, among them those with a capacity of up to 265,000 m³. In 2017, only 7 out of 34 tankers built had a capacity of less than 150,000 m³. Over 90% of methane carriers in use in 2017 had a capacity of more than 90,000 m³ (Figure 2). The necessity to perform LNG transportations over distances and to ensure the cost-effectiveness of these transports significantly affects the increase of the capacity of units used for LNG maritime transport⁸. At the end of 2017, 120 ships were planned in the shipyards, of which 109 are to have a capacity of over 50,000 m³. In 2018, 78 units were planned to be delivered.

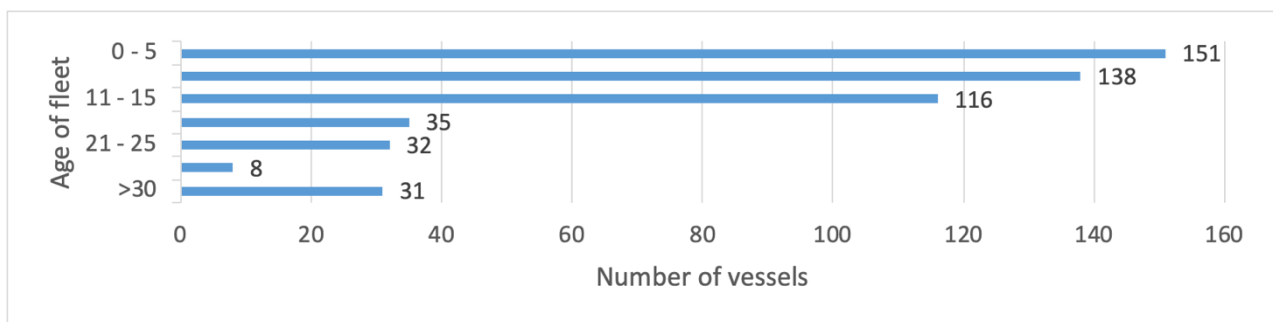


Figure 4. Age of the existing LNG fleet (as at 31.12.2017)
Source: Own study based on: The LNG industry. GIIGNL Annual Report 2018 Edition, International Group of Liquefied Natural Gas Importers, Neuilly-sur-Seine 2018.

Almost 57% of the entire fleet of methane carriers in the world are not older than 10 years. This is due to the increase in demand for deliveries to many places in the world and the need to ensure the necessary efficiency of the natural gas supply chain. Exporters of this raw material recognize the benefits of having a modern and large

⁸ *The LNG Industry. GIIGNL Annual Report 2018 Edition*, International Group of Liquefied Natural Gas Importers, Neuilly-sur-Seine 2018.

fleet, even considering that the cost of building a 15,000 m³ methane carrier is about 220 million dollars⁹.

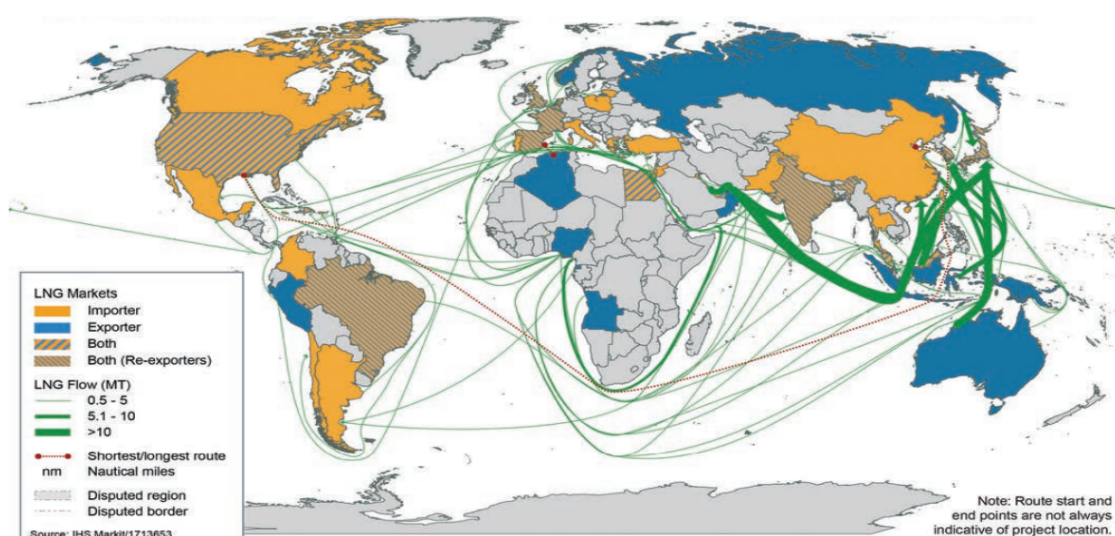


Figure 5. Major LNG Shipping Routes in 2017

Source: 2018 World LNG Report. 27th World Gas Conference Edition, International Gas Union, Barcelona 2018.

Due to the new regasification possibilities of natural gas, the number of sea LNG transports has increased, both on the European and Asian markets. In 2017, the number of transports amounted to 4,591 and increased by 10% compared to 2016¹⁰. It was influenced by the increase in the capacity of liquefying natural gas in the countries of the world and the growing importance of the countries of Africa and the Middle East as LNG importers. The transport was usually carried out along fixed routes established in long-term contracts, but the rapid development of LNG trade in recent years has contributed to the diversification of trade routes. Following the final completion of the expansion of the Panama Canal, the road between the coast of the Gulf of Mexico and Japan has been shortened from 14,400 nautical miles (26,743 km) to 9,500 nautical miles (17,594 km). The congress occurring in the Panama Canal, however, causes that some of the transports are still carried out using longer routes, flowing through the Suez Canal or next to the Cape of Good Hope.

The average length of the LNG transport route in 2017 was 8,415 nautical miles (15,585 km). The shortest transport route in 2017 was the route between Algeria and Spain (240 nautical miles – 444 km), the longest – the route between the United States and China (15 605 nautical miles – 28,900 km). The most used route in 2017 was the Australia – Japan route. 290 LNG transports were made between these countries during the year.

⁹ Ficoń K., Sokołowski W., *Środki transportu morskiego w zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego*, Logistyka, nr 5/2012

¹⁰ 2018 World LNG Report. 27th World Gas Conference Edition, International Gas Union, Barcelona 2018.

Summary and Conclusions.

Methane carrier transport possibilities are increasing. Currently, methane carriers with a capacity of over 90,000 m³ are used in the transport of liquefied natural gas. Over 70% of this type of vessels are equipped with membrane type tanks. Exporters of natural gas, not considering the high costs of methane plant construction, are increasingly investing their funds in expanding the fleet of vessels. In 2017 alone, 34 new methane carriers were built. The current trend on the LNG market is the increase in the number of maritime LNG transport on ever shorter routes. This is mainly due to the financial benefits and the regionalization of LNG trade.

References

1. Drewek W., *Zagrożenia i problemy w transporcie gazu ziemnego drogą morską*, Logistyka, nr 5/2011.
2. Molenda J., *Gaz ziemny. Paliwo i surowiec*, WNT, Warszawa 1996.
3. Ficoń K., Sokołowski W., *Środki transportu morskiego w zapewnieniu bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego*, Logistyka, nr 5/2012.
4. Filin S., Zakrzewski B., *Światowy handel skroplonym gazem ziemnym (LNG) – stan obecny i kierunki rozwoju*, Energetyka, nr 11, 2006.
5. Tusiani M.D., Shearer G., *LNG: A Nontechnical Guide*, PennWell Corporation, USA 2007, str. 145-148.
6. *The LNG Industry. GIIGNL Annual Report 2018 Edition*, International Group of Liquefied Natural Gas Importers, Neuilly-sur-Seine 2018.
7. *2018 World LNG Report. 27th World Gas Conference Edition*, International Gas Union, Barcelona 2018.

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ, ГАЛУЗЕЙ, КОМПЛЕКСІВ

Д.В. Завертаний,

аспірант економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

науковий керівник: **А.В. Андрейченко,**

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та інновацій
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТА КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Підприємство досягає високої продуктивності шляхом узгодження своєї стратегії та ресурсів з навколишнім середовищем. Таке узгодження називають стратегічною відповідністю [1; 2; 3; 4]. Протягом останніх десятиліть, коли конкуренція була обмеженою, життєві цикли продукції були довгими, а технологічні зміни були повільними, досягнення стратегічної відповідності не було особливо складним завданням. Проте, підприємства у 2010-х роках стикаються з інтенсивною внутрішньою та іноземною конкуренцією, короткими життєвими циклами продукції, швидко мінливими технологіями та зростаючим попитом клієнтів на більший асортимент продукції за нижчими цінами. У цьому гіперконкурентному глобальному середовищі досягнення стратегічної відповідності стає значно складнішим завданням для підприємств.

Здатність підприємства пристосуватися до змін у навколишньому середовищі називається стратегічною гнучкістю [5; 6].

Конкурентні переваги регулярно використовуються у стратегічному управлінні для ідентифікації критичного фактору успіху підприємства в бізнесі. На конкурентну перевагу впливає її конкурентоспроможна арена, тобто зовнішнє середовище підприємства [7; 8]. Прикладами конкурентної арени є бізнес-екосистеми, галузі, сегменти промисловості або продукти. Конкурентна позиція підприємства залежить від стратегії та конкурентних сил відповідної конкурентної арени. Здатність підприємства досягти кращих результатів у порівнянні з конкурентами є результатом ефективного використання його ресурсів [1; 3]. Ресурси, які є цінними, рідкісними, досконалими і не мають стратегічних еквівалентів, здатні забезпечити підприємство кращими результатами.

Конкурентна перевага є наслідком того, що ресурси підприємства є кращими за ресурси його конкурентів [5]. Кращі ресурси дозволяють підприємству скористатися ринковими можливостями і нейтралізувати загрози таким чином, що конкуренти не можуть перевершити його [8]. Підприємства досягають конкурентної переваги шляхом виявлення, вибору та використання першокласних ресурсів, які є неоднорідними і нерухомими у галузі. Кращі ресурси характеризуються наступними характеристиками: цінність, рідкість, високий ступінь складності імітації, відсутність стратегічних еквівалентів і доступність [6].

Конкурентна перевага є важливим фактором у збереженні довгострокового процвітання нації, галузі та підприємств [2]. На рівні окремих підприємств конкурентоспроможність — це здатність виживати і процвітати. Створення та підтримка конкурентних переваг, таким чином, вимагає від підприємств завжди залишатися попереду конкуренції [3].

Конкурентоспроможність хлібопекарської галузі викликала занепокоєння економістів та політиків щодо необхідності створення конкурентних переваг у даному секторі економіки [1]. Краще розуміння вимірювання конкурентних переваг підприємств хлібопекарської галузі, таким чином, забезпечує необхідні рамки для підвищення їх конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

При такому значному внеску необхідно звернути більш пильну увагу на конкурентні переваги підприємств хлібопекарської галузі. З цією метою необхідно визначити достовірну та надійну систему вимірювання конкурентних переваг [7].

На нашу думку, під конкурентною перевагою слід розуміти: специфічний спосіб виживання через використання наявних ресурсів підприємства, при якому воно утримується від конкуренції із існуючими гравцями у галузі, а також стримує їх активність та зростання шляхом створення переваг, які неможливо або частково неможливо зімітувати та ідентифікувати.

Таким чином, можна виділити три характеристики конкурентної переваги: спосіб використання наявних ресурсів, труднощі імітування і труднощі ідентифікації.

Так як стійка конкурентна перевага є основою проактивної конкурентної стратегії, важливим є те, що зміна стратегії підприємства відбувається до того, як зміняться ринкові умови. Це означає, що підприємства галузі зберігають власні стійкі конкурентні переваги та стають індикаторами потенційних змін на ринку.

Таким чином, фундаментальним способом створення стійкої конкурентної переваги є спроможність підприємств прогнозувати майбутню дію інших гравців галузі через зіставлення відповідності їх ресурсів до прогалин та порожнечі, що існують у самій галузі. Стійкість переваги визначається тим, чи зможе конкурент або гравець іншої галузі вжити необхідних заходів для того, щоб закрити розрив у ресурсах [9, с. 109]. Для того, щоб не допустити закриття розриву у ресурсах, підприємства галузі повинні розробляти та впроваджувати проактивні конкурентні стратегії, які дозволять їм постійно змінювати та прогнозувати ринкові умови.

Література

1. Drazin, R. and Van de Ven, A. H. Alternative forms of fit in contingency theory. *Administrative Science Quarterly*. 1985. Vol. 30. P. 514–539.
2. Nath, D. and Suharshan, D. Measuring strategy coherence through patterns of strategic choices. *Strategic Management Journal*. 1994. Vol. 15. P. 43–61
3. Venkatraman, N. and Camillus, J. C. Exploring the concept of “fit” in strategic management. *Academy of Management Review*. 1984. Vol. 9(3). P. 513–525.
4. Venkatraman, N. and Prescott, J. E. Environment-strategy coalignment: an empirical test of its performance implications. *Strategic Management Journal*. 1990. Vol. 11. P. 1–23.
5. Goldhar, J. D., Jelinek, M. and Schie, T. W. Flexibility and competitive advantage - manufacturing becomes a service industry. *International Journal of Technology Management*. Special Issue. 1990. Vol. 6(3/4). P. 243–259;
6. Harrigan, K. R. and Dalmia, G. Knowledge workers: the last bastion of competitive advantage. *Planning Review*. November/ December. 1991. Vol. 19. Issue: 6. P. 4–9.
7. Harrigan, K. R. *Strategic Flexibility: A Management Guide for Changing Times*. Lexington Books, Lexington. 1985.
8. Noori, H. Economies of integration: a new manufacturing focus. *International Journal of Technology Management*. 1990. Vol. 5(5). P. 577–587.
9. Barney J. Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*. 1991. Vol. 17, № 1. P. 99–120. URL: <http://dx.doi.org/10.1177/014920639101700108>.

Л.В. Іванченкова,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту
Одеської національної академії харчових технологій

НЕОБХІДНІСТЬ МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Моніторинг і контроль підприємств харчової промисловості тісно взаємозалежний із стратегічним плануванням, управлінням й обліком. Цей зв'язок проявляється в тому, що функціональні економічні науки досліджують той самий об'єкт, але з різною особистою цільовою функцією. В умовах інноваційного розвитку виникає потреба комплексного вивчення об'єкта й великих проблем, наприклад, дослідження економіки галузі національного господарства, виробничої діяльності інтегрованих виробничих структур тощо.

Дослідження показують, що моніторинг і контроль на підприємствах харчової промисловості, як функціональна економічна наука, використовуючи сучасну економічну теорію, виконує суспільну роль у забезпеченні практичними рекомендаціями виробництво відповідної продукції для задоволення потреб споживачів. Виявляючи диспропорції й негативні явища, контроль сприяє їх усуненню й попередженню повторення, раціональної організації виробничих відносин й оптимальному використанню продуктивних сил.

На нашу думку, моніторинг і контроль підприємств харчової промисловості не може бути зведений до методу або форми управлінської діяльності. Він є самостійною функцією управління, тобто особливим видом діяльності, що

характеризується цільовою спрямованістю, однорідністю змісту й однотипністю способів його здійснення. Погоджуючись із трактуванням контролю як окремої функції управлінської діяльності, ми вбачаємо в цьому визначенні один істотний недолік: у ньому конкретно не вказується, у чому полягає дана функція, а це повинне бути головним компонентом у формулюванні поняття контролю.

Моніторинг і контроль на харчовому підприємстві виступає як кульмінаційний момент управлінського циклу на тій його стадії, коли фактичні результати впливу на керований об'єкт порівнюються з вимогами ухвалених рішень, а при виявленні негативних відхилень встановлюються їх причини й відповідальні особи, приймаються заходи до поліпшення положення справ. Щоб ефективно виконувати таку роль, моніторинг і контроль повинен бути оперативним, точним й економічним. Активна роль моніторингу і контролю в управлінні економікою підприємств харчової промисловості проявляється в тому, що він не обмежується тільки констатацією допущених відхилень від вимог управлінських рішень. Його дані використовуються для підтримки динамічної рівноваги всієї системи управління, прийняття більш обґрунтованих управлінських рішень.

Успішне функціонування моніторингу і контролю на всіх рівнях управління неможливе без тісної взаємодії з функцією аналізу. Попередній аналіз звітності й інших джерел інформації дозволяє правильно вибрати об'єкти й тематику ревізій і тематичних перевірок. Одночасно прийоми економічного аналізу широко використовуються в здійсненні контрольних дій, особливо в комплексних ревізіях діяльності підприємств й об'єднань.

Література

1. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : монографія / Кизим М. О., Забродський В. А., Зінченко В. А., Копчак Ю. С. — Харків : Інжек, 2003. — 144 с.
2. Лагодієнко В.В. Деякі аспекти організаційно-фінансового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону / В.В. Лагодієнко // Фінансові механізми сталого економічного розвитку: [зб. наук. праць ХІБМ]. — Харків: ХІБМ, - 2007. — С. 100—103.
3. Рябушка Л.Б. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільності економічного розвитку/ Л.Б. Рябушка. Д.В. Веремчук // Економічні науки. Серія „Економіка та менеджмент” : [зб. наук. праць ЛНТУ / відп. ред. Герасимчук З. В.] — Луцьк, 2009. — Вип. 5 (18). — С. 190—203.
4. Пушак Я.Я. Соціальна відповідальність підприємств харчової промисловості як основа інноваційного розвитку сучасної економіки / Я.Я. Пушак, В.В. Лагодієнко, // «Актуальні проблеми інноваційної економіки» науковий журнал. - № 3. — 2018. — С. 27—36.

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

*Marika Hajduk¹, Mariola Janiszewska²,
Agnieszka Barańska², Ewelina Firlej³, Tomasz Jędrych⁴,*

¹ Koło Naukowe przy Zakładzie Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią Zdalnego Nauczania, Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

² Zakład Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią Zdalnego Nauczania, Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

³ Pracownia Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Wydział Nauk Farmaceutycznych, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

⁴ Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

INTERNET I JEGO NEGATYWNY WPŁYW NA CZŁOWIEKA

Wstęp.

Internet stał się dzisiaj podstawowym narzędziem stymulującym rozwój cywilizacyjny, społeczny i gospodarczy świata [2]. Jego zastosowania - począwszy od poczty elektronicznej, transmisji danych, komunikacji, zdalnej pracy, handlu i transakcji elektronicznych do usług multimedialnych włącznie — stają się coraz bardziej powszechne [1].

Dostęp do Internetu może mieć każdy w każdej części świata za niewielką opłatą. Jest łatwo dostępny i nie potrzeba do jego obsługi wysokich kompetencji [7]. Jego podstawowym zadaniem miało być ułatwienie zadań, pomoc w znalezieniu alternatywnych rozwiązań trudnych sytuacji i oszczędzanie tym samym czasu użytkownikowi, by nie był on przez cały czas zajęty pracą [4, 11]. Jak podają statystyki największą popularnością cieszą się komunikatory, sklepy internetowe, portale społecznościowe więc rzadziej Internet jest wykorzystywany do celów pierwotnego przeznaczenia [4]. Społeczność zaobserwowała udogodnienia płynące z korzystania z wszelakich sklepów- mianowicie promocje internetowe, możliwość zdobywania kodów rabatowych na zakupy. Komunikacja ze znajomymi bądź rodziną stała się bardzo prosta, ponieważ sieć zagwarantowała rozmowy z bliskimi nam osobami bez obowiązku wychodzenia z domu; filmy są ogólnodostępne więc kina, teatry stają się powoli opustoszałe na rzecz Internetu [13]. Na początku drugiego tysiąclecia nikt nie zdawał sobie sprawy z późniejszych zagrożeń wynikających z używania oraz nadużywania przeglądarek [3]. Obecnie są one bardzo widoczne. Możemy je podzielić na psychiczne, fizyczne, intelektualne, moralne oraz społeczne [8]. Każde z nich

bardzo niekorzystnie wpływa na człowieka. Z obserwacji wynika, iż w sieci spotkać można ludzi w różnym wieku i wbrew pozorom zamiast dorosłych, pojawia się tam coraz więcej nastolatków, a także dzieci korzystających z portali społecznościowych. Z badania przeprowadzonego w styczniu 2016 roku przez agencję We Are Social wynika, że z Internetu na całym świecie korzysta 3,419 miliarda osób (prawie połowa ludzi globu), a 2,307 miliarda posiada przynajmniej jedno konto w serwisie społecznościowym i ta liczba cały czas rośnie [9].

Nie powinno się ignorować tego problemu, ponieważ jego zlekceważenie niesie ze sobą poważne konsekwencje w zachowaniu ludzi oraz przyczynia się do zachorowalności na depresję.

Cel pracy.

Celem pracy było przedstawienie zagrożeń wynikających z Internetu.

Metoda.

Do przedstawienia zagrożeń w Internecie zastosowano analizę literatury naukowej z zakresu tematycznego.

Przyczyny nadmiernego korzystania z Internetu:

Internet otwiera możliwość ucieczki od rzeczywistości i od codziennych problemów dokładnie tak samo, jak alkohol czy narkotyki [6]. Problem powstaje, kiedy ludzie zaczynają być tak pochłonięci przez Internet i życie "innym życiem", że przestają dbać o zdrowie, relacje z ludźmi, pracę i pozostałe obowiązki. Często się tak dzieje także dlatego, że ludzie nie mają środków na to by spędzić swój czas bardziej aktywnie samemu bądź ze znajomymi. Najczęstszą przyczyną jest problem samoakceptacji szczególnie u młodych osób. Wynika to w dużej części z tego, iż na portalach społecznościowych oraz w mediach przedstawiane nam są za wzorce obrazy sztucznej, wyidealizowanej piękności, a wszystko co jest inne jest brzydkie. Nie wszyscy są w stanie sobie poradzić ze świadomością, iż z różnych przyczyn nigdy nie będą takie jak promowane ikony i szukają pocieszenia w sieci, gdzie można być anonimowym, a nawet stworzyć wzorzec nowego siebie [13]. Do przesłania wiadomości nie potrzebujemy gońca, listonosza ani papieru; możemy wysłać list elektroniczny, który dochodzi w ciągu kilku sekund, czy porozmawiać z kimś niezależnie od oddalenia geograficznego. Człowiek, korzystając z komputera podłączonego do Internetu, uczy się, prowadzi e-firmy, kupuje w sklepach internetowych, korzysta z informacyjnych serwisów internetowych, rozmawia przez komunikatory, pisze e-listy. Internet wpisał się w życie codzienne, pracę, naukę i czas wolny. Po pierwszym okresie fascynacji Internetem, nazywanym przez Wellmana i Hogana (2005) epoką Internetu będącego objawieniem, dosyć szybko pojawiły się głosy demonizujące to medium. Stawiano tezy, że Internet odrywa człowieka od świata rzeczywistego [13].

Podejście psychodynamiczne wiąże uzależnienie z urazami z wczesnego dzieciństwa, stwierdza także korelacje z pewnymi cechami osobowości oraz innymi uzależnieniami, a także z odziedziczoną psychiczną podatnością: niektórzy ludzie mogą być bardziej skłonni do rozwijania uzależnienia od czegoś, niezależnie od tego, czy będzie to alkohol, heroina, hazard, seks, zakupy czy przebywanie w cyberprzestrzeni.

Wyjaśnienia behawioralne oparte są na teorii warunkowania Burrhusa F. Skinnera, zgodnie z którą osoba zachowująca się w określony sposób otrzymuje za to nagrodę lub karę. Narkotyki, alkohol, hazard, seks, Internet czy zakupy oferują wiele nagród: miłość, ekscytację, psychiczny, emocjonalny i materialny komfort oraz sposoby na ucieczkę od rzeczywistości. Jeżeli człowiek pragnie tych nagród i nauczy się, że Internet pozwala mu uciec czy zdobyć miłość albo świetnie się bawić, to prawdopodobnie następnym razem, kiedy poczuje te potrzeby, okażą się one wzmacniające i cykl będzie się powtarzał.

Wyjaśnienia biomedyczne. Mogą tu wchodzić w grę chromosomy, hormony i nadwyżka albo niedobór pewnych koniecznych substancji chemicznych bądź neurotransmiterów, które regulują aktywność mózgu i pozostałej części systemu nerwowego. Istnieją rozstrzygające badania, które pokazują, że dzięki działaniu niektórych narkotyków wypełnia się deficyt przekazników synaptycznych, oszukując mózg tak, że wysyła on fałszywe informacje. Uważa się, że jest to jedna z przyczyn euforycznej reakcji, jaką daje zaangażowanie w takie czynności jak bieganie, zażywanie narkotyków czy hazard. Może się to także odnosić do uzależnienia od Internetu, ponieważ liczne stwarzane przez niego możliwości są zabawne i ekscytujące [8].

Leczenie.

Na uzależnienie nie ma lekarstwa farmakologicznego. Ivan Goldberg i psycholog Kimberly Young w swojej literaturze zaproponowali kilka sposobów, które mogą pomóc ludziom uzależnionym oraz stojącym u progu uzależnienia.

Po pierwsze – należy określić własne wzorce nadużywania, ważne jest też uświadomienie sobie podstawowych objawów. Rozstrzygający mógłby być czas spędzony przy komputerze i poświęcony na myślenie o Internecie albo na działania związane z nim.

Następnym krokiem jest zidentyfikowanie problemów leżących u podłoża tego uzależnienia. Podobnie jak ofiary innych nałogów, uzależnieni od Internetu powinni zapytać siebie, co powoduje, że chcą uciec od codziennego życia.

Trzeci krok to opracowanie i realizowanie planu przepracowania problemów, a nie uciekania od nich. Ucieczka bowiem powoduje, że problem nie tylko nie znika, lecz zwykle nasila się.

Na koniec osoba uzależniona musi podjąć określone kroki, żeby uporać się z samym uzależnieniem. Young radzi, żeby stopniowo ograniczać czas korzystania z Internetu, aż do uzyskania rozsądnej ilości [8].

Objawy uzależnienia od Internetu.

Za pioniera rozważań związanych ze zjawiskiem uzależnienia od Internetu uznaje się amerykańskiego psychiatrę Goldberga [13, 14]. Goldberg zdefiniował to uzależnienie jako sytuację, w której ludzie nadużywają Internetu, co wiąże się z wieloma negatywnymi konsekwencjami fizycznymi i psychicznymi [14]. Gdy kontakt człowieka z tym środkiem masowego przekazu, jakim jest Internet, prowadzi do zaburzeń zachowania, możemy mówić o uzależnieniu.

Do głównych objawów, na podstawie których możemy wnioskować o uzależnieniu od Internetu, możemy zaliczyć [13]:

- tolerancję — coraz mniejszy poziom satysfakcji wynikającej z korzystania z Internetu przez jednakową ilość czasu, co prowadzi do potrzeby coraz dłuższego przebywania w sieci

- zespół abstynencyjny — pojawiający się już po kilku dniach od zaprzestania korzystania z sieci. O zespole abstynencyjnym możemy mówić, gdy pojawiają się przynajmniej dwa objawy z następującej listy:

- pobudzenie psychoruchowe
- lęk
- obsesyjne myśli o Internecie i tym, co się w nim dzieje
- obniżenie nastroju
- fantazje i marzenia związane z Internetem
- dowolne bądź mimowolne poruszanie palcami w sposób charakterystyczny dla korzystania z klawiatury komputerowej [15].

Podsumowanie.

Internet to niestety nie tylko same korzyści. Niestety ma on bardzo duży wpływ na człowieka i niezbędne jest uzmysłowienie sobie drugiej strony, pokus i zagrożeń czyhających na jej użytkowników [12]. Dotyczy to głównie osób o nie wyrobionym jeszcze światopoglądzie oraz niewielkiej wiedzy na temat wszystkich możliwości pozytywnych oraz negatywnych Internetu [10]. Wiele osób szczególnie młodych wpada w jego sidła spędzając bardzo dużo czasu przy komputerze bądź telefonie nie zważając na zagrożenie płynące z nadmiernego użytkowania Internetu jakim jest uzależnienie od niego i konsekwencje, które z sobą ciągnie takie jak wyalienowanie, depresja czy utrata wzroku bądź różnego rodzaju skrzywienia kręgosłupa [12]. By temu wszystkiemu zapobiec, rodzice powinni zwrócić większą uwagę na to co ich dzieci robią w sieci i ile czasu spędzają przed komputerem. Należy pamiętać, że jeśli odpowiedni bodziec stresowy albo układ takich bodźców będzie działać na tę osobę w krytycznym okresie, to prawdopodobieństwo powstania uzależnienia jest większe. Chodzi o to, że to nie czynność, czy obiekt są ważne — najważniejsza jest osoba [8].

Bibliografia

1. Gajewski J., Kozłowski M., Powstanie i rozwój polskiego Internetu, materiały z konferencji "10-lecie Internetu w Polsce", Warszawa, 14 września 2001.
2. Jakubik A, Popławska J. Zespół uzależnienia od Internetu. *Studia Psychologica UKSW* 2002, 4: 123-131.
3. Kaliszewska K. Zjawisko nadmiernego używania Internetu w poznawczo-behawioralnym modelu Davisa. *Forum Ośw* 2005, 2(33): 139-150.
4. Wolińska JM. Komputer (gry, Internet) — konieczność, pasja, zagrożenie, uzależnienie. [w:] *Wybrane zagadnienia psychologii współczesnej*. Kwiatkowska GE (red). UMCS, Lublin 2004: 185-196.
5. 10 lat Internetu w Polsce, *Biuletyn NASK*, Warszawa, Jesień 2001.
6. Ulman P. Społeczne i rodzinne uwarunkowania uzależnień u dzieci i młodzieży. *Fides et Ratio* 2011, 4(8): 74-86.
7. A. Serafinowicz „Jak powstał Internet? Historia prawdziwa.” 2-3.
8. Young K. Uzależnienie od Internetu w ubiegłej dekadzie: spojrzenie wstecz z perspektywy osobistej. *Postępy Psych Neurol* 2010, 19(4): 253-254.

9. URL: <https://www.chip.pl/2016/03/3-419-miliarda-osob-korzysta-juz-z-internetu/>
Dostęp z dnia 28.12.2018 r.
10. Lis R. Problem nadmiernego zaangażowania studentów w aktywności internetowej. *Postęp Nauk Tech* 2010, 4: 12-22.
11. Bartlett P., History of the net, *Internet today*, January 1997 18-20.
12. A. Błachnio *Psychologia Społeczna* 2007 tom 2 3–4 (5) 225-233.
13. Jakubik A. Zespół uzależnienia od Internetu. *Studia Psychologica UKSW* 2002, 3: 133-142.
14. Kowalski R. Uzależnienia od Internetu — prawda, poszlaka czy fikcja? *Wychowanie Na Co Dzień* 2005, 9: 4-8. *Piśmiennictwo / References*.
15. Strelau J. Osobowość jako zespół cech. [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki (tom II)* Strelau J (red). GWP, Gdańsk 2004: 525-560.

М.В. Симашко,

студентка Навчально-наукового інституту економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

науковий керівник: ***О.Ю. Лінкова,***

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та оподаткування
Навчально-наукового інституту економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкових відносин основним показником ефективності діяльності підприємства є прибуток. Тільки прибуток може бути основою для створення стійких, довгострокових конкурентних переваг, збільшення долі ринку, впровадження інновацій і задоволення потреб підприємства. Саме прибуток є головною метою діяльності підприємства будь-якої виробничої галузі, а також є основною рушійною силою розвитку ринкової економіки, тому пошук резервів його збільшення є актуальним питанням.

Питання пошуку резервів прибутку досліджують вітчизняні та іноземні автори: Д. Дейлі аналізує ціноутворення як основу конкурентної переваги підприємства [1, с. 157]. Гончаров В.М., Солоха Д.В., Гладка С.Л., Висоцький О.П. концентрують увагу на стратегічних засадах ціноутворення за умов ризику та невизначеності в системі інноваційного розвитку економічної системи України [2, с. 64]. Долан Р. Дж., Саймон Г. систематизують процес ціноутворення [3, с. 281]. Але питання використання резервів прибутку підприємства залишаються не розкритими.

Мета роботи — проаналізувати основні резерви підвищення прибутку підприємства.

Прибуток — це різниця між виручкою підприємства від реалізації товару та витратами на його виробництво. Податковий кодекс України визначає прибуток як суму валових доходів, тобто доходів від усіх видів діяльності, яка зменшена на суму валових витрат підприємства і на вартість зносу (амортизації) основних і нематеріальних активів [4]. Одним з найбільш важливих завдань сьогодення є знаходження резервів підвищення прибутку підприємства. Резерви підвищення

прибутку — це запаси, ресурси, кошти, що зберігаються і при потребі можуть використовуватися для певної мети [5]. Резерви підвищення прибутку виявляються на стадіях планування, виробництва та реалізації товару.

До основних резервів підвищення прибутку відносять:

- підвищення якості товару;
- зниження витрат на виробництво та реалізацію товару;
- постійне оновлення асортименту товарів;
- підвищення конкурентоспроможності товару;
- вивчення та прогнозування споживчого попиту;
- пошук нових ринків збуту;
- здійснення ефективної маркетингової політики підприємства;
- оптимізація податкової політики підприємства;
- модернізації обладнання та устаткування;
- запровадження досягнень науково-технічного прогресу;
- використання нетрадиційних форм та каналів збуту товарів.

Отже, основними резервами підвищення абсолютної величини прибутку можна назвати збільшення обсягу реалізації товару, зниження його собівартості, підвищення якості товару, реалізації його на більш вигідних умовах, систематичне вивчення потреб і вподобань споживачів, оптимізація усіх видів витрат на підприємстві.

За часів інтеграції економіки України з Європейською результатом використання резервів підвищення прибутку є реалізація оптимальної комерційної стратегії для кожного вітчизняного підприємства. Вітчизняні підприємства для максимізації прибутку мають використовувати ціннісний підхід до ціноутворення, який виходить з можливостей задовольнити потреби споживача. Систематичне використання всього комплексу резервів може забезпечити підвищення прибутку на підприємстві.

Література

1. Дейли Д. Эффективное ценообразование — основа конкурентного преимущества : пер. с англ. — М. : Вильямс, 2004. — 304 с.
2. Гончаров В.М., Солоха Д.В., Гладка С.Л., Висоцький О.П. Стратегічні засади ціноутворення за умов ризику та невизначеності в системі інноваційного розвитку економічної системи України : монографія. — Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2007. — 208 с.
3. Долан Р.Дж., Саймон Г. Эффективное ценообразование. — М : Экзамен, 2005. — 416 с.
4. Податковий кодекс України. URL: <http://sfs.gov.ua/nk/>
5. Бугай В.З., Суржок Р.П. Напрямки антикризового управління фінансами промислового підприємства //Регіональна бізнес-економіка та управління — 2013. № 1 (37), — С. 52–56.

МЕДИЧНИЙ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

*Joanna Czuwara¹, Ewelina Firlej², Anna Sokołowska²,
Mariola Janiszewska³, Ewa Zabłocka⁴,*

¹ Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią
Zdalnego Nauczania Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

² Pracownia Kosmetologii i Medycyny Estetycznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

³ SKN Medyków Weterynaryjnych, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

POWRÓT DO SUBSTANCJI ROŚLINNYCH W KOSMETOLOGII NA PRZYKŁADZIE ŻYWORÓDKI *KALANCHOE PINNATA*

Zioła od wieków towarzyszą ludziom, gdyż są cenionym, często dużo tańszym niż syntetyczne, surowcem stosowanym w różnych gałęziach przemysłu – od gospodarstw domowych czy świata kulinarnego, po przemysł budowniczy, tekstylny, papierniczy, farmaceutyczny, a w końcu kosmetyczny. Historia roślin sięga czasu 3000 lat p.n.e., gdzie to w Egipcie farbowano barwnikami pochodzenia roślinnego włosy, a do ochrony przed intensywnym słońcem używano głównie olejków pochodzenia roślinnego. Innym przykładem jest Daleki Wschód, skąd znana jest receptura grubego pudru nazywanego oshiroi, który wykonywany był z mąki ryżowej i ekstraktu z krokosza barwierskiego. Zioła w kosmetologii zyskują coraz większe zainteresowanie i uznanie. Od zawsze stosowano je do pielęgnacji ciała i upiększania wizerunku, jednak to na przestrzeni ostatnich lat zauważono intensywny powrót do substancji roślinnych. Co istotne, wraz z rozwojem cywilizacji i technologii sposób wykorzystywania roślin w kosmetyce ulega ciągłym zmianom. Metody analityczne pozwoliły na dokładne poznanie struktury składników surowców roślinnych oraz ich ilości, co daje możliwość precyzyjnego ich zastosowania. Powstają także innowacyjne sposoby pozyskiwania pożądanych substancji o określonych właściwościach z materiału roślinnego, warunkujące wydajność i efektywność tych procesów [1].

Rośliny stosowane w przemyśle kosmetycznym wykazują głównie efekty nawilżające, zmiękczone i łagodzące podrażnienia. Zabezpieczają skórę przed działaniem promieni słonecznych, zmniejszają przebarwienia, stymulują krążenie w naczyniach kapilarnych, charakteryzują się także działaniem napinającym i ściągającym, mogą wybielać skórę. Zioła, dzięki zawartości składników takich jak: wielocukry, flawonoidy, śluzy, garbniki, saponiny, kwas krzemowy, pierwiastki

śladowe i fitohormony, charakteryzują się szerokim spektrum działania. Substancje te w odpowiednich proporcjach mogą wpływać na wzrost komórek, przyspieszając metabolizm DNA i protein czy też działając antywołnorodnikowo, opóźniając tym samym procesy starzenia [2].

Powszechnie stosowaną grupę surowców wykorzystywanych w kosmetologii stanowią wyciągi, otrzymywane na drodze ekstrakcji surowca roślinnego z użyciem odpowiednio dobranego rozpuszczalnika. Warunki tego procesu dobierane są selektywnie, w zależności od charakteru chemicznego substancji aktywnych, zawartych w wybranym surowcu roślinnym.

Rośliną wartą uwagi są z pewnością przedstawiciele grupy *Kalanchoe* – żyworódka, rodzaj roślin z rodziny gruboszowatych. Liczy kilkadziesiąt gatunków rosnących w tropikalnych obszarach na obydwu półkulach. Żyworódka to roślina, która należy do rodziny sukulentów, co oznacza, że bardzo dobrze radzi sobie w warunkach ograniczonej dostępności do wody. Ta z pozoru niewielka roślina kryje w sobie wielkie właściwości lecznicze. Rośnie w klimacie tropikalnym, pochodzi z Madagaskaru. Liście żyworódki są delikatne, mięsiste i posiadają sercowaty kształt, mają zdolność magazynowania wody, dlatego też roślina ta potrafi przetrwać trudne warunki w okresie suszy. Żyworódka pierzasta jest najbardziej znaną żyworódką, która jest wiecznie zielona i długoletnia. Od wielu lat jest wykorzystywana w medycynie chińskiej. Zielone, mięsiste liście żyworódki zawierają duże ilości witaminy C, a także minerały m.in. cynk i krzem – tzw. pierwiastki pięknej skóry, czy ważne dla układu krążenia i nerwowego: potas, mangan, miedź, selen, wapń, czy żelazo [3].

Zdaniem specjalistów wyciąg z żyworódki plamistej sprawdza się zarówno stosowany zewnętrznie, jak i od wewnątrz. Działa przeciwzapalnie, zwalczając patogeny – wirusy, bakterie i grzyby. Regeneruje i przyspiesza gojenie ran, zmniejsza obrzęki, przekrwienia, pomaga w leczeniu trudno gojących się oparzeń. Działa odtruwająco na wątrobę, łagodzi problemy krążeniowe u meteopatów, ma korzystny wpływ na pamięć, regeneruje organizm – w okresie rekonwalescencji, po chorobie czy operacji, wzmacnia organizm i stymuluje układ immunologiczny. Używana jest również jako afrodyzjak. Te i inne zastosowanie czynią żyworódkę rośliną o szeroko pojętym spektrum działania na organizm. Na tym jednak nie koniec, ponieważ roślina ta posiada również cenne właściwości, które odnalazły zastosowanie w kosmetologii. Dzięki swoim właściwościom przeciwzapalnym, oczyszczającym rany i owrzodzenia z martwych komórek znalazła zastosowanie, także w chirurgii, stomatologii czy ginekologii. Jej właściwości regenerujące są szczególnie cenne w obecnym czasie, gdy wiele patogenów zyskało odporność na działanie antybiotyków. Nie bez znaczenia jest też fakt alergii na niektóre antybiotyki i jednocześniej dobrej tolerancji wyciągów roślinnych – jest to główny argument, dla którego w dzisiejszych czasach licznie powraca się do metod naturalnych.

W dobie XXI wieku, kiedy to zauważono znaczny powrót do świata roślin, w zależności od zakątka świata żyworódka stosowana jest w inny sposób. W Brazylii wyciągi wykorzystuje się do leczenia czyraków czy opuchlizny. W Ekwadorze *Kalanchoe pinnata* jest stosowana przy stłuczeniach, natomiast w Meksyku znalazła zastosowanie w trądziku.

Głównym założeniem kosmetologii jest utrzymanie dobrego stanu skóry i przeciwdziałanie procesom jej starzenia, gdzie ważną rolę odkrywają przeciwutleniacze. Przeciwutleniacz to związek chemiczny, który wstrzymuje lub opóźnia proces utleniania.

W fizjologii skóry jest to jednoznaczne z reakcjami prowadzącymi do jej starzenia się. Starzenie się skóry jest procesem nieuchronnym, któremu podlegają wszyscy. Proces ten może przebiegać u każdego w inny sposób – poszczególne objawy mogą pojawiać się szybciej lub później, a wszystko zależne jest od wielu czynników, takich jak dieta, stosowane leki, aktywność fizyczna, genetyka, tryb życia a także sposób pielęgnacji. Starzenie się skóry jest to przede wszystkim wynik zmniejszającej się wraz z wiekiem produktywności fibroblastów, czyli komórek skóry właściwej odpowiedzialnych za produkcję kolagenu, elastyny i kwasu hialuronowego – substancji kluczowych dla młodego wyglądu skóry. Wraz z upływającym wiekiem fibroblasty stają się coraz mniej produktywne, przez co zanikają ich funkcje metaboliczne i replikacyjne, a proces odnowy komórek zostaje osłabiony. Włókna kolagenowe i elastynowe tracą swoją elastyczność i rozciągliwość, a ilość produkowanego kwasu hialuronowego systematycznie się zmniejsza, czego efektem staje się przesuszona, pozbawiona elastyczności i jędrności, pokryta zmarszczkami skóra. W komórkach organizmu, wolne rodniki powodują utlenianie i naruszanie struktury cząsteczek lipidów, węglowodanów, białek, kwasów nukleinowych, co skutkuje ich zniszczeniem, dlatego oczywistym jest stosowanie przeciwutleniaczy, które będą zapobiegać działaniu wolnych rodników. Związki o takim kierunku działania odnaleziono podczas licznych badań we wspomnianej już żyworoście, co skłania do refleksji nad czym, czy roślina ta może wpływać na procesy starzenia skóry [2].

Żadna z substancji, zarówno pochodzenia naturalnego jak i syntetycznego, która ma być użyta wobec organizmu ludzkiego, wewnątrznie czy zewnątrznie, nie może być dopuszczona do użytku bez wcześniejszych badań zawartości składników czynnych i kierunków ich działania. Zostały przeprowadzone liczne badania na ekstraktach z żyworości, które mają za zadanie udowodnić jaki wpływ jej składniki mają na organizm ludzki, oraz czy nie wywołują znacznych efektów ubocznych. W jednym z badań, przeprowadzonych we Francji w 2014 roku, aby zbadać substancje o potencjale przeciwutleniającym, wykonano ekstrakty metanolowe z liści *Kalanchoe pinnata*. Ekstrakty te frakcjonowano za pomocą HPLC, odciek chromatograficzny zbierano do mikropłytki, którą użyto w różnych testach biologicznych, takich jak aktywność przeciwdrobnoustrojowa na mikroorganizmach, żywotność komórek skóry i aktywność przeciwutleniająca na ludzkich keratynocytach. Jedna z uzyskanych frakcji okazała się wyjątkowo interesująca, ponieważ zaobserwowano działanie przeciwbakteryjne i przeciwutleniające bez jednoczesnej cytotoksyczności, czyli toksycznego wpływu na ludzkie komórki. Analiza tej frakcji za pomocą spektrometrii mas pozwoliła na identyfikację pochodnych glikozydowych kwercetyny, izoramnetyny i kemferolu. Aktywność antyoksydacyjną ekstraktów *K. pinnata* oceniano głównie w testach in vitro, na ludzkich rogówaczeniach naskórka za pomocą metody DCFH-DA. Istotnie, komórki keratynocytów, główne komórki naskórka – odgrywają ważną

rolę w starzeniu się skóry, a szczególnie w starzeniu wywołanym stresem oksydacyjnym i przewlekłym zapaleniem. Stres oksydacyjny został wywołany przez inkubację komórek keratynocytów za pomocą 100 μM H_2O_2 , następnie wytworzono wysoki poziom reaktywnych form tlenu (ROS). Produkcja ROS indukowana przez H_2O_2 była znacząco zmniejszona w przypadku komórek keratynocytów traktowanych ekstraktem lub frakcjami *K. pinnata*. Ochrona występowała w sposób zależny od dawki, ponieważ była skuteczna tylko przy wstrzyknięciu 2,64 mg surowego ekstraktu, natomiast niższe wstrzyknięte ilości były niewystarczające. W badaniu stwierdzono dobrą ochronę keratynocytów na poziomie 70%, co dowodzi, że substancje zawarte w *K. pinnata* można uznać za aktywne i bezpieczne składniki kosmetyków [4].

Żyworódka oprócz bezpośredniego działania na skórę może również okazać się przydatnym surowcem w przemyśle kosmetycznym ze względu na przebadaną obecność cząsteczek o aktywności przeciwdrobnoustrojowej, które mogą zastąpić syntetyczne środki konserwujące w kosmetykach. Zbadano metodę, która miała umożliwić identyfikację i wdrożenie na rynek owych substancji. Liście *Kalanchoe pinnata* ekstrahowano metodą opartą na ekstrakcji cieczowej pod ciśnieniem. Aby wyizolować jedną lub więcej aktywnych cząsteczek, wybrany surowiec frakcjonowano za pomocą chromatografii podziałowej, a następnie zbadano aktywność antybakteryjną i cytotoksyczną każdej frakcji. Ostatni krok składał się z identyfikacji głównych związków grup najbardziej aktywnych. Badanie pozwoliło na uzyskanie aktywnej frakcji związków z *Kalanchoe pinnata* o niskiej cytotoksyczności, którą można dodać do preparatów kosmetycznych, aby zmniejszyć stężenie chemicznych środków konserwujących. W badaniu tym zbadano związki nie tylko poznane wcześniej i opisane w literaturze, ale także zidentyfikowano nowe [5].

W wyciągach wodnych z liści żyworoćki wielokrotnie oznaczano również obecność związków o działaniu przeciwbakteryjnym, które użyteczne mogą być np. w przebiegu trądziku. Aktywność przeciwbakteryjną wodnych ekstraktów *K. pinnata* zaobserwowano wobec szczepów *Propionibacterium acnes*. Jest to szczep gram-dodatnich bakterii beztlenowych o kształcie pałeczek. Ich kolonie cechują się dużym polimorfizmem. Bakterie te stanowią fizjologiczną florę skóry, układu pokarmowego, oddechowego i dróg moczowo-płciowych. Mikroorganizmy te zdolne są do przekształcania obecnego w pocie kwasu mlekowego do kwasu propionowego i wykorzystywania go jako źródła energii. Szacuje się, że bakteria wywołuje trądzik młodzieńczy (*acne vulgaris*) u około 80% osób w wieku od 11 do 30 lat, natomiast w wieku późniejszym może sprzyjać rozwojowi specyficznych odmian trądziku [6,7].

Choć mogłoby się wydawać, że kremy i inne preparaty a w szczególności pojedyncze substancje wchodzące w ich skład przechodzą długą drogę zanim znajdą się w naszych rękach i spędzają dni, a nawet miesiąca w laboratoriach, gdzie specjaliści w sterylnych warunkach sprawdzają ich działanie i ewentualne skutki uboczne, w dobie XXI wieku możemy znacznie ukrócić tą drogę stosując wiele substancji bezpośrednio. Idealnym tego przykładem jest żyworódka. Na zniszczone dłonie i zmarszczki najlepiej jest przecierać ręce i twarz zerwanym liściem żyworoćki, które pozbawione są zewnętrznych błon, dzięki czemu miąższ liścia bezpośrednio

styka się z naszą skórą. Można również wyprodukować samodzielnie alkoholowy wyciąg z liści, wkładając świeżo zerwane liście żyworódki na 3 dni do lodówki następnie posiekać i zalać spirytusem. Po tygodniu stania w ciemnym miejscu płyn można odsączyć i szczelnie zamknąć. Preparat taki może służyć jako tonik do zwilżania skóry za pomocą płatk kosmetycznego. Będzie on nawilżał suchą skórę twarzy ale także wspomagał rany pozostałe po procesach zapalnych [8].

Podsumowanie. Współczesna kosmetyka w poszukiwaniu nowych substancji aktywnych sięga do wielu źródeł. Jednym z nich jest świat natury, który otacza nas z każdej strony, zadziwia swym pięknem i różnorodnością. Podczas gdy terapia ziołowa jest jednym z najstarszych sposobów leczenia wielu schorzeń i nie traci na popularności od dawna, powrót do roślin w kosmetologii daje się we znaki, bo od niedawna to produkty pochodzenia roślinnego królują na rynku – zarówno marek niszowych jak i tych luksusowych. Siegają po nie osoby młode, starsze, bardziej lub mniej zamożne. Fitokosmetyki i fitoterapia chorób dermatologicznych mają dużo do zaoferowania zwłaszcza w dobie XXI wieku, kiedy tak wiele rzeczy jesteśmy w stanie zbadać i udowodnić w prężnie działających laboratoriach.

Piśmiennictwo

1. Kiełtyka-Dadasiewicz A., Rośliny w nowoczesnej kosmetologii-Monografia naukowa, Wydawnictwo Akademickie Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej im. Wincentego Pola w Lublinie, Lublin 2016.
2. URL: <https://www.vichy.pl/blog/starzenie-sie-skory-przyczyny-objawy-sposoby-jak-opoznic-ten-proces/>, data dostępu 06.01.2019.
3. Zielewska J., Żyworódka – możesz nie wiedzieć, że ją masz!, URL: <https://polki.pl/zdrowie/medycyna-naturalna,zyworodka-wplyw-na-zdrowie-poznaj-jej-cenne-wlasciwosci,10425856,artykul.html>, data dostępu 06.01.2019.
4. Saïda El.A., Destandau E., Toribio A., Elfakir C., Bioactive molecules in *Kalanchoe pinnata* leaves: Extraction, purification, and identification, *Analytical and Bioanalytical Chemistry* 2010, 398(3), s. 1329-38. DOI: 10.1007/s00216-010-4047-3.
5. Destandau E., Krolikiewicz-Ranimel I., Saida El.A., Cancellieri P. et al., Bio-Guided Targeting for Preservative and Anti-Ageing Cosmetic Ingredient Development, *Cosmetics* 2014, 1(1), s. 14-28. DOI:10.3390/cosmetics1010014.
6. Barboza T.J.S., Ferreira A.F., Ignácio A.C.P.R., Albarello N., Cytotoxic, antibacterial and antibiofilm activities of aqueous extracts of leaves and flavonoids occurring in *Kalanchoe pinnata* (Lam.) Pers., *Journal of Medicinal Plants Research* 2016, 10(41), s. 763-770.
7. Jabłoński L., Podstawy Mikrobiologii Lekarskiej, PZWL, Warszawa 1979, s. 335.
8. Wolska J., Żyworódka Pierzasta (*kalanchoe daigremontiana*), <https://www.kuzdrowiu.pl>, data dostępu 06.01.2019.

***Patrycja Gierszon¹, Rafał Ziemiński², Michał Raban³,
Michał Hodgkinson⁴, Mariola Janiszewska⁵, Marzena Samardakiewicz¹,***

¹ Zakład Psychologii Stosowanej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

² Katedra i Klinika Położnictwa i Patologii Ciąży, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

³ II Katedra i Klinika Chirurgii Ogólnej, Gastroenterologicznej i Nowotworów Układu Pokarmowego,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

⁴ Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Psychologii Stosowanej,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

⁵ Zakład Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią Zdalnego Nauczania,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

ROBOTYKA W MEDYCYNIE

Nowoczesne rozwiązania w medycynie są wyzwaniem dla naukowców, badaczy i lekarzy. Prężnie rozwijającą się dziedziną i mającą szerokie zastosowanie w medycynie jest robotyka. Dzięki najnowszym technologiom i innowacyjnym rozwiązaniom roboty medyczne stają się pożądanym narzędziem w walce o ludzkie zdrowie i życie, skutecznie wspomagającym procedury medyczne. Celem pracy jest przedstawienie roli i zastosowania robotyki w medycynie.

Początki pierwszych operacji z użyciem robotów sięgają 1985 roku, w którym użyto robota przemysłowego PUMA 560. Jego zadaniem było pozycjonowanie i orientacja rurki-prowadnicy dla igły biopsyjnej. Na początku 1998 roku w Paryżu oraz w Lipsku przeprowadzono pierwsze operacje zastawki mitralnej i pomostowania aortalno—wieńcowego przy pomocy amerykańskiego robota kardiochirurgicznego da Vinci. We wrześniu 2001 roku z wykorzystaniem systemu Zeus Robotic Surgical System, znajdującego się w Nowym Jorku, Jacques Marascaux usunął pęcherzyk żółciowy u 68-letniej pacjentki będącej w klinice w Strasburgu [1].

Grupę robotów medycznych stanowią w większości telemanipulatory, które wykorzystują działanie lekarza po jednej stronie i efektora po drugiej stronie. Zadaniem lekarza jest sterowanie ruchami robota oraz decydowanie o czynnościach do wykonania. Efektor z kolei, ma za zadanie wykonywanie zadanych mu poleceń z nieosiągalną dla człowieka precyzją. Manipulatory rehabilitacyjne mogą być sterowane m.in. ruchami głowy, brody, a nawet gałki ocznej. Roboty medyczne stosowane są także do obsługi pacjentów oraz osób niepełnosprawnych pomagając im w takich zadaniach, jak przemieszczanie się, czy spożywanie posiłków [2].

Wśród robotów medycznych można wyróżnić roboty chirurgiczne, których najważniejszą cechą jest zwiększona precyzja oraz powiązane z nią zmniejszone ryzyko błędu. Roboty rehabilitacyjne, ułatwiają i wspomagają życie osób z trwałymi lub przejściowymi deficytami funkcjonalnymi, osób niepełnosprawnych oraz w podeszłym wieku. Kolejną grupą są bioroboty. Stanowią one grupę robotów stworzonych w celu naśladowania ludzi i zwierząt, którą wykorzystuje się w celach kognitywnych. Następną grupę stanowią roboty zastępujące asystenta w czasie operacji. Ich zastosowanie wyróżnia fakt, że chirurg steruje położeniem kamery, która zastępuje tym samym jego oczy podczas przeprowadzania operacji. Wyróżnia się również roboty nawigacyjne, których rola polega na precyzyjnym pozycjonowaniu i

utrzymywaniu prawidłowego toru narzędzia stosowanego podczas operacji. Ostatnią grupę stanowią roboty chirurgiczne, które są najczęściej wykorzystywane w neurochirurgii.

Jak będzie wyglądała przyszłość robotów medycznych? Obecnie trwają prace nad stworzeniem w pełni samodzielnych robotów chirurgicznych, zdolnych do dokonywania operacji nawet na polu bitwy, czy w kosmosie. Przykładem może być opracowywany przez NASA i amerykański Departament Obrony Raven [3].

Zastosowanie robotów w medycynie znalazło szerokie zastosowanie. Roboty wykorzystywane są w takich dziedzinach jak kardiologia, ortopedia, ginekologia, pediatria czy radiochirurgia. Z pośród wykorzystywanych przez współczesną medycynę robotów na szczególną uwagę zasługują MNS, CASPAR, CyberKnife, i Pill, C-Leg oraz PARO.

Stereotaxis Magnetic Navigation System (MNS) został opracowany, aby zwiększyć precyzję i bezpieczeństwo zabiegów ablacji przy leczeniu zaburzeń rytmu serca i migotania przedsionków jednocześnie pozwalając na zmniejszenie dawki napromieniowania pacjenta i lekarza. System wykorzystuje 2 magnesy do zdalnie sterowanych cewników. Pozwala na automatyczne mapowanie trójwymiarowe serca i układu naczyniowego. MNS został również zastosowany w kardiologii interwencyjnej do wprowadzenia stentów dzięki czemu możliwe jest zmniejszenie zużycia kontrastu i umożliwienie dostępu do obszarów nieosiągalnych podczas ręcznej nawigacji [4].

System da Vinci wykorzystywany jest do operacji pomostowania aortalno-wieńcowego oraz naprawy i wymiany zastawki mitralnej. W ortopedii znalazł zastosowanie Robot Acrobot Sculptor, posiadający narzędzie do cięcia kości przy wcześniej określonej objętości. Innym przykładem jest robot CASPAR, który jest używany do całkowitej wymiany stawu biodrowego, stawu kolanowego i całkowitej rekonstrukcji przedniego więzadła [5]. U dzieci i młodzieży roboty medyczne stosuje się między innymi do zabiegów przetoki tchawiczej, zabiegów przepukliny i wrodzonej przepukliny przeponowej. Specjalnie wyszkoleni chirurdzy używają zaawansowanych technologicznie robotów do wykonywania złożonych i delikatnych operacji chirurgicznych przez bardzo małe nacięcia. Dzięki temu mali pacjenci odczuwają mniej bólu, szybciej dochodzą do siebie, przebywają krócej w szpitalu, a blizny pooperacyjne są znacznie mniejsze [6]. W radiochirurgii stosowany jest System CyberKnife, który to używa nakierowywania obrazowego i sterowaną komputerowo robotykę do leczenia nowotworów w organizmie, dostarczając wielu wiązek promieniowania o wysokiej energii do guza z dowolnego kierunku. Zamontowany na robocie kompaktowy liniowy akcelerator pasma X wytwarza promieniowanie rentgenowskie. Montaż źródła promieniowania na robocie umożliwia bardzo szybkie zmiany położenia źródła, które pozwala systemowi dostarczanie promieniowania z wielu różnych kierunków, bez potrzeby przemieszczania pacjenta i źródła, co jest bardzo wygodne i dla personelu medycznego i dla pacjenta [7].

Zrobotyzowane zabiegi w ginekologii są jedną z najszybciej rozwijających się dziedzin. Obejmują one użycie systemu chirurgicznego da Vinci w ginekologii i onkologii ginekologicznej. Wykorzystuje się je w leczeniu mięśniaków, nowotworów jajnika oraz wypadania narządów miednicy. Korzystając z manipulatora, ginekolog

mogą wykonywać biopsje węzłów chłonnych. Zastosowanie robotów w ginekologii praktycznie wyeliminowało potrzebę wykonywania dużych nacięć. Na Uniwersytecie w Memphis i w West Virginia University przeprowadzano intensywne badania nad wykorzystaniem zrobotyzowanych operacji i stwierdzono poprawę uleczałości oraz stosunku przeżycia u pacjentów z nowotworami ginekologicznymi [8].

Na rynku dostępne są również zrobotyzowane pigułki. Firma Philips wyprodukowała inteligentną, zrobotyzowaną pigułkę i Pill, która umożliwia dostarczenie leku dokładnie w pożądane miejsce w organizmie. Wnętrze pigułki zawiera między innymi układ komunikacji radiowej, mikroprocesor, miniaturową pompę oraz baterię. Dzięki umieszczonym w kapsułce czujnikom i Pill może dokonać pomiaru odczynu pH w celu określenia położenia w układzie pokarmowym. Pozwala to na uwolnienie leku w dokładnie ustalonym miejscu. Istnieje także możliwość dostarczania leku w porcjach, w kilku miejscach układu pokarmowego. Ponadto istnieje również opcja zdalnego wydania polecenia wstrzymującego dozowanie leku np. w przypadku wystąpienia skutków ubocznych. Wbudowana bateria pozwala na 48 godzin pracy. Zaletą wykorzystania i Pill jest możliwość precyzyjnego podania leku i związana z tym szansa zmniejszenia dawki leku podawanej pacjentom w celu uniknięcia efektów ubocznych [9]. Z zastosowaniem robotów w medycynie spotykamy się również w przypadku rehabilitacji pacjentów. Wykorzystanie ich w rehabilitacji zapewnia precyzję i powtarzalność. Roboty pozwalają na wykonywanie ćwiczeń z pacjentami, przy mniejszym zaangażowaniu terapeutów, pozwalając na zmniejszenie kosztów i zwiększenie liczby leczonych pacjentów. Przeważnie wykorzystanie robotów rehabilitacyjnych nie jest samodzielną metodą rehabilitacyjną, a jedynie uzupełniającą formą terapii. Przykładem robota stosowanego w rehabilitacjach może być ITALIA10, stosowana w rehabilitacji kończyny górnej po udarze niedokrwiennym mózgu [10]. Innym przykładem jest zrobotyzowana noga C-Leg, wyprodukowana przez firmę Otto Bock HealthCare GmbH, jest pierwszym na świecie przegubem kolanowym, który jest w pełni sterowany mikroprocesorami. Ten przegub kolanowy znalazł zastosowanie w budowie nowoczesnej protezy nogi. Wszystkie fazy ruchu, wykonywane przez osoby zdrowe nieświadomie, są w pełni sterowane przez komputer. C-Leg przeznaczony jest dla osób, po amputacji przeprowadzonej na wysokości uda. Proteza zastępuje u nich staw kolanowy i całą muskulaturę stopy i podudzia. Pacjent kieruje protezą wyłącznie poprzez istniejące jeszcze mięśnie biodrowe i mięśnie kikutu. C-Leg umożliwia płynne poruszanie się użytkownika różnymi prędkościami. Sterowane komputerowo zabezpieczenie fazy podporu, pozwala pacjentowi na poruszanie się po spadzistym terenie. Ponadto C-Leg znacznie eliminuje ryzyko upadku lub potknięcia, w stosunku do tradycyjnych protez. Rozwiązanie to posiada również tryby wspierające jazdę na rowerze lub rolkach oraz długie stanie w ustalonej pozycji [11].

Kolejnym przykładem robota medycznego jest Robot Clara stworzony przez USC Interaction Lab, czyli zrobotyzowana pielęgniarka. Przemieszcza się ona po wcześniej zadanych trasach, między łózkami pacjentów wykrywając przeszkody. Pacjenci rozpoznawani są przez skanowanie kodów umieszczonych przy łózkach. Robot wyświetla wcześniej nagrane instrukcje dotyczące ćwiczeń dla pacjentów.

Komunikacja w celach diagnostycznych z pacjentem odbywa się poprzez odpowiedzi "tak" lub "nie". Robot dedykowany jest pacjentom po zabiegach kardiologicznych, u których konieczne jest wykonywanie ćwiczeń spirometrycznych nawet do 10 razy na godzinę przez kilka dni. Roboty medyczne zostały zaprojektowane również tak, aby były wsparciem psychicznym dla pacjenta. Japoński robot PARO jest jednym z opracowanych do współpracy z ludźmi. Pozwala im poczuć się emocjonalnie przywiązanych do robota. PARO i podobne roboty pomagały wielu starszym ofiarom po trzęsieniu ziemi i tsunami. Roboty angażujące psychicznie mają zapewnić 3 rodzaje efektów: psychologiczne takie, jak relaks i motywacja, fizjologiczne oraz społeczne np. namawianie do komunikacji między pacjentami i opiekunami [12].

W Polsce pierwszym robotem, który został użyty podczas operacji był robot da Vinci, który od 2010 roku znajduje się we wrocławskim Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym. Pierwszym zabiegiem z jego wykorzystaniem, była operacja 71-letniego mężczyzny chorego na raka jelita grubego [13].

Robotyka w medycynie jest prężnie rozwijającym się kierunkiem. Coraz nowocześniejsze zastosowania i technologie prowadzą do polepszenia jakości procedur medycznych, leczenia i szybszego powrotu do zdrowia pacjentów. Należy pamiętać, że wielkimi atutami robotów medycznych są ich wysoka precyzja, wytrzymałość, powtarzalność czynności i brak zmęczenia podczas operacji. Choć nie zastąpią one wiedzy i doświadczenia lekarza, który podejmuje decyzje co do całego procesu leczenia i sposobu wykorzystania robota, to przyszłość medycyny jest ściśle powiązana z rozwojem robotyki i wykorzystywaniem jej na różnych poziomach leczenia.

Piśmiennictwo

1. George E.I., Brand T.C., LaPorta A., Marescaux J., i inni: Origins of Robotic Surgery: From Skepticism to Standard of Care, *Jurnal of the Society of Laparoendoscopic Surgeons*, 2018.
2. Troccaz J. : *Computer- and robot-assisted Medical Intervention*. „CoRR”. abs/0903.4545, s. 4-6.
3. Roboty w służbie chirurgii <http://nt.interia.pl/gadzety/news-roboty-w-sluzbie-chirurgii,nId,695147>.
4. Robot kardiochirurgiczny RobinHeart. asimo.pl — polski wortal robotyki. [dostęp 2018-12-27].
5. Rohr K., Ulanecka M., Jakubowski M.: Robinheart — rodzina robotów medycznych.
6. Mikołajewska E., Mikołajewski D., Komendziński T., Dreszer-Drogorób J., Bałaj B. Robot-mediated pediatric neurorehabilitation. „*Journal of Health Sciences*”. 4 (2), s. 91-96.
7. Masi L., Zani M., Doro. R i inni : CyberKnife MLC-based treatment planning for abdominal and pelvic SBRT: Analysis of multiple dosimetric parameters, overall scoring index and clinical scoring, *European Jurnal of Medical Physic*, 2018, s. 25-33.
8. Nevis I. F., Vali B., Higgins C. i inni: Robot-assisted hysterectomy for endometria and cervical cancers: a systematic review, *Jurnal od Robotic Surgery*, 2017, s. 1-16.
9. iPill — Robotyka i Automatyka, Roboty — asimo.pl (dostęp 2018-12-26).
10. Roboty w służbie chirurgii <http://nt.interia.pl/gadzety/news-roboty-w-sluzbie-chirurgii,nId,695147> (dostęp 2018-12-27).
11. Cutti A. G., Lettieri E., Del Maestro M., Radaelli G.: Stratified cost-utility analysis of C-Leg versus mechanical knees: Findings from an Italian sample of transfemoral amputees, *Prosthetics and orthotics international*, 2017.

***Magdalena Grzechnik¹, Patrycja Ozdoba¹, Mariola Janiszewska²,
Agnieszka Barańska², Ewelina Firlej³,***

¹ Koło Naukowe przy Zakładzie Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią Zdalnego Nauczania, Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

² Zakład Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią Zdalnego Nauczania, Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

³ Pracownia Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Wydział Nauk Farmaceutycznych, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

TANOREKSJA – OPALANIE JAK NARKOTYK

Wstęp.

Zjawisko tanoreksji można definiować jako uzależnienie polegające na ciągłej chęci opalania się, najczęściej występujące u młodych kobiet¹. Tanoreksja jest problemem, XXI wieku, tak jak spora część innych uzależnień behawioralnych (zakupoholizm, uzależnienie od Internetu, komputera). Uzależnienie to, jest spowodowana obsesyjnym myśleniem o bladym kolorycie skóry. Osoby borykające się z tą chorobą mają ciągłą chęć nadania swojej skórze głębszego, ciemniejszego kolorytu dzięki długim i częstym sesjom opalania się lub wizytom w gabinetach wyposażonych w solarium². Długotrwałe opalania może prowadzić do bardzo poważnych skutków zdrowotnych (przede wszystkim ze względu na nowotwory skóry).

Jak wskazuje Monika Dreger „tanoreksja to bardzo niebezpieczne uzależnienie, które przyjemność z opalania zamienia w przymus nałogowego korzystania z solarium. Tanorektycy najpierw boją się być bladymi, nie chcą utracić letniej opalenizny więc chodzą do solarium. Opalają się coraz częściej, w końcu nawet kilka razy w tygodniu. Nie potrafią myśleć o niczym innym Podobnie jak anorektyczka, która myśli, że jest za gruba, tak tanorektyczka uważa, że jest za blada. Tak samo zaprzecza chorobie, twierdząc, że ten problem jej nie dotyczy, że zawsze może przestać, jeśli tylko będzie chciała. Tanoreksja nie dotyczy jedynie kobiet, cierpi na nią coraz więcej mężczyzn. Jak w przypadku każdego innego uzależnienia, tanorektycy muszą zostać poddani terapii”³. Tanoreksja jest problemem z którym warto się zapoznać.

Cel pracy.

Celem pracy jest omówienie problemu tanoreksji.

Materiał i metoda.

Do przedstawienia tego problemu zastosowano analizę literatury naukowej z zakresu tematycznego.

Przyczyny.

Nasuwa się pytanie, dlaczego tak wiele młodych kobiet korzysta z zabiegu opalania? Istnieje kilka hipotez tłumaczących pożądanie promieniowania słonecznego, jedna z nich wynika z kreowanego poprzez media wizerunku idealnej, zadbanej kobiety. Częścią image'u większości modelek, artystek, piosenkarek, celebrytów stała się współcześnie opalenizna. “Kolejna odwołuje się do opisywanego w literaturze związku pomiędzy dwubiegunową chorobą afektywną a deregulacją

poziomu neuro przekaźników, takich jak serotonina, ale także pomiędzy promieniowaniem UV a poziomem melatoniny, która reguluje nastrój, rytm snu i czuwania oraz obniża poziom niepokoju (...)"⁴. Opalanie bywa bardzo kuszące, kojarzącą się nam najczęściej z latem, wakacjami, wyjazdami w ciekawe, nowe, egzotyczne miejsca. Umiarkowane wystawienie ciała na słońce to przyjemność połączona ze zdrowiem. Możemy również wyróżnić jeden z niewielu pozytywnych aspektów opalania. Promienie słoneczne wpływają na produkcję witaminy D, mają pozytywny wpływ na część problemów ze zmianami skórnymi, z depresją. Jednak wpływ słońca na ciało człowieka jest pozytywny, tylko wtedy gdy ekspozycja ciała na słońce jest właściwa⁵.

Objawy.

Uzależnienie to jest złożonym zjawiskiem. Zazwyczaj początek uzależnieniu dają motywacje typu: chcę dobrze wyglądać na swoim ślubie, wyglądam szczuplej jak się opalę, będę wyglądać młodziej. Kilka seansów w solarium lub sesji opalania na plaży, czy w ogrodzie nie sprawia, że jest się osobą uzależnioną. Lecz przy zwiększonym poczuciu braku pewności siebie, braku akceptacji własnego ciała, pozytywne efekty opalania mogą być odczuwane jako swoiste remedium na lęki i poczucie niskiej atrakcyjności. Dlatego właśnie nastolatki, z ich ambiwalentnymi emocjami okresu adolescencji, są szczególnie podatne na uzależnienia a jednym z nich może być właśnie uzależnienie od opalania. I tak po kilku czy kilkunastu razach, gdy podejmie się świadomą decyzję o opalaniu się, może stać się ono częścią sposobu bycia, sposobem spędzania wolnego czasu. I nadal nie musi być to jakiś sygnał, że traci się kontrolę nad swoim zachowaniem. Dopiero gdy człowiek stwierdza, że nie może sobie odmówić wizyty w solarium czy na plaży, że odwlekanie takiej wizyty sprawia mu dyskomfort psychiczny a uwagi o swojej nadmiernej opaleniznie traktuje jako wyrazy złośliwości czy zazdrości otoczenia — należy się zastanowić, czy nie mamy do czynienia z uzależnieniem⁶.

Skutki.

Okazuje się że nadmierne opalanie jest to bardzo dużym problemem dzisiejszych czasów.

Rocznie w Polsce rozpoznawanych jest 10 000 nowych przypadków raka skóry⁷. "Dane donoszą, iż wiodącą przyczyną powstawania nowotworów skóry jest zbyt intensywne opalanie się (zwłaszcza w dzieciństwie). Problem stanowi także zbyt późne rozpoznawanie nowotworów takich jak np. czerniak skóry. Czerniaki skóry są złośliwymi nowotworami wywodzącymi się z neuroektodermalnych komórek melanocytarnych (...)"⁸. Postępy w leczeniu uzupełniającym oraz paliatywnym u chorych na uogólnionego czerniaka skóry są nadal niezadowalające. Wskaźniki 5-letnich przeżyć wynoszą we wczesnych postaciach czerniaka 60–90% oraz 20–70% i 5–10% w stadium regionalnego zaawansowania i uogólnienia⁹.

Wczesne rozpoznanie i chirurgiczne usunięcie czerniaka nie tylko poprawia rokowanie, ale daje szansę wyleczenia około 90% chorych¹⁰. Te badania zostały opisane w artykule „Czerniaki skóry — zasady postępowania diagnostyczno-terapeutycznego z 2016 roku.

Leczenie.

Sporadycznie zdarza się, aby osoba która jest uzależniona od opalania sama ze sobą stanęła w prawdzie i uświadomiła sobie, że jest uzależniona. Tanorektycy, tak jak na przykład alkoholicy, nie dopuszczają do siebie myśli, że mają problem. Uważają, że mogą przestać w każdej chwili. I są przekonani, że to, co robią, wcale im nie szkodzi. Używają kremów z wysokim filtrem, co daje im złudne poczucie bezpieczeństwa. Leczenie tanoreksji przebiega podobnie jak w przypadku innych uzależnień i wymaga długotrwałej terapii. Zdaniem psychologów tanoreksja jest jednym z najtrudniejszych tego typu zaburzeń do wyleczenia¹¹.

Podsumowanie.

Uzależnienie to, jak każde inne uzależnienie behawioralne, ma negatywne skutki dla zdrowia i życia jednostki i jej rodziny. Ten nałóg jest równie niebezpieczny jak alkoholizm. W walce z uzależnieniem niezwykle istotną rolę odgrywa wsparcie bliskich. W tym miejscu warto podkreślić, iż tanorektykom nie należy czynić wyrzutów. Potrzebują oni zrozumienia i troski. Grupą, która jest najbardziej narażona na tę chorobę są kobiety oraz osoby młode głównie młodzież po osiemnastym roku życia.

Duży rozwój technologii prowokuje niemal do różnego rodzaju uzależnień w tym tanoreksji. Prowokuje poprzez media, reklamy, ulotki, które pokazują i zachęcają do wypróbowania nowych używek, które są dostępne dla każdego. Leczenie zależy od samego nastawienia oraz chęci pacjenta. Jest to leczenie długotrwałe, lecz przynosi wiele dobrych efektów. Aby tanoreksja przestała być społecznie bagatelizowana i uznawana za niegroźny nawyk, zasadne jest uświadamianie ludzi w tej kwestii.

Piśmiennictwo

1. W. Harth, [*Superbrown beauty : The surface of tanorexia and tanning dependence*], „Der Hautarzt; Zeitschrift Fur Dermatologie, Venerologie, Und Verwandte Gebiete”, 2017.
2. <http://www.uzaleznieniabehawioralne.pl>- wejście z dnia 16.12.2018 r.
3. Tanaś M., *Cywilizacja globalna. Społeczeństwo informacyjne a kształcenie*, „Kultura i Edukacja” 1999, nr 1, s. 87-111.
4. Wang, S., Setlow, R. i Berwick, M. (2001). Ultraviolet A and melanoma: a review. *Journal of the American Academy of Dermatology*, 44, s. 837-846.
5. URL: <http://www.uzaleznieniabehawioralne.pl>- wejście z dnia 16.12.2018 r.
6. Guerreschi, C. (2006). *Nowe uzależnienia*. Kraków, s. 19.
7. URL: <https://polki.pl/zdrowie/choroby,negatywne-skutki-opalania-sie,10052387,artykul.html> -wejście z dnia 16.12.2018 r.
8. Rutkowski P, Wysocki PJ, Nasierowska-Guttmejer A et al. Cutaneous melanoma — diagnostic and therapeutic guidelines in 2016. *Oncol Clin Pract* 2015; 11: 216–231.
9. Czerniak skóry- Redakcja: Piotr Rutkowski, Piotr J. Wysocki s. 3.
10. Rutkowski P, Wysocki PJ, Nasierowska-Guttmejer A et al. Cutaneous melanoma — diagnostic and therapeutic guidelines in 2016. *Oncol Clin Pract* 2015; 11: 216–231.
11. URL: <https://www.doz.pl/zdrowie/h10297-Tanoreksja> - wejście z dnia 16.12.2018r.

**Karolina Lipowicz¹, Anna Sokołowska²,
Dorota Kowalczyk³, Ewelina Firlej², Katarzyna Sidor²,**

¹ Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią
Zdalnego Nauczania Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

² Pracownia Kosmetologii i Medycyny Estetycznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

³ Katedra i Zakład Chemii Leków Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

LECZENIE I PIEŁĘGNACJA SKÓRY W TRĄDZIKU POSPOLITYM

Trądzik pospolity jest jednym z najczęściej występujących schorzeń dermatologicznych. Dotyczy on ponad 80% osób w wieku 11-30 lat. Leczenie trądziku nie należy do najprostszych i wymaga terapii ogólnej i miejscowej, odpowiednio dobranej do pacjenta. Bardzo ważne jest stosowanie właściwych linii pielęgnacyjnych dla skóry trądzikowej. Odpowiednie preparaty ograniczają liczbę wykwitów trądzikowych, łagodzą objawy suchości skóry, które wynikają z zastosowanego leczenia oraz poprawiają jakość życia osób zmagających się z tym problemem.

Trądzik pospolity objawia się łojotokiem, nieprawidłowym rogowaceniem mieszków włosowych z obecnością zaskórników, a następnie zmian zapalnych oraz bliznowacenia. Choroba dotyka głównie osoby w wieku pokwitania, co bardzo często stanowi przyczynę wielu problemów psychologicznych. Zmiany skórne zazwyczaj ustępują z wiekiem, jednak u niektórych pacjentów typowe objawy skórne mogą występować do 40. roku życia lub dłużej [1-4].

Leczenie.

Leczenie trądziku zależy od nasilenia objawów klinicznych oraz rodzaju wykwitów skórnych. Stosowane są preparaty miejscowe oraz do leczenia ogólnego. Leczenie miejscowe stosuje się przy trądziku, w którym występują zaskórники i wykwity grudkowo-krostkowe. Przy umiarkowanych i ciężkich postaciach choroby stosuje się leczenie ogólne (Tabela 1) [3, 5].

Retinoidy miejscowe.

Retinoidy miejscowe jest to bardzo ważna grupa leków stosowana w leczeniu trądziku. Stosowane są w terapii I rzutu w łagodnej i umiarkowanej postaci choroby. Hamują tworzenie się mikrozaskórników oraz redukują ich liczbę, zmniejszają liczbę dojrzałych zaskórników i zmian zapalnych oraz normalizują dojrzewanie i złuszczenie mieszków włosowych. Nie wpływają na zmniejszenie produkcji łoju w przeciwieństwie do retinoidów doustnych. Preparaty zawierające retinoidy miejscowe powinno się stosować na noc, zaczynając od najmniejszego stężenia leku. Poprawę obserwuje się po 4-6 tygodniach leczenia, na początku terapii może wystąpić przejściowe pogorszenie choroby [1-3, 5].

Terapia skojarzona.

O wiele lepsze efekty daje skojarzenie miejscowych retinoidów z miejscową lub doustną terapią przeciwbakteryjną, niż stosowanie antybiotyków jako jedynej grupy leków. Terapia skojarzona ma wpływ na główne czynniki patofizjologiczne choroby: nadmierne rogowacenie przewodów wyprowadzających gruczołów łojowych, proliferację *P. acnes* oraz stan zapalny [1, 3, 5].

Tabela 1. Schemat leczenia trądziku

	Łagodny		Średnio nasilony		Ciężki
	zaskórnikowy	grudkowo/krostkowy	grudkowo/krostkowy	guzkowy	guzkowo/skupiony
Leki I rzutu	retinoid miejscowy	retinoid miejscowy + antybiotyk miejscowy	antybiotyk p.o. + retinoid miejscowy lub nadtlenek benzoilu	antybiotyk p.o. + retinoid miejscowy lub nadtlenek benzoilu	izotretynoina p.o.
Leczenie alternatywne	retinoid miejscowy lub kwas azelainowy lub kwas salicylowy	antybiotyk miejscowy + retinoid miejscowy lub kwas azelainowy	antybiotyk p.o. + retinoid miejscowy lub nadtlenek benzoilu	izotretynoina p.o. lub antybiotyk p.o. + retinoid miejscowy z lub bez nadtlenku benzoilu/kwasu azelainowego	wysoka dawka antybiotyku p.o. + retinoid miejscowy + nadtlenek benzoilu
Leczenie alternatywne dla kobiet	patrz – leki I rzutu	patrz – leki I rzutu	antyandrogen p.o. + retinoid miejscowy/kwas azelainowy z lub bez antybiotyku miejscowego	antyandrogen p.o. + retinoid miejscowy z lub bez antybiotyku p.o.	wysoka dawka antyandrogenu p.o. + retinoid miejscowy z lub bez antybiotyku miejscowego
Terapia podtrzymująca	retinoid miejscowy		retinoid miejscowy z lub bez nadtlenku benzoilu		

Źródło: Gollnick H., Cunliffe W., Berson D., Dreno B., Finlay A., Leyden J.J. et al.: Postępowanie w trądziku. Raport Światowego Porozumienia dotyczącego Poprawy Wyników w Leczeniu Trądziku, *Dermatologica* 2003, 5, s. 2-39.

Terapia przeciwbakteryjna.

Stosowanie miejscowych preparatów antybiotykowych związane jest z wolniejszym działaniem przeciwbakteryjnym w przeciwieństwie do preparatów doustnych. Stosowanie dłuższy okres czasu w monoterapii może prowadzić do powstania lekooporności. Zalecane jest kojarzenie ich z tlenkiem benzoilu lub miejscowymi retinoidami. Rzadko zdarzają się działania niepożądane, takie jak rumień, suchość, złuszczenie i świąd skóry [1-3].

Nadtlenek benzoilu po nałożeniu na skórę ulega rozpadowi do kwasu benzoesowego i nadtlenu wodoru. Działanie przeciwtrądzikowe związane jest z hamowaniem rozwoju bakterii *P. acnes*, powoduje również złuszczenie naskórka. Może powodować podrażnienia skóry. Stosowany w terapii skojarzonej z erytromycyną lub klindamycyną wykazuje większą skuteczność i lepszą tolerancję [1-3].

Kwas azelainowy znalazł zastosowanie w leczeniu łagodnych i umiarkowanych postaciach trądziku, ma działanie przeciwbakteryjne oraz delikatnie złuszczące [1-3, 5].

Przy umiarkowanych i ciężkich postaciach trądziku stosowane są antybiotyki drogą doustną. Stosowane są głównie tetracykliny i ich pochodne oraz makrolidy. W związku z nabywaniem antybiotykoodporności przez *P. acnes*, zmniejsza się skuteczność doustnej formy erytromycyny oraz antybiotyków makrolidowych. Wśród tetracyklin najlepsze właściwości przeciwzapalne wykazuje minocyklina oraz doksycyklina, która jest fototoksyczna [1, 3]. Poprawę obserwuje się po 4-8 tygodniach leczenia. Najczęściej występującym objawem niepożądanym są zaburzenia ze strony przewodu pokarmowego [1-3].

Terapia hormonalna.

Terapia hormonalna jest najczęściej stosowana u kobiet, u których inne metody leczenia zawiodły. Wykazuje skuteczność u dojrzałych kobiet, u których zmiany trądzikowe są zlokalizowane na bocznych częściach twarzy, podbródka oraz szyi i składają się z małej liczby głęboko osadzonych i tkliwych uciskowo wykwitów. Nasilenie tych zmian jest często obserwowane przed menstruacją.

Stosowane są następujące grupy leków:

- blokery receptora androgenowego lub antyandrogeny (np. spironolakton, octan cyproteronu),
- blokery produkcji androgenów jajnikowych i/lub nadnerczowych (np. doustne środki antykoncepcyjne, niskie dawki glikokortykosteroidów) [1, 3].

Leki hormonalne powinny być kojarzone z innymi metodami leczenia ze względu na przeciwojowe działanie terapii. Mogą to być miejscowe retinoidy lub antybiotyki miejscowe lub doustne [1, 3].

Retinoidy doustne.

Przy najcięższych postaciach trądziku stosowane są retinoidy doustne. Wielokierunkowe działanie retinoidów zapewnia dużą skuteczność kliniczną. Doustna izotretynoina zmniejsza rozmiar i wydzielanie gruczołów łojowych, normalizuje keratynizację mieszków i zapobiega tworzeniu nowych zaskórników, redukuje stan zapalny oraz wykazuje działanie przeciwbakteryjne – pośrednio hamuje wzrost *P. acnes* poprzez zmianę mikrośrodowiska i substancji odżywczych koniecznych dla ich rozwoju. Leczenie trwa przez wiele tygodni [1-3].

Retinoidy wykazują działanie teratogenne, dlatego są przeciwwskazane u kobiet w ciąży oraz u kobiet karmiących. Należy zachować dużą ostrożność przy przepisywaniu leku kobietom w wieku rozrodczym. Pacjentka powinna wyrazić zgodę na stosowanie skutecznej antykoncepcji przez miesiąc przed, w trakcie oraz przez miesiąc po zakończeniu leczenia. Przed włączeniem leku należy wykonać test

ciężowy. Należy również zwrócić uwagę na zaburzenia gospodarki lipidowej, takie jak hipertrójglicerydemia, hipercholesterolemia, zaburzenia funkcji wątroby. Parametry te ulegają jednak normalizacji po zakończeniu leczenia. Mogą wystąpić objawy depresji i skłonności samobójcze [1-3, 6]. Izotretynoina wywołuje bardzo dużo działań niepożądanych. Najczęstsze z nich to suchość i pękanie warg, suchość śluzówek jamy ustnej, skóry oraz śluzówek oczu, zdarzają się krwawienia z nosa.

Pielęgnacja skóry.

Skóra trądzikowa wymaga odpowiednich zabiegów pielęgnacyjnych. Zaobserwowano, że pacjenci z trądzikiem mają skłonności do nadmiernego mycia skóry w celu zmniejszenia natłuszczenia spowodowanego łojotokiem. Jednak ograniczone, jak i częste mycie skóry trądzikowej nie wpływa na poprawę stanu klinicznego, natomiast zbyt energiczne mycie może zaostrzać stan zapalny. Przede wszystkim pacjenci powinni myć obszary skóry objęte procesem chorobowym najwyżej dwa razy dziennie, używając ciepłej wody oraz palców, zdecydowanie należy unikać stosowania szorstkich i drażniących skórę myjek. Powodują one fizyczne rozerwanie mieszków włosowych i zwiększają liczbę wykwitów trądzikowych [3].

Należy również zwrócić uwagę na odpowiedni dobór środków nawilżających. Są one szczególnie konieczne w przypadku wystąpienia suchości skóry, która wynika ze stosowanego leczenia miejscowego oraz ogólnego. Zaleca się wybieranie kosmetyków oraz środków do pielęgnacji skóry, które nie wywołują powstawania zaskórników. Wykazano, że preparaty pielęgnacyjne produkowane na bazie olejów w znacznie większym stopniu są odpowiedzialne za powstawanie zaskórników w porównaniu ze środkami wytwarzanymi na bazie żelów i podłoży zawierających pochodne silikonu. Zastrzeżenia wzbudzają mydła przeciwbakteryjne, które zawierają takie środki jak chlorheksydyna lub triklosan, które nie mają wpływu na *P. acnes*, jednak mogą mieć one właściwości drażniące i dlatego nie są zalecane w leczeniu trądziku. Płyny myjące do twarzy zawierające nadtlenek benzoilu stanowią wyjątek, ponieważ nadtlenek benzoilu powoduje osłabienie *P. acnes*.

W nowoczesnych liniach preparatów pielęgnacyjnych przeznaczonych dla skóry trądzikowej jest 2-procentowy kwas mlekowy, na specjalnym podłożu, ułatwiającym penetrację substancji czynnej bezpośrednio do mieszków włosowych. Kwas mlekowy wykazuje działanie keratolityczne oraz wysoką zdolność wiązania wody [7]. Wykazuje również działanie przeciwbakteryjne.

Podsumowanie.

Trądzik pospolity jest powszechnym problemem dermatologicznym na świecie. Dotyczy najczęściej okresu pokwitania, jednak może utrzymywać się znacznie dłużej. Leczenie trądziku jest trudne i wymaga złożonej terapii ogólnej oraz miejscowej, odpowiednio dobranej dla pacjenta. Bardzo ważnym elementem uzupełniającym leczenie jest stosowanie właściwych linii pielęgnacyjnych dla skóry trądzikowej. Preparaty te ograniczają liczbę wykwitów trądzikowych, łagodzą objawy suchości skóry, wynikające często z zastosowanego leczenia podstawowego oraz poprawiają jakość życia chorych na trądzik pospolity.

Piśmiennictwo

1. Webster G.F., Rawlings A.V.: Trądzik. Diagnostyka i leczenie, Wydawnictwo Czelej, Lublin, 2009.
2. Braun-Falco O., Plewig G., Wolff, H.H., Burgdorf W.H.C.: Dermatologia, Wydawnictwo Czelej, Lublin, 2004.
3. Gollnick H., Cunliffe W., Berson D., Dreno B., Finlay A., Leyden J.J. et al.: Postępowanie w trądziku. Raport Światowego Porozumienia dotyczącego Poprawy Wyników w Leczeniu Trądziku, Dermatologica 2003, 5, s. 2-39.
4. Jabłońska S., Majewski S.: Choroby skóry i choroby przenoszone drogą płciową, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa, 2005.
5. Thiboutot D., Gollnick H., Bettoli V., Dréno B., Kang S., Leyden J.J. et al.: New insights into the management of acne: an update from the Global Alliance to Improve Outcomes in Acne Group, J Am Acad Dermatol 2009, 60, s.1-50.
6. Żaba R.: Bezpieczeństwo stosowania retinoidów, Post Dermatol Alergol 2006, 23, s. 161-174.
7. Lodén M.: Hydrating substances. [w:] Handbook of cosmetic science and technology. A.O. Barel, M. Paye, H.I. Maibach (red.) Marcel Dekker, New York, 2001, s. 347-360.

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ

УДК 330.43

М.В. Головацький,

студент Інституту прикладного системного аналізу

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

науковий керівник: ***І.А. Шубенкова,***

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичних методів системного аналізу

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ В ЗАДАЧАХ АНАЛІЗУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу кредитного ринку та банківської системи України. За допомогою методу Data Envelopment Analysis (DEA), відомого у вітчизняній літературі як метод аналізу середовища функціонування, було побудовано моделі оцінки ефективності кредитного ринку України, а також ефективності залучення депозитів та видачі кредитів банківською системою. В статті проаналізовано вплив макроекономічних показників на ефективність функціонування кредитного ринку

Ключові слова: аналіз кредитного ринку, ефективність кредитного ринку, аналіз середовища функціонування, тобіт модель, аналіз банківської системи, аналіз фінансового ринку.

Постановка проблеми: проаналізувати ефективність функціонування кредитного ринку, як цільного механізму, і дослідити зовнішні фактори впливу на нього.

Актуальність дослідження. Кредитний ринок і зокрема банківська система є ядром фінансового ринку і грає велику роль у залученні депозитів та видачі кредитів позичальникам, без чого не був би можливим швидкий економічний розвиток. Саме кредит є головним джерелом фінансування підприємницької діяльності та інвестиційно-інноваційного розвитку економіки. В посткризовий період кредитування набуває особливої актуальності для економіки України, оскільки її розвиток відбувається у досить складних умовах та потребує значних обсягів кредитних ресурсів для виходу хоча би на докризовий рівень.

Існує суттєва кореляція між економічним ростом та розвитком фінансового ринку, виміряна на основі кількох факторів, таких як коефіцієнт резервування, реальна процентна ставка, ліквідність ($M2 / ВВП$), кредити видані на території

України та залучені депозити [1]. Цей зв'язок між економічним ростом та розвитком кредитного ринку не виражений явно, оскільки є ряд екзогенних факторів, які також впливають на економічний розвиток. Також, немає чітко визначених критеріїв оцінки розвитку фінансового ринку, а будь-які існуючі оцінки не є легкодоступними.

Огляд останніх досліджень та публікацій. У зарубіжній літературі можна знайти статті, в яких аналізується банківський сектор якоїсь з країн або кількох одночасно. Наприклад, у своїй роботі S. Caner та V. Kontorovich використовують параметричний підхід до оцінки технічної ефективності деяких російських банків [2]. В іншій роботі L. Novickyte та J. Drozdz непараметричним методом DEA оцінюють ефективність функціонування Литовського банківського сектору на прикладі кількох найбільших банків. Однак, практично у всіх статтях розглядаються банки, як окремі фінансові інститути, а не банківська система як єдиний механізм. Тобто, в цих статтях проводиться аналіз банківської системи тільки на мікрорівні. У своїй статті Ngo Thanh зробив таку спробу оцінити ефективність В'єтнамського банківського сектору, як цілого механізму [3]. Однак, банківська система є всього лиш частиною більшого механізму — кредитного ринку, але досить великою.

Що стосується вітчизняної літератури, існує ряд статей, які спрямовані на дослідження інституційної структури кредитного механізму, деякі з них намагаються розробити методологію оцінки ефективності кредитного ринку Російської Федерації. Так, Т.К. Гоманова зауважує у своїй дисертації, що стан банківської сфери не завжди відповідає рівню розвитку кредитного ринку, концентруючи свою увагу на виявленні ключових факторів впливу на кредитний ринок, аналізуючи його незалежно від банківської системи [4]. Також, Т.В. Геніберг розробив свою методологію оцінки ефективності функціонування кредитного механізму і визначення проблемних місць [5]. Однак, в більшості таких статей відсутні реальні експерименти, обчислення та оцінки на основі статистичних даних, а присутні тільки теоретичні основи, авторські думки та рекомендації.

Що стосується банківського сектору та кредитного ринку України, не було знайдено жодних спроб оцінити їх ефективність чи ефективність окремих банків із застосуванням сучасних математичних та статистичних інструментів. Всі дослідження зводяться до короткого наведення ключових фінансових показників та надання якихось рекомендацій.

Огляд технічних складових дослідження. Існують різні підходи до аналізу банківської системи та кредитного ринку загалом. Це дослідження фокусується саме на аналізі функціонування системи. Одним з показових індикаторів стану функціонування системи є ефективність. На інституційному, мікрорівні, існує два підходи до вимірювання ефективності банку: параметричний і непараметричний. У кожного з цих методів є свої переваги та недоліки. Параметричний підхід полягає у визначенні еталонних виробничої функції чи функції витрат, які й будуть задавати оптимальну границю, відносно якої будуть оцінюватись побудовані моделі ефективності банківської системи [6]. Хоча такий підхід дозволяє отримати

довірчі інтервали та дисперсії, він вимагає великої кількості даних для статистичної надійності результатів. Ще однією проблемою є правильний вибір функціональної форми [7]. Непараметричний підхід полягає в охопленні даних зібраних з досліджуваних фінансових інститутів для того, щоб оцінити оптимальну границю всієї вибірки і потім оцінити кожний фінансовий інститут порівнюючи його показники з оптимальними. Того цей підхід є більш гнучким у порівнянні з параметричним [8, 9] і більше підходить для оцінки ефективності невинробничих інститутів.

В даному дослідженні для оцінки ефективності кредитного ринку та банківської системи використовуватиметься непараметричний метод DEA. Вплив макроекономічних показників на отриману ефективність аналізуватиметься за допомогою Тобіт-моделі. Оскільки оцінки ефективності обмежені знизу 0 та зверху 1, то нецензурована модель може бути упередженою, тобто може існувати систематична похибка [10].

Застосування моделі DEA до одного об'єкту. Модель DEA аналізу часового вікна, створена американськими вченими А. Charnes та W. Cooper [11] є корисною для аналізу ефективності єдиного суб'єкту прийняття рішень (в термінах оригіналу, DMU – decision-making unit), що підтверджує М. Asmild [12]. Це також підтверджується Н. Tulkens та Р. Vanden [13], які застосовували DEA до часових рядів різних спостережень однієї фірми.

Грунтуючись на цьому, в даних дослідженнях буде використовуватись модифікована модель DEA. Банківська система та кредитний ринок являються одним об'єктом спостереження протягом певного часу, які гратимуть роль суб'єкта прийняття рішень (DMU) в різні проміжки часу. Тому в якості k-го DMU виступатиме спостережуваний об'єкт в k-ий рік. Таким чином, маючи щорічні дані за k років, отримаємо k різних DMU. Збільшення чи зменшення відносної оцінки ефективності покаже нам, чи були якісь зміни, які привели до змін в ефективності функціонування протягом спостережуваного періоду. В такому трактуванні, модель DEA дуже схожа на загальну модель DEA, яку описано в розділі 2.8.

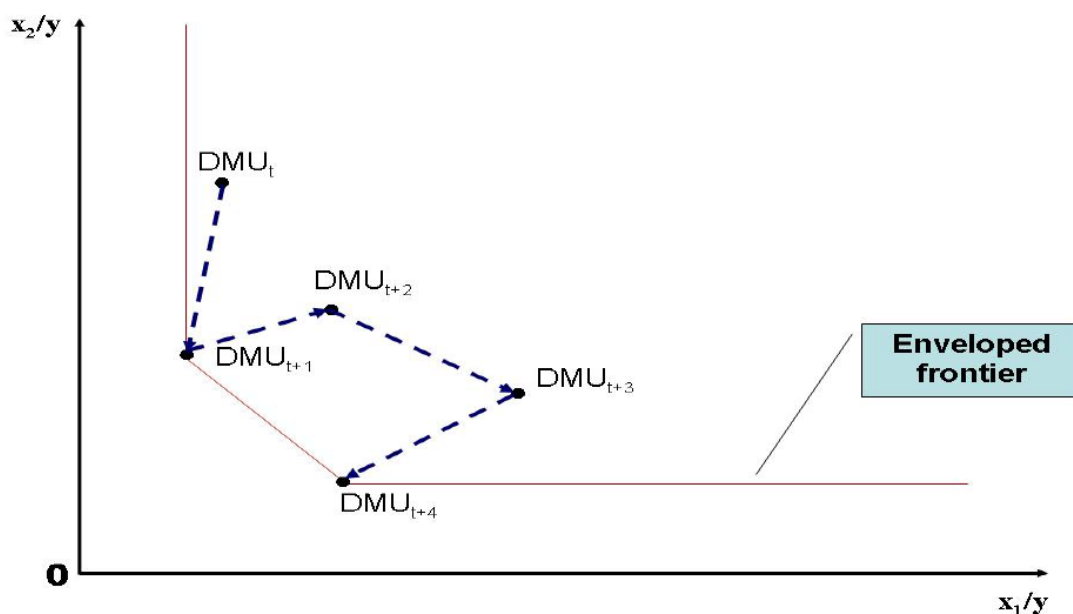


Рисунок 1 — DEA ефективність одного об'єкту в часі [14]

На рисунку 1 зображено ситуацію зміни ефективності об'єкту в часі за 5 років (з року t до року $t+4$). Згідно цих змін, об'єкт в рік $t+1$ та $t+4$ утворює оптимальну границю (enveloped frontier); з часу t до $t+1$ ефективність росте, з $t+1$ до $t+2$ — зменшується і залишається майже незмінною до $t+3$, а потім знову зростає до $t+4$.

Побудова моделей DEA та проведення дослідження. В даній статті будуть наводитись дослідження оцінки ефективності тільки кредитного ринку. Розглядатиметься модель DEA, яку використовував Ngo для аналізу банківської системи В'єтнаму [14]. По-перше, за його словами результати досліджень узгоджувались з іншими дослідженнями ефективності банківської системи В'єтнаму. По-друге, його вибір ґрунтувався на тому, що банківська система В'єтнаму досить молода (принаймні у порівнянні з іншими банківськими системами у світі), того центральний банк країни здатний контролювати деякі її показники. Ситуація з кредитним ринком та банківською системою України досить схожа.

Існує два типи моделей DEA:

- CRS (Constant Return to Scale);
- VRS (Variable Return to Scale).

У випадку CRS моделі DEA, робиться припущення про те, що збільшення (зменшення) вхідних параметрів в кілька разів призведе до збільшення (зменшення) вихідних параметрів в стільки ж. Для прикладу в нашому випадку, якщо банківська система Україна видала Y кредитів і залучила X депозитів у 1996 році, а у 2004 році видала $2Y$ кредитів і залучила $3X$ депозитів, то ефективність впала (у припущенні, що у нашій моделі депозит є вхідною змінною, тобто знаходиться у знаменнику оцінки ефективності, а кредит є вихідною змінною і знаходиться у чисельнику оцінки ефективності). Оскільки автор вважає це припущення занадто сильним, щоб його робити, то будуть розглядатись обидві CRS та VRS моделі. Дослідження проводяться з 1996 по 2016 рік.

В моделі, що застосовував Ngo, в якості вхідної змінної виступає сума депозитів, що банківська система залучила, а в якості вихідних змінних ВВП країни, грошовий агрегат $M2$ та загальна кількість виданих кредитів. Дещо модифікуємо дану модель для нашого випадку. По-перше, автор не бачить причини вводити ВВП як вихідну змінну, оскільки вплив банківської системи на економіку країни є непрямим і відбувається через кредитування (в більшості юридичних осіб), що враховується уже в іншій вихідній змінній. По-друге, представивши три інших показника, як частку від ВВП нівелює потребу в цьому показнику взагалі, що зменшить неточність (оскільки в різних джерелах приводяться різні дані ВВП України та й вимірюватись може в різних валютах). По-третє, чим більше відношення «кількість DMU / кількість змінних», тим більша точність і краща диференціація між ефективностями. Коротко цю модель можна представити формулою 1.

$$\theta = \frac{M2 + credit}{deposit}, \quad (1)$$

де $M2$ — грошовий агрегат $M2$ у частці від ВВП,

$credit$ — кредити видані кредитним ринком у частці від ВВП,

$deposit$ — депозити залучені кредитним ринком у частці від ВВП;

Дослідження проводяться в період з 1996 по 2016 роки. В таблиці 1 наведено статистичний опис вхідних та вихідних змінних моделі.

Таблиця 1 — статистичний опис змінних моделі DEA.

	Deposit	Credit	M2
Mean	24.25	57.05	38.78
Standard Deviation	13.12	33.63	17.19
Minimum	5.97	14.77	10.70
Maximum	42.34	108.46	61.85

На рисунку 2 зображено графік ефективності кредитного ринку для кожного року досліджуваного періоду.

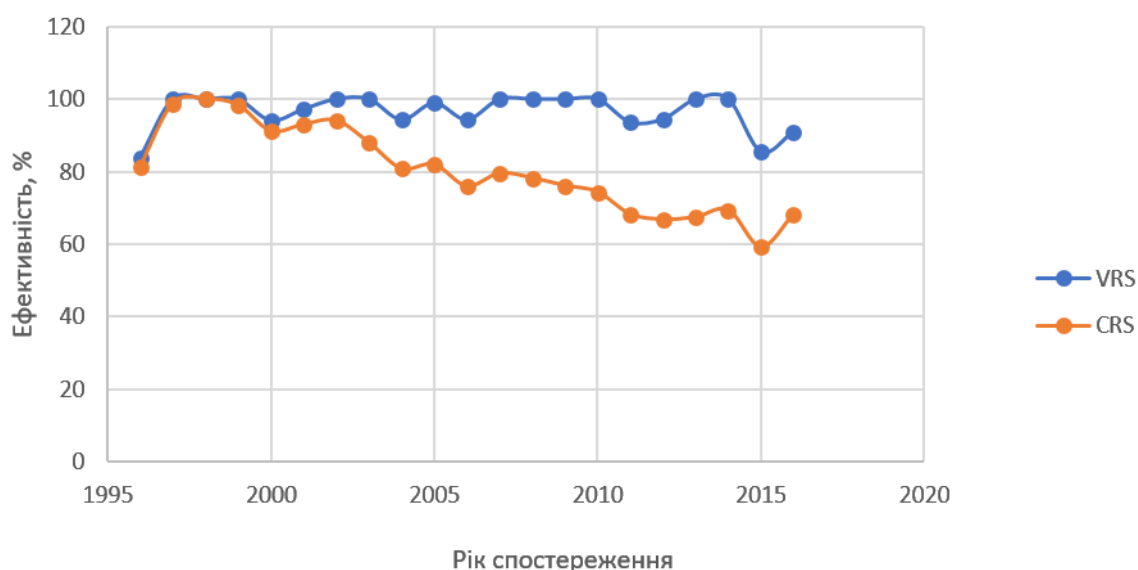


Рисунок 2 — Ефективність кредитного ринку

Згідно графіку ефективність кредитного ринку України в 1997-1998 роки була найбільшою (результати проведених реформ банківської системи). У проміжок 1998-2000 роки ефективність впала, що пояснюється кризою банківської системи.

Після того, як були отримані ефективності кредитного ринку, проведемо аналіз впливу макроекономічних показників на ефективність за допомогою Тобіт-моделі, яку пропонує Abugime у своїй роботі [15]:

$$EF_t = \alpha_0 + \beta_1 * INTEREST_t + \beta_2 * SPENDING_t + \beta_3 * CONC_t + \beta_4 * FX_t + \beta_5 * INF_t + \varepsilon_6, \quad (2)$$

де EF_t – оцінка ефективності за рік t , отримана на попередньому етапі;

$INTEREST_t$ – шестимісячна номінальна процентна ставка в рік t ;

$SPENDING_t$ – державні витрати за рік t ;

$CONC_t$ – рівень концентрації банківської системи в рік t . Обчислюється як відношення активів топ-3 банків до всіх активів банківської системи;

FX_t – номінальний валютний курс (гривні до долара) в рік t ;

INF_t – рівень інфляції в рік t ;

$\beta_{1..4}$ – коефіцієнти при змінних;

ε_6 – похибка;

t – набуває значень від 1996 до 2016 (2014) років.

Виконавши аналіз за допомогою мови програмування R, отримаємо наступні результати (рисунок 3). Згідно t-критерію Стюдента, макроекономічні показники інфляції, концентрації активів у найбільших банках та загальних державних витрат є значущими і впливають на ефективність кредитного ринку на рівні значущості більше 95%. Також, модель показує невеликий вплив валютного курсу. Даної моделлю не виявлено впливу ставки по депозитам на ефективність кредитного ринку. Згідно коефіцієнтів лінійної регресії показник інфляції, загальних державних витрат та валютного курсу негативно впливають на ефективність кредитного ринку, тоді як концентрація активів у топ банків – позитивно впливають на ефективність. Це можна пояснити тим, що ефективно керувати системою легше, коли більша частина ресурсів сконцентровані в одному місці, тоді як при розростанні кредитного ринку, збільшенні кількості фінансових інституцій ресурси децентралізуються і стає важче регулювати діяльність такої системи прямолінійними методами, оскільки зв'язки стають заплутаними і примітивні важелі регулювання втрачають свою дієвість.

```
Observations:
      Total Left-censored Uncensored Right-censored
      21      0          20          1

Coefficients:
      Estimate Std. error t value Pr(> t)
(Intercept)  98.98617    12.11494   8.171 3.07e-16 ***
INTEREST      0.14149     0.18273   0.774 0.438743
SPENDING    -0.73520     0.19805  -3.712 0.000206 ***
CONC         0.32180     0.07179   4.483 7.37e-06 ***
FX          -0.35576     0.18569  -1.916 0.055387 .
INF         -0.34238     0.07751  -4.417 9.99e-06 ***
logSigma     1.18024     0.15822   7.459 8.69e-14 ***
---
Signif. codes:  0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Newton-Raphson maximisation, 6 iterations
Return code 1: gradient close to zero
Log-likelihood: -52.53427 on 7 Df
```

Рисунок 3 – Результати тобіт-моделі

Висновки. Проведено аналіз ефективності кредитного ринку України методом аналізу середовища функціонування (Data Envelopment Analysis), для чого було побудовано DEA модель. Отримані результати мають такі ж тенденцію та характер, як і результати Ngo [14]. Для отриманих оцінок ефективності було побудовано модель лінійної регресії за рекомендаціями Aburime [15] та проаналізовано вплив макроекономічних показників на ефективність кредитного ринку. Результати показали значний вплив показників інфляції, концентрації активів у топ-3 банках та державних витрат на ефективність функціонування кредитного ринку.

Рекомендації до подальших досліджень.

В подальших дослідженнях необхідно розглянути наступні задачі:

- оцінити абсолютний показник ефективності функціонування кредитного ринку, для чого потрібно побудувати оптимальну границю на основі експертних оцінок;
- оцінити ефективність кредитного ринку інших країн, чия економіка знаходиться на такому ж рівні розвитку, та провести порівняльний аналіз
- знайти більше даних та вдосконалити побудовані моделі;
- дослідити ефективність кредитного ринку параметричним методом SFA (Stochastic Frontier Analysis).

Література

1. Beim D. O. Emerging Financial Markets / D.O. Beim, C.W. Calomiris // New York McGraw Hill. – 2001. – pp. 143 – 156.
2. Caner S. Efficiency of the banking sector in the Russian Federation with international comparison / S. Caner and V. Kontorovich // Higher School of Economics Economic Journal. – 2004. – vol. 8(3). – pp. 357-375.
3. Thanh N. Measuring the Performance of the Banking System: Case of Vietnam (1990-2010) / Ngo Thanh // Journal of Applied Finance & Banking. – 2012. - vol. 2. – pp. 289-312.
4. Гоманова Т.К. Методический подход к оценке уровня развития кредитного рынка: автореф. ... канд. экон. наук. : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Гоманова Татьяна Константиновна; Новосибирский гос. ун-т. экономики и управления. – Новосибирск, 2009. – 26 с.
5. Гениберг Т.В. Эффективность кредитного механизма: понятие и методический аппарат оценки / Т.В. Гениберг // Вестник НГУЭУ. – 2013. – № 2. – С. 71-85.
6. Banker R.D. Nonparametric Analysis of Technical and Allocative Efficiencies in Production / R.D. Banker, A. Maindiratta // Econometrica. – 1988. - № 56, - pp. 1315-1332.
7. Berger A. N. Efficiency of financial institutions: International survey and directions for future research / A. N. Berger, D.B Humphrey // European Journal of Operational Research. – 1997. – vol. 98(2), - pp. 172-212.
8. Charnes A. Measuring the Efficiency of Decision Making Units / A. Charnes, W. Cooper, E. Rhodes // European Journal of Operational Research. – 1978. - № 2, - pp. 429-444.
9. Farrell M.J. The Measurement of Productive Efficiency / M.J. Farrell // Journal of Royal Statistical Society. – 1957. - № 120. – pp.253-290.
10. Fethi M.D. Assessing bank efficiency and performance with operational research and artificial intelligence techniques: A survey / M. D. Fethi, F. Pasiouras // European Journal of Operational Research – 2008. - № 204. – pp. 189-198.

11. Charnes A. Foundations of data envelopment analysis for Pareto-Koopmans efficient empirical production functions / A. Charnes, W. Cooper, B. Golany // Journal of Econometrics. — 1985. — vol. 30(2). — pp. 91-107.
12. Combining DEA Window Analysis with the Malmquist Index Approach in a Study of the Canadian Banking Industry / M. Asmild, J. C. Paradi, V. Aggarwal, C. Schaffnit // Journal of Productivity Analysis. — 2004. — vol. 21(1). - pp. 68-89.
13. Tulkens H. Non-Parametric Efficiency, Progress and Regress Measures for Panel Data: Methodological Aspects / H. Tulkens, E. Vanden // European Journal of Operational Research. — 1995. — vol. 80. — pp. 474-99.
14. Thanh N. Measuring the Performance of the Banking System: Case of Vietnam (1990-2010) / Ngo Thanh // Journal of Applied Finance & Banking. — 2012. - vol. 2. — pp. 289-312.
15. Aburime U.T. Determinants of bank profitability: Macroeconomic evidence from Nigeria / U.T. Aburime // SSRN eLibrary. — 2008. — pp. 34

Ю.І. Мускін,

кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри фінансів ім. Л.Л. Тарангул
Університету державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, Київська обл.

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Осмислюючи технологію управління бюджетною політикою з позиції інформаційно-технологічного забезпечення оптимальної ефективності реалізації, актуальним постає питання максимальної її комп'ютеризації. При цьому остання повинна забезпечити автоматизацію як функціональної частини технології (заповнення документальних форм у розрізі кожного з етапів управління), так і можливості оприлюднення результатів УБП на офіційних інформаційних джерелах в мережі Інтернет.

Автоматизація управління бюджетною політикою можлива за умови належного технічного, комунікаційного, кадрового та програмного забезпечення. Саме з цими елементами і пов'язані основні проблеми автоматизації. Розглянемо їх більш детально.

Технічне забезпечення автоматизації управління бюджетною політикою являє собою технічні засоби та вимоги до них. Серед технічних засобів на сьогоднішній день виділяють: комп'ютери, ноутбуки, нетбуки, планшети, телефони. Вимоги до технічних засобів задаються програмним забезпеченням та стосуються їх структурних елементів: відеокарт, оперативної пам'яті тощо.

Розглядаючи технічне забезпечення з позиції наявних проблемних моментів, варто відзначити, що на сьогоднішній день вартість технічних засобів, які відповідають вимогам програмного забезпечення управлінського процесу, є доступною (чого не можна було стверджувати ще 10 років тому).

Під комунікаційним забезпеченням автоматизації управління бюджетною політикою маються на увазі інтернет та веб. Проте використання інтернету супроводжується і проблемними питаннями, які стосуються, перш за все, безпеки інформації.

Кадрове забезпечення автоматизації — суб'єкти управління бюджетною політикою та їх компетенції. Використання технічних засобів та програмного забезпечення вимагає від них наявності знань та практичних вмінь не лише фахової складової, а й володіння комп'ютерною технікою і програмними продуктами (хоча б на рівні користувачів).

Програмне забезпечення автоматизації управління бюджетною політикою це, пер за все, комп'ютерні програми та програмні комплекси, які за допомогою мов програмування автоматизують окремі операції (або їх сукупність) в загальній технології управління.

Аналіз сучасного програмного забезпечення автоматизації управління дозволив класифікувати його за критерієм «можливість застосування на макроекономічному рівні управління» (табл. 1).

У свою чергу, аналіз функціональних можливостей програмного забезпечення автоматизації управління дозволив зробити висновок, що з метою реалізації управління бюджетною політикою країни в умовах застосування інформаційних технологій доцільно використовувати програмні продукти, які забезпечують можливість автоматизації макроекономічних процесів.

Разом з тим, на сьогоднішній день жоден із сучасних програмних продуктів не забезпечує автоматизацію технології управління бюджетною політикою України. Відтак, актуальним постає необхідність розробки модулю «Управління бюджетною політикою», який би міг бути інтегрованим у структуру будь-якого із програмних комплексів, функціональні можливості яких дозволяють автоматизувати процес макроекономічного управління.

Таблиця 1

Класифікація програмного забезпечення автоматизації управління за критерієм «рівень управління»

Можливість застосування на макроекономічному рівні управління	Назва програмного продукту
Забезпечує автоматизацію макроекономічного управління	SAP R/3, IT-Enterprise, <u>MS Dynamics ERP</u> , <u>1C:ERP</u> , <u>BAS ERP</u> , ІНТАЛЕВ: Корпоративний менеджмент, <u>Галактика ERP</u> , Парус-Підприємство, <u>Tend ERP</u> , <u>GrossBee</u> , <u>Універсал</u> , <u>IFS Applications</u>
Не забезпечує автоматизацію макроекономічного управління	Accounting information system, Advanced Financial Statement Analysis, Advanced Planning and Scheduling, Alcar Strategic Financial Planning System, Business Insight, Customer Relationship Management, Customer Synchronized Resource Planning, Decision Support System, Fin Expert, Forecast Expert, Marketing Analytic 4, Marketing Expert, Marketing Optimization, Material Requirements Planning, Oros Analytics, Project Expert

Джерело: складено автором за даними [1; 2; 3; 4; 5; 6]

Осмилення технології управління бюджетною політикою України з позиції її реалізації в умовах застосування інформаційних технологій дозволило розробити модуль «Управління бюджетною політикою», функціональна структура якого відображена в таблиці 2.

Таблиця 2

Функціональна структура модулю «Управління бюджетною політикою»

	Етапи управління бюджетною політикою	Форма відображення результатів управління бюджетною політикою	
		Цільовий підхід	Функціональний підхід
Планування	Визначення горизонту	Форма 1, Форма 2	Форма 1, Форма 2
	Визначення стратегічних цілей		
	Формування вектору стану	Форма 3, Форма 4	Форма 3, Форма 4
	Формування вектору цілей		
	Каскадування вектору цілей	Форма 5, Форма 6	Форма 5, Форма 6
	Розробка управлінських заходів	Форма 7, Форма 8	Форма 7, Форма 8
Відображення фактичного стану	Звітність	Форма 9	Форма 9
	Оцінка ефективності управління	Показники ефективності (Е, Еп, Ехп)	Показники ефективності (Е, Еп, Ехп)

Джерело: розроблено автором

Застосування запропонованого модулю у структурі сучасних ERP-систем дозволить суттєво оптимізувати продуктивність праці суб'єктів управління бюджетною політикою та забезпечить підвищення ефективності управлінського процесу в цілому.

Література

1. Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій: теорія та практика : монографія / [В.О. Осмятченко, М.М. Касьяненко, Ю.І. Мискін та ін.]; за заг. ред. В.О. Осмятченка. — Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2015. — 389 с. - (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 42).
2. Мискін Ю.І. Характеристика сучасного програмного забезпечення автоматизації обліково-інформаційних систем управління / Мискін Ю.І., Міщенко Р.О., Вальдовський В.І. // Міжнародна наукова інтернет-конференція "Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення (випуск 29)" / Збірник тез доповідей: випуск 29 (м. Тернопіль, 12 червня 2018 р.). Частина 1. — Тернопіль. — 2018. — 118 с. — С. 48—49.
3. Мискін Ю.І. Інформаційно-технологічне забезпечення управління / Ю.І. Мискін, В.О. Осмятченко // Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації: XIII міжн. наук.-практ. конф. Молодих вчених; Ч. 2, 21-23 лютого 2016 р.: тези доп. — 231 с. — С. 215—217.

4. Мискін Ю.І. Роль інформаційних технологій у процесі формування обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємств / Мискін Ю.І., Боримський П.А., Сидоренко О.М.//Посткризисное развитие современного общества: взгляд в будущее (экономические, социальные, философские, правовые аспекты) : Материалы международной научно-практической конференции (7 октября 2011 г.). – В 3-х ч. – Ч. 2. / Отв. Ред. В.И. Долгий. – Саратов : ИЦ «Наука», 2011. – С. 146–148
5. Мискін Ю.І. Сутність обліково-інформаційного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання та його автоматизації / Ю. І. Мискін // Економіка та управління в ХХІ ст.: виклики та перспективи розвитку : матер. Міжнародної наук.-практ. конф., 18-19 травня 2017 р., м. Умань / за ред. д.е.н., проф. О. Г. Чирви. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2017. – 260 с. – С. 141–143.
6. Мыскин Ю. И. Совершенствование модуля аналитического обеспечения в системе поддержки принятия решений / Ю. И. Мыскин // Вестник государственного и муниципального управления. – 2013. – № 2 – С. 147–152.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

А.А. Махно,

студентка юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ГРОШОВА ЗАСТАВА – ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПАСИВНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА КАНДИДАТІВ НА ПОСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ?

У зв'язку з проведенням чергових виборів Президента України, які мають відбутися 31 березня 2019 року, все більшої актуальності набуває питання про особливості реалізації пасивного виборчого права, зокрема, в контексті рівності кандидатів на пост Президента України.

Відповідно до частини 1 статті 71 та частини 1 статті 103 Конституції України, Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Реалізація принципу рівності під час проведення президентських виборів деталізується у Законі України «Про вибори Президента України» від 05.03.1999 року №474-XIV (далі — Закон), зокрема, у статтях 1, 3 та 11. Згідно з частинами 3 та 4 статті 3 Закону, усі кандидати на пост Президента України мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі. Одним із заходів забезпечення рівності прав і умов участі у виборчому процесі є заборона привілеїв чи обмежень кандидатів на пост Президента України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Однак чинна редакція статті 49 Закону передбачає як елемент реалізації пасивного виборчого права внесення грошової застави у розмірі два мільйони п'ятсот тисяч гривень. Грошова застава вноситься партією, яка висунула кандидата на пост Президента України, або кандидатом на пост Президента України у безготівковому порядку на спеціальний рахунок Центральної виборчої комісії (після початку виборчого процесу та до подання документів Центральній виборчій комісії для реєстрації).

Варто відзначити, що під час виборів Президента України у 1991, 1994 та 1999 роках грошової застави не існувало. Проте у Законі, що регламентує проведення президентських виборів 2004 року, з'являється грошова застава, яка

становить 500 тисяч гривень. Згодом її було збільшено до 2 мільйонів 500 тисяч гривень.

Наразі в Україні висловлюються діаметрально протилежні позиції щодо природи та розміру грошової застави кандидатів на пост Президента України. Так, наприклад, голова Комітету виборців України (далі — КВУ) Олексій Кошель в ході міжнародної конференції: «Гроші в політиці: як політичні партії готуються до виборів» від 8 жовтня 2018 року повідомив, що КВУ закликає Верховну Раду України збільшити грошову заставу до 10 мільйонів гривень з метою уникнення появи т. зв. «штучних кандидатів», які висувують свою кандидатуру на пост Президента України, щоб дискредитувати опонентів чи дезорганізувати виборців. На думку О. Кошеля, «це зробить процес висунення штучних кандидатів з боку зацікавлених осіб надто дорогим та проблематичним» [3]. Такий механізм відсторонення «технічних кандидатів» застосовувався неодноразово: саме цим і пояснюється поява грошової застави у розмірі 500 тисяч гривень та її підвищення до 2 мільйонів 500 тисяч гривень [4]. Однак, як доводить практика, даний захід не дозволив повністю уникнути проблеми технічних кандидатів на виборах Президента.

На противагу цій думці, все більшого поширення набуває твердження про зменшення або ж взагалі скасування грошової застави. Зокрема, таку пропозицію у 2009 році висував экс-міністр юстиції Микола Оніщук. З цією думкою можна погодитися, оскільки завищений розмір грошової застави створює штучні обмеження для кандидатів на пост Президента України.

Крім того, Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) стверджує, що застава у розмірі 2 мільйони 500 тисяч гривень, яку мають вносити кандидати у президенти України, є занадто високою, та рекомендує переглянути статтю 49 Закону №474-XIV з метою суттєвого *зниження* суми грошової застави кандидата [5, с. 6–7]. Варто наголосити, що у Спільному висновку ОБСЄ/БДІПЛ і Венеціанської комісії щодо Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виборів Президента України», прийнятого Верховною Радою України 24 липня 2009 року, не висловлюється думка щодо анулювання грошової застави як такої. На підставі цього можна зробити висновок, що Венеціанська комісія не розглядає застосування грошової застави як обмеження принципу рівності у реалізації пасивного виборчого права кандидатів на пост Президента України, однак її розмір має ґрунтуватися на принципі розумності.

Відповідно до пункту 4.2. Рішення Конституційного Суду України (далі — КСУ) від 30.01.2002 № 2-рп/2002, грошова застава застосовується з метою забезпечення відповідального ставлення громадян як ймовірних кандидатів до їх участі у виборах, сприяє прийняттю виважених рішень кандидатом. Грошову (виборчу) заставу не можна розглядати як обмеження пасивного виборчого права громадян за ознакою майнового стану. Водночас встановлення грошової (виборчої) застави не порушує конституційного принципу рівності громадян перед законом та рівності їх конституційних прав і свобод, а також принципу рівності політичних партій перед законом. Однак попри таке пояснення КСУ залишається

відкритим питання про розмір грошової застави, який би не призводив до порушення принципу рівності реалізації пасивного виборчого права, оскільки, маючи на меті утримання від участі у виборах легковажних кандидатів, значний розмір грошової застави виключає можливість участі серйозних кандидатів, які перебувають у скрутному матеріальному становищі.

Окрім зазначеного, позиція щодо зниження розміру грошової застави набуває актуальності з огляду на те, що у випадку внесення грошової застави значного розміру за кандидата партією постає питання про неупередженість прийняття рішень цим кандидатом на пості Президента у майбутньому у зв'язку з його матеріальною залежністю від партії, що здійснює таке фінансування, у процесі виборів.

Підсумовуючи вищезазначені позиції, варто навести наступні висновки:

1. Історичний процес проведення президентських виборів в Україні доводить, що грошова застава не є обов'язковою умовою реалізації пасивного виборчого права, однак її наявність є превентивним заходом, що усуває від участі «штучних учасників», тому її анулювання є недоцільним.

2. Грошова застава у розмірі 2 мільйони 500 тисяч гривень є завищеною, а тому створює штучні обмеження для кандидатів, що є прямим порушенням принципу рівності в реалізації пасивного виборчого права.

3. Заперечуємо позицію щодо підвищення грошової застави до 10 мільйонів гривень та, навпаки, пропонуємо її зниження.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 року №254к/96-ВР. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30. — 141 с.
2. Закон України «Про вибори Президента України» від 05.03.1999 року №474-XIV. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — №14. — 81 с.
3. КВУ закликає змінити Закон про вибори Президента [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:kvu-zaklykaie-zminyty-zakon-pro-vybory-prezydenta>.
4. Експертний аналіз Інституту політики «Технічні кандидати» на виборах Президента України: можливості законодавчого вирішення проблеми [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://polityka.in.ua/info/278.htm>.
5. Спільний висновок ОБСЄ/БДПЛ і Венеціанської комісії щодо Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виборів Президента України», прийнятого Верховною Радою України 24 липня 2009 року [Електронний ресурс]. — 2009. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.osce.org/uk/odihr/elections/39895?download=true>.
6. Рішення Конституційного Суду України від 30.01.2002 № 2-рп/2002. // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — №1. — С. 14.

Т.В. Хилевич,
студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **О.О. Любченко,**
асистент кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права
ПЮІ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

У кожній державі існує інститут глави держави. Відповідно до статті 102 Конституції України, Президент України є главою держави і виступає від її імені. Президент України посідає особливе місце в структурі державних органів, має великий авторитет, значні владні повноваження, які не можуть передаватися іншим особам або органам. При здійсненні своїх повноважень Президент України не може обійтися без допомоги певних спеціалізованих органів, чільне місце серед яких посідає Адміністрація Президента України.

Забезпечення діяльності Президента України системою допоміжних органів глави держави є досить складним процесом, що відбувається, зокрема у межах державного будівництва. Формування допоміжних органів глави держави є правом Президента України, що самостійно реалізується ним відповідно до власного розуміння потреб забезпечення діяльності глави держави. Виходячи з ч. 3 ст. 106 Конституції України, Президент шляхом видання указів і розпоряджень реалізує свої повноваження у сфері створення, реорганізації та ліквідації допоміжних органів, та формування їх персонального складу. Характер, зміст і напрямки забезпечення діяльності Президента України залежать від особливостей організації інституту президентства, розподілу повноважень між вищими органами державної влади. Усе це зумовлює безперервне вдосконалення системи допоміжних органів, насамперед, апарату Президента України як його основного допоміжного органу. Разом із тим, поспішні реорганізації апарату Президента України негативно впливають на ефективність виконання главою держави його конституційних повноважень. Виходячи з вищезазначеного, можна сказати, що дослідження питань формування Адміністрації Президента України як головного допоміжного органу глави держави в сучасних умовах є досить актуальним.

Питання формування діяльності апарату і його допоміжних органів глави держави у своїх працях розглядали Ю. І. Крегул, Н. Г. Плахотнюк, Н.О. Рибалка та інші.

Апарат глави держави в Україні в різні часи був представлений низкою органів, подібних за своїм призначенням і повноваженнями. Перший апарат Президента України, що діяв з 13.12.1991 р. по 14.10.2005 р. спочатку називався Адміністрацією Президента України, а з 24.01.2005 р. мав назву Секретаріату Президента України. Другий апарат Президента України — створений 14.10.2005 р. також під найменуванням Секретаріату Президента України, хоча й повинен розглядатись окремо від історії функціонування першого апарату глави держави, однак принципових відмінностей в організації та діяльності першого та другого апарату глави держави не було. Утворення третього апарату пов'язане з

ліквідацією попереднього Секретаріату Президента України та створенням нової Адміністрації Президента України за Указом Президента України від 25.02.2010 р. № 265/2010. Першочергову правову основу формування Адміністрації Президента як апарату глави держави складає саме цей Указ від 25.02.2010 р. № 265/2010, в якому відображалось призначення Адміністрації зі здійснення організаційного, правового, консультативного, матеріально — технічного та іншого забезпечення здійснення главою держави конституційних повноважень.

Організація Адміністрації Президента України за Указом від 02.04.2010 р. не передбачає вирішення питання її формально-правового статусу, внаслідок чого вона визначалась як постійно діючий допоміжний орган Президента України, як втім і Секретаріат Президента України за Указом від 04.11.2005 р. Проте на думку деяких науковців неодмінною передумовою інституалізації Адміністрації Президента України в державному апараті є саме надання Адміністрації формально — правового статусу апарату глави держави. Виходячи з викладеного, можна виділити принципове значення Адміністрації Президента України не лише як допоміжного органу, а й апарату, що має своєрідний координаційний статус у системі допоміжних органів.

До повноважень Адміністрації Президента України згідно пп.2 п.4 Положення від 02.04.2010 р. належить підготовка пропозицій щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави та забезпечення здійснення Президентом України представництва держави у міжнародних відносинах. Оскільки, невід'ємною складовою компетенції Президента України як глави держави є повноваження у сфері зовнішньої політики згідно з п. 3 ч. 1 ст. 106 Конституції України, то принаймні дорадче забезпечення такої діяльності Адміністрацією Президента України як допоміжного органу загальної компетенції є цілком доречним.

Безперечним недоліком правової основи організації та діяльності Адміністрації Президента України стало позбавлення апарату глави держави порівняно з Секретаріатом Президента України повноважень щодо підготовки проектів указів та розпоряджень глави держави. Так, згідно пп.8 п. 4 Положення від 02.04.2010 р. за Указом Президента України № 504/2010, Адміністрація Президента має тільки опрацьовувати та подавати на підпис главі держави проекти указів, розпоряджень Президента України, інших документів.

Отже, ефективне виконання конституційних повноважень глави держави, зважаючи на здебільшого одноосібний характер цього інституту зумовлює необхідність формування і функціонування спеціального апарату глави держави, де провідне місце займає Адміністрація Президента України з метою комплексного забезпечення всіх напрямків його діяльності. Удосконалення правової основи діяльності цього органу сприятиме підвищенню ефективності його роботи, а, отже, й до поліпшення роботи глави держави — Президента України. Іншим актуальним напрямком реформування діяльності Адміністрації є істотне скорочення чисельності її працівників з метою зменшення видатків з державного бюджету на її утримання, через що набувають важливого значення питання оптимізації кількісного складу цього органу.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

О.Ф. Гірева,

студентка міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: **М.Ю. Валуйська,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ТА СВІТЛА, ЯК ОДНА ІЗ ПРИЧИН ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Безумовним фактором, що забезпечує підтримку життя на планеті, є сонячне світло. Незважаючи на те що Сонце знаходиться дуже далеко від Землі (аж 149 мільйонів кілометрів!), поверхня нашої планети отримує достатню для життя кількість сонячної енергії. Сонце — головне джерело енергії для всіх природних процесів, які є на земній кулі, і вся біосфера існує тільки завдяки сонячному світлу. Проте, зберігати життєвий баланс природної енергії надзвичайно складно у сучасному світі, тож розглянемо 2 випадки впливу сонячної енергії: її надлишок, тобто потужна сонячна активність, а також навпаки — дефіцит сонячної енергії, як дві важливі умови та причини глибоких і стійких моральних деформацій, що формують у особи криміногенну мотивацію та внутрішню готовність вчинити злочин.

У глобальній роботі «Про сонячну активність, як можливий чинник соціально-політичної дестабілізації» проведений рядом вчених, емпіричний аналіз має підтвердження гіпотези про те, що динаміка сонячної активності може бути статистично значущим фактором соціально-політичної дестабілізації [2]. Це можна прослідкувати кореляцією між сонячною активністю і революційними подіями (по Д. О. Святський) Почнемо з максимуму сонячної активності в роках 1771-1772. У цей період по Україні прокотилася Коліївщина (1768), а в Росії почалося повстання Пугачова (1773-1774). Під час наступного максимуму в Європі панував відносний спокій, але в Америці з його наближенням в англійських колоніях почалася війна за незалежність і тривала, поки тривали бурі на Сонці (1776-1783). Велика Французька революція відреагувала на сонячну активність своєчасно, але збуджені маси не могли вгамуватися ще довгі роки

(1789-1794). Наступні два сонячних цикли були відносно спокійними, але при максимумі 1830-го року у Франції вибухнула нова революція, так звана липнева. Черговий максимум стався швидше, ніж зазвичай, і під час його, здається, нічого особливого не сталося, зате максимум 1848 р. перетворив всю Європу в справжній паровий котел, коли революції в Італії, Франції, Німеччині, Австрії, Угорщині вирували одночасно. Правда, в Росії було тихо, вона все ще чекала свого часу. У наступні сто років під час максимумів сонячної активності можна відзначити наступні події: 1860 р. — початок повстання Гарібальді в Італії і війна в наступних роках, в 1861 — одинадцять штатів США заявили про свою сецесію, чим спровокували громадянську війну. 1871 р. — Вибух чергової революції в Франції, Паризька комуна. 1905 р. — перша революція в Росії. 1917-1918 рр. — друга революція в Росії, а також революції в Німеччині, Австро-Угорщині [4].

Не менш цікавий науковий результат в рамках пошуку залежності між сонячною активністю і соціально-політичними явищами був отриманий М. А. Персінджером. У своїй статті (Persinger, 1999) він зробив спробу виявити залежність між сонячною активністю (числом Вульфа) і кількістю воєн. В результаті аналізу їм було виявлено, що війни, що відбувалися з 1901 по 1951 р, досить добре корелюють з показником сонячної активності (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,6). М. Мікулецький провів зіставлення історичних даних (зібраних у вигляді двох часових рядів революційних подій в Європі і Китаї і восьми часових рядів подій в області науки і мистецтва, зареєстрованих в п'яти географічних районах) з тимчасовими рядами чисел сонячних плям (чисел Вольфа) і інших спостережуваних починаючи з II ст. до н. е. показників сонячної активності (Mikulecký 2007). Використовуючи періодичні функції регресії, він встановив, що революції відбувалися поблизу максимумів сонячної активності в періоди культурного розквіту. Цей висновок отримано на зазвичай вважається цілком прийнятним рівні статистичної значущості в 0,05. Експерт-аналітик Інституту енергетичної стратегії Н. В. Сокотущенко в своїй статті (Сокотущенко 2013) прийшов до подібного статистично значимому висновку, що деякі цикли сонячної активності збігаються з кількістю масових рухів, особливо 22-річний сонячний цикл [3, с. 5].

Дослідження, які проводили протягом десяти років вчені з медичного центру при Університеті Вашингтона в Сіетлі, довели, що не тільки надлишок та потужна діяльність сонячної енергії, а й відсутність, а й просто брак сонця негативно позначається на людині та її соціально-психологічному стані.

Дефіцит сонця впливає: на серцево-судинну систему, ендокринну систему, репродуктивну сферу, імунну систему, нервову систему, настрій і біоритми, на оновлення шкіри, волосся і нігтів. Крім того, при дефіциті сонця порушується вироблення вітаміну D — одного з найважливіших в організмі.

Коли світло потрапляє на сітківку ока, в мозок надсилається нервовий імпульс: пора виробляти серотонін. Цей «гормон щастя» має заспокійливу дію, знімає нервову напругу, розслабляє і дає відчуття задоволення, його ще називають «гормоном соціальності», що спонукає клітини і цілі багатоклітинні організми вступати у взаємодію один з одним, формувати соціальні структури.

Якщо ж є дефіцит серотоніну, то, незалежно від типу особистості, настає депресія і зниження контролю за імпульсивною поведінкою. Дефіцит серотоніну стимулює деякі види агресії, зокрема, агресивність, спричинену страхом. У мавп-верветок низький рівень серотоніну в сироватці крові корелює з підвищеною агресивністю, що підриває стабільність біосоціальної системи. Як і у людини, поведінка набуває імпульсивний характер: мавпи забувають соціальні норми і атакують особин високого рангу (мавпи роблять аналоги протиправних дій в людському суспільстві). Але від типу особистості залежить, якими будуть наслідки зниження активності серотонінової системи: депресія, самогубство, вбивство, підпал або відсутність соціально небезпечних результатів.

Дефіцит серотоніну сприяє алкоголізму (алкоголь тимчасово підвищує рівень серотоніну, але в довгостроковій перспективі знижує його). Цікаво, що у мавп-верветок особи з низьким рівнем серотоніну також схильні до вживання алкоголю.

Брак дофаміну, одної із складових нейронної системи, що формується під впливом прямих сонячних променів, у відповідних ділянках мозку веде до втрати ініціативи (до «сидіння і мріяння»), більш серйозний дефіцит - до повної неможливості здійснити активну дію; подальший розвиток цього стану може вести до синдрому Паркінсона. (Харт, 1998) [5].

Таким чином, під впливом комплексу конкретних обставин, як дефіцит необхідних гормонів, що формуються в організмі людини завдяки сонячній енергії, серед яких не остання роль належить індивідуальним особливостям людини, може скластися особистість, для якої на психологічному, свідомому та підсвідомому рівні характерні: а) обмеженість потреб і інтересів; б) порушення рівноваги між різними їх видами; в) спотворення ціннісних орієнтацій; г) антисоціальність способів задоволення своїх потреб та інтересів, що в майбутньому може бути потенційною особою злочинця; д) психічні аномалії, які при несприятливому впливі середовища можуть призвести до вчинення злочинів [1, с. 130].

Розглянуті феномени взаємозалежності екологічного чинника, як сонячна енергія, а також, — соціальним фактором сприйняття людського організму природної зміни, — є лише теоретичними ідеями, одними із причин глибоких та стійких моральних деформацій особистості, що формують у особи криміногенну мотивацію та внутрішню готовність вчинити злочин. Вчені та дослідники, шукають пояснення та обґрунтування цих теорій на науковому рівні. Важливий баланс як природний, так і соціально-психологічний на мікро та мега рівнях, між людиною, природою та космосом.

Література

1. Валуйська М.Ю. Вивчення інстинктів, домінуючих у свідомості й підсвідомості, — один з напрямків удосконалення заходів попередження злочинності на індивідуальному рівні // Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. — Харків: Нац. юрид. акад. України, 2007. — Вип. 85. — С. 128—136.
2. О солнечной активности как возможном факторе социально-политической дестабилизации. Авторы: — Коротаев А.В., Билюга С.Э., Малков С.Ю., Осипов Д.А., Журнал: История и современность. Выпуск №2(24)/2016.

3. Бушуев В.В., Сокотущенко В.Н. Анализ и прогноз социополитических событий на основе интеллектуального прогнозирования. Том 11 № 4 (29), 2015, ст. 5. Выпуск подготовлен по итогам V Международной научной конференции по фундаментальным и прикладным проблемам устойчивого развития в системе «Природа – Общество – Человек» (21-22 декабря 2015 г.).
4. Стецюк В. Вплив Сонця на перебіг політичних подій на Землі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.v-stetsyuk.name/uk/Analit/Sunspot.html>
5. Соматические факторы в политическом поведении (А.В. Олескин. Биополитика) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kotov.narod.ru/1/serotonin2.htm>

М.Р. Кліменко,

студентка юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

науковий керівник: **Г.О. Усатий,**

кандидат юридичних наук, доцент, с.н.с, доцент кафедри кримінального права та кримінології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМАТИКА ВІКТИМНОСТІ У ЖІНОК З РИЗИКОВАНОЮ СЕКСУАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Криміналістична оцінка поведінки жінки у сексуальних злочинах досі залишається невизначеною. Тому сьогодні основна мета полягає у розробці концептуальних основ визначення чи є поведінка жінки стимулюючим фактором, що веде до створення особливого статусу жертви, тобто особи жіночої статі, потерпілої від злочину.

Сьогодні немає жодних систематизованих статистичних даних відносно того, який відсоток жінок постраждав від сексуального насилля. Згідно з даними Фонду народонаселення ООН дійсними на грудень 2018 року понад 1,1 млн жінок на рік зазнають фізичного та сексуального насильства, з яких лише 15,9% звертаються до правоохоронних органів, й всього 1% постраждалих до медичних та соціальних працівників. Відповідно до даних, що надані Національним ресурсним центром із сексуального насильства на березень 2018 року, кожна п'ята жінка і один з 71 чоловіків будуть зґвалтовані в певний момент свого життя. Таке співвідношення демонструє, що жінки піддаються сексуальній агресії у 14,2 разі більше, ніж чоловіки.

Контент-аналіз зібраної інформації дозволяє говорити про те, що у злочинах проти статевої недоторканості продовжують домінувати чоловіки. Розглядаючи відмінності між чоловічою та жіночою злочинними культурами, треба звертати увагу не тільки на фактори, які обумовлюють виникнення злочину, а також на цілий ряд психологічних та віктимологічних ознак, які характеризують сторони злочину.

Вивчаючи механізм вчинення злочинних дій необхідно дослідити роль потерпілої сторони. Дії злочинця характеризуються його індивідуальними ознаками, певними психічними нахилами та звичками, але у той же час стимулюючим фактором для вчинення злочину може бути саме поведінка

потерпілої сторони. Сторона із особливим статусом “жертва” може викликати певний емоційний стан своїми провокативними чи навіть аморальними вчинками. Дії потерпілої особи можуть бути різноманітними. А. Зелінський класифікує віктимну поведінку за її характером:

- конфліктна, коли потерпілий створює конфліктну ситуацію або бере активну участь у конфлікті, що виник (є ініціатором бійки або вступає в бійку на боці однієї зі сторін). Особливими різновидами такої поведінки є необхідна оборона, затримання злочинця, правозахисна активність;

- провокуюча (демонстрування багатства, екстравагантна зовнішність, неправильна поведінка жінки, що створює уявлення про її доступність, тощо);

- легковажна (довірливість і наївність неповнолітніх та інших осіб, що неспроможні опиратися нападаючому, створення аварійних ситуацій на шляхах пішоходами й водіями тощо) [1, с. 85].

Як бачимо з наведеної класифікації злочину така віктимна поведінка сприяє підвищенню рівня уразливості соціального суб'єкта, внаслідок виникнення кримінального ризику. Подібна діяльність є джерелом конфлікту та провокацією злочину через характер вчинюваних дій. Неправомірні дії можуть виражатися в нападах, образах, скандалах, знущаннях, інших негативних діях з боку потерпілого.

Проводячи оцінку віктимності жінок із точки зору можливого зґвалтування неабияке значення має репутація жінки, як невибагливої або доступної у статевих знайомствах. Звертаючи увагу на подібну славу ґвалтівник може розраховувати на те що ймовірна жертва вирішить не звертатися до органів поліції, через можливість розголошення особистих фактів життя особи.

Ще однією формою віктимної поведінки жінки як жертви статевого злочину є несвідоме провокування на злочин: флірт; добровільна згода залишитися ночувати; не уникання, а заохочення пестошів і поцілунків. Такі жінки або не усвідомлюють, до чого може призвести їх поведінка, або неправильно оцінюють ситуацію (є некритичними жертвами злочину) [2, с. 172].

Тривалість та інтенсивність спілкування значно підвищує довіру до особи з якою жінка мала контакт шляхом засобів мобільного зв'язку або за допомогою мережі Інтернет. З урахуванням того, що жінка вкладає у зміст електронних стосунків досить часто власно сформовану модель бажаної поведінки, яка є наміреною, та часто не відповідає реаліям сучасного суспільства, водночас не сприймаючи важливих сигналів загрозової поведінки.

Слід підкреслити, що вчиненню цього виду злочину сприяють такі соціально-статусні та психологічні риси жінок, як: а) специфіка поведінки (поведінка жінки, яка може підштовхнути, спровокувати злочин); б) певне суспільне або службове становище; в) вид діяльності; г) особисті якості жінки (темперамент, характер, інтелект) [3, с. 835].

Лише комплексний підхід до попередження виникнення злочинів, що вчиняються відносно жінок, допоможе усунути дану проблему. Безумовно, для її вирішення необхідно сформулювати дієву профілактичну політику, яка буде

спрямована на зниження рівня віктимізації жінок, а також удосконалення методів і форм кримінологічної профілактики злочинів.

Література

1. Зелінський А.Ф. Кримінологія: курс лекцій. — Х.: Прапор, 1996. — 260 с.
2. Сергієнко А. А. Віктимна поведінка жінки як жертви статевого злочину [Електронний ресурс] / А. А. Сергієнко. — 2015.
3. Сингаївська І. В. Сучасні прояви віктимності жінок: окремі питання віктимологічної профілактики [Електронний ресурс] / І. В. Сингаївська // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 834-838.

К.В. Коломієць,

студентка юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

науковий керівник: **Г.О. Усатий,**

кандидат юридичних наук, доцент, с.н.с, доцент кафедри кримінального права та кримінології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ В УКРАЇНІ

Перш за все, необхідно звернути увагу на те, що Україна відноситься до категорії тих держав, де сурогатне материнство дозволено на законодавчому рівні.

На думку В. В. Самойлової, сурогатне материнство — метод допоміжних репродуктивних технологій, за допомогою якого жінка на підставі взаємної домовленості з особами, що звернулися до неї за наданням вказаної послуги, проходить процедуру імплантації ембріона, створеного в результаті ЕКО, виношує дитину з метою народити та передати її цим особам. При цьому в дане поняття мають також включатися випадки, коли досягнути мети народити та передати дитину особам, які звернулися за такою послугою, не вдається [1].

Безперечно, що виникнення такого різновиду допоміжних репродуктивних технологій, був спричинений безпліддям. Проблема безпліддя поширена у всьому світі. Багато років показник частоти безплідного шлюбу в різних регіонах світу залишається в межах 8—18 % і не має тенденції до зниження. Сьогодні прийнято вважати, що від безпліддя страждають понад 80 мільйонів людей у світі [2]. Так, за даними Європейської асоціації репродуктологів, безплідними є близько 10 % подружніх пар, у США даний показник сягає 10—15 %. За даними офіційної статистики, частота безпліддя в Україні не є високою — 2,8—3,5 на 1000 осіб жіночої статі та 0,3—0,4 — чоловічої, але соціологічні дослідження свідчать про те, що небажана безплідність стосується від 6 до 20 % сімей у різних регіонах України [3]. Отже, це може свідчити про важливість цієї теми для України, оскільки вона є одним з найдоступніших центрів сурогатного материнства у світі. Проте, через відсутність повноцінної адаптації суспільства до інновацій медицини в сфері репродуктивних технологій — правове забезпечення сурогатного

материнства, є одним із тих — нерегульованих аспектів держави, що потребує додаткового врегулювання, і не лише на рівні галузей цивільного та сімейного права, а також і в межах кримінального права. Врегулювання в межах кримінального права є дуже важливим, оскільки дана сфера є затребуваною на світовому ринку, вартує чималих грошей, а це в свою чергу дозволяє прогнозувати зростання суспільно-небезпечних діянь у цій сфері, оскільки користь є одним з основних мотивів вчинення злочинів.

Важливо зазначити, що нормативним актом, який безпосередньо регулює медичні аспекти сурогатного материнства в Україні — є наказ №787 МОЗ України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні». Де передбачено вимоги, яким має відповідати сурогатна матір, а також алгоритм здійснення допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ). Безперечно у випадку порушення певним вимог, особа може бути притягнена до кримінальної відповідальності. До прикладу, порушення вимоги «повноліття» за ст. 156 та ст. 304 Кримінального кодексу України тягне за собою позбавлення волі на певний строк, тому подружжя, яке планує зачати дитину таким чином, повинно бути обізнане в тому хто є сурогатною матір'ю і сприяти законності у здійсненні ДРТ.

Якщо ж говорити про врегулювання сімейних відносин, то основою слугує ст. 123 Сімейного кодексу України, особливо важливою є ч. 2 цієї статті, що викладена в наступній редакції: «У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя». Тобто, зазвичай після народження дитини її генетичними батьками записують подружжя, яке надалі займатиметься вихованням новонародженого, це як правило передбачують у договорі із сурогатною матір'ю, яка фактично підписує відмову від дитини. Але досить спірною є практика, коли замість донорської яйцеклітини — використовують яйцеклітину сурогатної матері, оскільки з фізіологічної точки зору, жінка, яка виносила малюка, використавши при цьому свій власний генетичний матеріал, є повноцінною матір'ю малюка, а не сурогатною. То в такому випадку, відповідно до ч. 3 ст. 149 Кримінального кодексу України, жінка повинна буде понести кримінальну відповідальність за продаж свого немовляти і навіть жоден договір не буде мати юридичної сили, оскільки він вважатиметься договором купівлі-продажу дитини, а відповідно до ст. 35 Конвенції про права дитини від 20.11.1989 р., яка вступила в дію в Україні 27.09.1991 р., заборонено продаж дітей з будь-якою метою і у будь-якій формі.

Також вважаємо за необхідність, проаналізувати тему дітовбивства, де суб'єктом злочину виступає матір новонародженої дитини за ст. 117 КК, а відповідно до ст. 123 Сімейного кодексу України — батьками дитини визнається подружжя, то чи може бути сурогатна матір, що не використовувала власний генетичний матеріал, суб'єктом дітовбивства? В такому випадку, на нашу думку — може, оскільки навіть, якщо сурогатна матір не є матір'ю за законом, то вона є нею за фактом народження. Як ми бачимо, ст. 123 СК, яскраво показує неоднозначність українського законодавства, і що в першу чергу потребує

конкретизації слова «матір» в Кримінальному кодексі України, як засіб превентивного захисту — це може бути слово «породілля» або ж «жінка».

Наступним не менш актуальним є, те що сурогатні матері, відповідно до законодавства України, не несуть ніякої відповідальності, за розголошення таємниці народження дитини внаслідок застосування репродуктивних технологій, що на нашу думку теж є не зовсім лояльним по відношенню до подружжя, отже було б доречно врегулювати і цей аспект в Кримінальному кодексі нарівні зі статтею 168 Кримінального кодексу України та призначити покарання рівноцінне службовим особам та працівникам медичного закладу, які дізналися про усиновлення по службі чи по роботі, оскільки сурогатна матір також, фактично, виконує свою роботу.

Однак, неодноразова постає питання, наскільки порушуються в даному випадку права немовляти, як людини. Це вже більше відноситься до галузі конституційного та міжнародного права. Але відомий факт, що Україна планує свій подальший розвиток в напрямку ЄС, де сурогатне материнство дозволене далеко не у всіх країнах, то чи будуть внесені зміни до законодавства України і чи потребує Україна подібних змін, так як відповідно до статистика — вона має незначні проблеми з безплідністю, дане питання лишається відкритим. Звісно варто звернути увагу на те, що наразі ВРУ надано на ознайомлення проект закону № 8625 від 18.07.2018 року про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій), однак, ніхто не може бути впевнений, що не відбудеться ситуація подібна до 2012 року. Проте факт того, що діти народжені в Україні — не можуть отримати громадянство тієї країни де сурогатне материнство суворо заборонено — лишається фактом. В такому випадку іноземне подружжя, має бути притягнуте до Кримінальної відповідальності, як в Україні так і в країні свого походження, оскільки велика вірогідність того, що немовля залишиться апатридом.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, можна дійти висновку, що врегулювання сурогатного материнства в Україні, зі сторони Кримінального права є незначним. У Кримінальному кодексі України наявні норми, що можуть притягнути до відповідальності суб'єктів договору ДРТ, однак ці норми є вкрай неконкретизованими, що в свою чергу означає часткову неосудність осіб, які вчиняють злочини у сфері сурогатного материнства.

Література

1. Самойлова В. В. Суррогатное материнство как правовой институт / В. В. Самойлова // Теория и практика общественного развития. — 2014. — № 4. — С. 234–236.
2. Овсянникова Т. В. Современные принципы диагностики и лечения бесплодного брака / Т. В. Овсянникова, Д. П. Камилова, А. А. Феоктистов // Гинекология. — 2009. — № 4. — С. 30–33.
3. Допоміжні репродуктивні технології в Україні / О. М. Юзько, Н. Я. Жилка, Н. Г. Руденко [та ін.] // Жіночий лікар. — 2007. — № 3. — С. 8.

М.В. Малишкін,
студент міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **М.Ю. Валуйська,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-виконавчого права та кримінології
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Загальновідомо, що сім'я є одним із головних інститутів, де відбувається первина соціалізація особистості, закладаються основні соціальні цінності та моральні установи. Домашнє насильство є «раковою пухлиною» як сімейного, так і суспільного організму, якому тривалий час не приділяли достатньої уваги і, як наслідок, такий вид соціальної практики знаходився поза правовим полем.

За даними Генеральної Прокуратури за 2018 рік було обліковано 1586 злочинів, які були пов'язані з насильством у сім'ї. З них: 1516 — з обвинувальним актом, 8 — з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності, 26 — з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру, 317 — особи які вже вчиняли кримінальне правопорушення, 3 — групою осіб, 550 — у стані алкогольного сп'яніння, 3 — неповнолітніми або за їх участю, 36 — закрито кримінальне провадження [2].

Але навіть на даний час, коли це питання регулюється Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017 [1], котрий зорієнтований саме на попередження цього негативного явища [3, с. 197], механізми, що містяться у цьому акті, важко реалізувати на практиці, що зумовлюється латентним характером даного виду злочинності.

Наступним проблемними питаннями є:

По-перше, насильство, як акт поведінки, має тенденції до посилення, створюючи амплітуду насильницьких дій. Кожний наступний акт насильства певною мірою є більш загрозливим для жертви, ніж попередній. В реаліях сьогодення жертвами такого виду насилля найчастіше стають жінки.

По-друге, відповідно до соціально-історичного підходу насильство в сім'ї розглядається як соціальна проблема. Можна стверджувати, що насильство в сім'ї є важливим фактором дискримінації одного з її членів. При цьому практично немає механізму для викорінення цієї дискримінації. Безкарність насильства в сім'ї стає моделлю тендерної поведінки, яка засвоюється дітьми як норма і відтворюється з покоління в покоління [4, с. 385].

По-третє, підвищена віктимність жертв сімейного насильства (а ними, як уже зазначалося, стають найслабкіші члени сім'ї: дружина (співмешканка), діти престарілі члени родини), перш за все, обумовлена їх фізичною та психічною слабкістю і досить часто фінансовою залежністю. Спроби жертви розірвати стосунки, піти від насильника, як правило, призводять до загострення конфлікту, нових погроз, посилення психологічного тиску, фізичної розправи [5, с. 198]

Отже, враховуючи все вище наведене можна зробити висновок, що домашнє насильство є однією із найгостріших проблем сьогодення, що зумовлено низькоефективною діяльністю правоохоронних органів з одного боку і байдужим ставленням окремих членів суспільства — з іншого.

Позитивним вирішенням даного питання вбачається поступове удосконалення роботи державних та недержавних структур, головною метою діяльності яких є запобігання домашньому насильству, а також вжиття заходів, які спрямовані на втручання у кризові ситуації у сімейно-побутовій сфері, зменшення практичних можливостей вчинення даного виду злочинів і припинення вже розпочатих, інформаційно-виховну роботу з населенням включаючи надання допомоги жертвам домашнього насильства, а також вдосконалення законодавчої бази.

Література

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
2. Зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс] / Генеральна прокуратура України // Статистична інформація. — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>
3. Заславська М. Г. Питання кримінально-правового захисту від насильства у сім'ї [Електронний ресурс] / М. Г. Заславська // Вісник Асоціації кримінального права України. — № 2(5). — 2015. — Режим доступу до ресурсу: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/14_%D0%97%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf.
4. Савчук О. М. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива [Електронний ресурс] / О. М. Савчук // Наукові записки НаУКМА. — 2002. — Том 20, Спеціальний випуск : у двох частинах. Частина 2. — С. 384—388. — Режим доступу до ресурсу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/1234560>
5. Віктимологія: навч. посіб. / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська.; за ред. В. В. Голіни, Б.М. Головкіна. — Харків: Право, 2017. — С. 198.

М.В. Малишкін,
студент міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **М.Ю. Валуйська,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-виконавчого права та кримінології
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Злочинність у місцях позбавлення волі є одним із найнебезпечніших проявів порушення норм соціальної моралі і свідчить про неефективність системи виконання покарань у цілому. Для ефективного запобігання даному явищу і утвердження конституційного принципу, що Україна є демократичною і правовою державою, необхідно достатньо уваги приділяти вивченню причин і умов такого роду злочинності.

Так, Валуйська М.Ю. виділяє первинні і вторинні детермінанти вчинення злочинів у місцях позбавлення волі. Якщо первинні чинники є загальнозначущими і стосуються вад інститутів сім'ї, навчального закладу і місця роботи, а також негативних криміногенних впливів на рівні мікро-, макро- і мегасередовища, то вторинними криміногенними детермінантами, які зумовлюють злочинність у місцях позбавлення волі, можуть бути структурні складники відкритого суспільства: а) брак позитивного впливу близьких родичів, нехтування ними засудженим під час його перебування в кримінально-виконавчій установі; б) криміногенні прояви засобів масової інформації, де пропагується насильство, статева розбещеність, злочинна субкультура, та ін. Але найбільш впливовими є криміногенні чинники закритого суспільства, зокрема, тієї установи, де засуджений відбуває покарання [1, с. 139].

Так, загострене переживання втрати волі у першу третину відбуття покарання стає одним із рішучих моментів порушення режиму, непокори вимогам адміністрації, втечі та вчинення інших злочинів з участю засуджених. У перші місяці перебування в умовах ізоляції від суспільства, засуджені через незначний привід вчиняють різноманітні проступки, у тому числі порушення режиму відбування покарання, та злочини, провокують або беруть активну участь у конфліктних ситуаціях. Особливо такі неадекватні реакції є характерними для засуджених, які мають певні розлади психіки [4, с. 78].

Умови відбування покарання, на жаль, є сприятливим підґрунтям для виникнення і розвитку таких фонових явищ, як алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, чифіризм, психологічні вади засуджених, їх агресивні та аутоагресивні дії, прояви кримінальної субкультури [3, с. 311].

Кримінальна субкультура, зокрема, справляє значний вплив на вчинення злочинів у місцях позбавлення волі і являє собою сурогат загальноприйнятої культури. В ній набуває гіпертрофованих форм те, що є недоступним в умовах позбавлення волі. Небезпека феномену субкультури у тому, що засвоєння її норм закладає у підсвідомість індивіда стійкі програмні настанови, які обумовлюють

світосприйняття та спосіб існування засуджених не тільки під час відбування покарання, а й після звільнення [2, с. 143].

Специфічним фоновим явищем для установ виконання покарань є чифіризм, під яким розуміється вживання чаю високої концентрації. При вживанні чифіру у людини виникає стан ейфорії, змінюються відчуття, світосприйняття, емоції та когнітивна сфера, що тягне за собою неадекватне розуміння дійсності, утворення залежності, соматичні проблеми, неврівноважену психіку, слідством чого стає конфліктність, порушення режиму, вчинення правопорушень [3, с. 312].

Окрім того, безпосередніми причинами і умовами вчинення злочинів засудженими можуть виступати і недоліки в роботі персоналу кримінально-виконавчої установи, що виявляється у їх неефективній діяльності, антисуспільній поведінці тощо.

Таким чином, детермінанти злочинності засуджених мають як загально-соціальний, так і суто внутрішній характер. Причому відмінною рисою цього виду злочинності є те, що причини та умови, обумовлені місцем відбування покарання, впливають більшою мірою на криміногенну мотивацію і готовність вчинення злочину ув'язненим. Отже, дієвими напрямками запобігання злочинності у місцях позбавлення волі вбачаються реформування кримінально-виконавчої системи, перегляд режимів відбування покарання, орієнтація на європейські концепції відбування покарання, перейняття досвіду передових країн, що значною мірою будуть сприяти зниженню рівня злочинності серед засуджених.

Література

1. Валуйська М. Ю. Особливості детермінації злочинності в місцях позбавлення волі / М. Ю. Валуйська // Проблеми законності. — 2010. — Вип. 112. — С. 137–144. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2010_112_18
2. Валуйська М. Ю. Пенітенціарна педагогіка: специфіка діяльності в умовах виконання покарання у виді позбавлення волі / М. Ю. Валуйська // Право і суспільство. — 2015. — № 6(3). — С. 136–145. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_6%283%29__28
3. Валуйська М. Ю. Фонові явища злочинності та засоби протидії їм в умовах місць позбавлення волі / М. Ю. Валуйська // Порівняльно-аналітичне право. — 2014. — № 5. — С. 310–314. — Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/7951>
4. Петков В. П. Основні причини та умови, що сприяють злочинності у місцях позбавлення волі / В. П. Петков, А. І. Питель // Правові новели. — 2014. — № 1. — С. 77-84. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prno_2014_1_19

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.9

А.І. Бордюк,

заступник завідувача відділу криміналістичних видів досліджень,
Рівненський Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

ВИСТУП ЕКСПЕРТА В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Анотація. В статті висвітлюються актуальні питання підготовки виступу експерта в судовому засіданні, вміння побудови публічного виступу, психологічні прийоми, які покращують публічний виступ судового експерта.

Ключові слова: судовий експерт, публічний виступ судового експерта.

Останнім часом на телебаченні, інтернет-сторінках та і в пресі дискутуються питання щодо публічного виступу експерта у судовому процесі у зв'язку з виникненням обставин, які потребують обговорення та уточнення.

Публічний виступ судового експерта в суді потребує тривалої психологічної та професійної підготовки, а також практичного досвіду роботи. Саме вони є запорукою того, що у вирішальний момент судовий експерт все скаже правильно, чітко, доступно, нічого не забуде, не вийде за межі поставлених запитань та, — не зробить помилки.

Для того, щоб виступ був ефективним, необхідно знати правила і принципи побудови публічного виступу, вміти користуватися психологічними прийомами, що полегшують виступ.

Публічний виступ являє собою процес передачі інформації, основна мета якого переконати слухачів у правильності тих чи інших положень. Він має бути чіткий, ясний, лаконічний, переконливий та доступний.

Судовий експерт, виступаючи в судовому засіданні, повинен без емоцій, професійно відстояти свою точку зору, переконати інших учасників судового засідання (суддю, захисника, підсудного, інших присутніх учасників засідання) у правильності своїх думок та тверджень.

Публічний виступ судового експерта в суді, на відміну від будь-якого іншого публічного виступу, має свої особливості, а саме: чіткість мовлення та однозначне викладення матеріалу; професійна термінологія; психологічні прийоми, спрямовані на переконання учасників судового розгляду. Зміст виступу не повинен виходити за рамки матеріалів справи, яка розглядається; він має бути побудованим на об'єктивних фактах проведених досліджень.

Готуватися до виступу у судовому засіданні краще заздалегідь: необхідно відновити деталі раніше проведеного дослідження, при цьому вивчивши копію висновку, переглянути використану методичну літературу, продумати можливі варіанти запитань та відповіді на них, а також порядок викладення думок відповідно до предмету виступу. Необхідно сформулювати головну думку виступу (у чому саме необхідно переконати слухачів), основну частину виступу, докази, факти, приклади.

Особливу увагу під час виступу необхідно приділити інтонації і тембру голосу, впевненості викладення інформації: монотонність притупляє увагу слухачів, сприймається негативно та, може піддати сумніву зроблений ним експертний висновок або, на думку слухачів — не повну відповідь на поставлене питання тощо.

Під час виступу в суді необхідно бути послідовним у висловлюванні думок, починати виступ з найголовнішого, не повторюватися (або повторити щось тоді, коли це дуже необхідно), не відволікатися на сторонні факти, відомості, приклади. На завершення, необхідно зробити конкретний висновок по заданих запитаннях, тим самим підсумовуючи свій виступ.

Постійний контакт з учасниками судового засідання — основна проблема публічного виступу судового експерта. Під час виступу експерт повинен заборонити собі думати про сторонні речі, зосередити увагу на слухачах, уважно стежити за їх реакцією, переконатися в тому, що в даний момент найважливішим є його виступ, вести слухачів за собою, а не підпадати під вплив аудиторії, розуміти, що публічний виступ — це доказ професіоналізму експерта, переконання у правдивості даного ним висновку.

Усі ці складові внутрішнього стану експерта знаходять відображення у погляді, виразі обличчя, рухах, поставі. Дана інформація зчитується учасниками засідання на інтуїтивному рівні. Тому, експерту необхідно бути сконцентрованим, впевненим, ініціативним.

Судовий експерт не має права порушувати етичні норми поведінки під час виступу в суді: він повинен вміти спілкуватися як із доброзичливо налаштованою, так і з байдужою або агресивною аудиторією.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що психологічна та професійна підготовка судового експерта до виступу у судовому засіданні завдяки володінню ним риторикою мовлення, основними логічними законами виступу, конкретними аргументами, невербальними засобами комунікації, вмілому застосуванню психологічного впливу на аудиторію, переконливим обґрунтуванням своєї промови та володіння спеціальними знаннями у галузі своєї професійної діяльності — зіграє важливу роль у проведенні його на високому професійному рівні та переконає аудиторію у правильності наданого експертного висновку.

Література

1. URL: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/226-dopit-eksperta-slidchim-i-v-sudi.html>
2. URL: https://www.bsuir.by/m/12_100229_1_79442.doc
3. URL: <http://mylektsii.ru/10-113755.html>
4. URL: <http://www.pseudology.org/legis/OsnovySudebKrasnorechiya2.pdf>

Г.П. Мушин,

завідувач сектору трасологічних досліджень

Рівненського Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

МОЖЛИВОСТІ ДІАГНОСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ТРАСОЛОГІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Одним із основних завдань, що постають перед правоохоронними органами під час досудового розслідування злочинів є одержання інформації для створення доказової бази, яке нерідко потребує встановлення способу дії, взаємного розташування об'єктів у момент контакту, віднесення предмета до певної групи за призначенням, виявлення причин зміни властивостей об'єкта, визначення професійного виготовлення якої-небудь речі та багато інших факторів. Такого роду напрям наукового та практичного пізнання широко застосовується в медицині, техніці та інших галузях людської діяльності, та повністю вписується в поняття «діагностика», яке з давньогрецької мови означає «розпізнавання», «визначення», «розрізнення», тобто встановлення якоїсь подібності до вже відомого, виявлення через схожість з типовою моделлю індивідуального конкретного, вирізнення певної ситуації від інших, подібних до неї.

Так, трасологічна діагностика як галузь криміналістичних досліджень почала своє формування відносно недавно, в 70-80-х роках ХХ століття. Одними із основоположників розвитку даної галузі були такі вчені-криміналісти, як В.А. Снетков, Р.С. Белкін, А.І. Вінберг, Г.Л. Грановський, Ю.Г. Корухов, А.Р. Шляхов, В.Ф. Орлова, та Н.П. Майліс.

На сьогоднішній день трасологічна діагностика має власний предмет дослідження, завдання, основні поняття та визначення, і дозволяє встановлювати факти, що мають важливе значення як для розшуку осіб і предметів, так і для доказу їх причетності до розслідуваної події.

В загальному вигляді предметом трасологічної діагностики є закономірності відбиття властивостей людини, предметів та явищ, які дозволяють визначити їх стан, характер змін, внесених в процесі вчинення злочину, а завдання, в свою чергу, залежать від предмету та властивостей об'єктів трасологічної експертизи.

В кінці 80-х років Н.П. Майліс запропонувала визначення предмету трасологічної діагностики, яке, напевно, найбільше відповідає сучасному стану трасологічної експертизи. На її думку, «предметом трасологічної діагностики також є вивчення діагностичних властивостей, особливостей їх відображень в

слідах, встановлення ситуативного зв'язку з подією злочину та вивчення структури діагностичних експертних завдань і способів їх вирішення» [1, с. 14-16].

Найбільш серйозний внесок в розробку трасологічної діагностики здійснив Ю.Г. Корухов. З його точки зору, суть процесу діагностики включає в себе сукупність розпізнання, розрізнення та визначення, а кожне із наведених значень підкреслює із важливих сторін єдиного діагностичного процесу [2, с. 73].

Іншими словами, процес діагностичного дослідження розвивається з безперервним підвищенням рівня знань про об'єкти дослідження. При цьому досліджуються не тільки окремі сліди, але і ознаки різних предметів, явищ та подій. Далі відбувається оцінка сукупності слідів, а потім їх співставлення з типовими моделями слідів, чи подібного роду ознаками, де в якості порівняльного матеріалу може використовуватись їх опис в довідковій літературі.

Отже, виходячи із предмету і завдань діагностики, можна виділити загальний перелік можливостей та численних досліджень, що стосуються трасологічної діагностики.

1. Дослідження властивостей та стану об'єкта:

- дослідження властивостей об'єкта, в тому числі його належність до певних характеристик (людини: стать, вік, зріст, характерні ознаки ходи, особливості будови шкіряних покривів (наявність шрамів та ін.), а в деяких випадках — ознаки професійної належності; знаряддя вчинення злочину: вид, особливі ознаки, за якими здійснюється розшук; взуття, шини коліс транспортних засобів: специфіка малюнку виробництва та ін.);

- встановлення фактичного стану об'єкта, в тому числі наявність чи відсутність відхилень від встановленої норми або зафіксованого раніше стану об'єкта (справність замків та замикаючих механізмів, факт зняття та повторного навішування пломби та ін.);

- встановлення початкового стану об'єкта, в тому числі виявлення невидимих чи маловидимих текстів, знищення рельєфних знаків;

- визначення причин та умов зміни властивостей (стану) об'єкта (встановлення способу відкриття (зламу) замків та замикаючих механізмів).

2. Дослідження відображень об'єкта:

- встановлення наявності сліду;

- встановлення можливості судити про об'єкт по його слідові, для встановлення його групових (родових) ознак та придатності для ототожнення;

- встановлення фактичного стану об'єкта в момент утворення сліду;

3. Дослідження обставин події:

- встановлення можливості судити про механізм та обставини події по його результатах;

- встановлення окремих фрагментів події;

- встановлення механізму події в динаміці;

- визначення часу чи хронологічної послідовності події;

- визначення місця події;

- визначення умов, за яких відбувалась подія.

4. Дослідження співвідношень фактів (події, дій) або об'єктів:

- встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями та наслідками;
- визначення причини отриманих результатів;
- визначення можливості здійснення дій при певних умовах.

Однак, в результаті безперервного розвитку суспільства, можливостей та технологій, процес проведення діагностичних досліджень в трасологічній експертизі стає менш дієвим. Так, наприклад порівняння слідів взуття із довідковою літературою з метою встановлення виду та типу взуття, було значно ефективнішим в період існування Радянського Союзу, оскільки взуття виготовлялось за певними стандартами, а кількість видів та типів була обмежена. В даний час виробників взуття дуже багато, а кількість взуття, що імпортується ще більше. Тому точно встановити тип та вид взуття по залишеному слідові стає дедалі тяжче. Аналогічна ситуація і зі слідами рукавичок.

Також, на зниження ефективності проведення трасологічних діагностичних експертиз впливають і ряд факторів, що не залежать від експерта. Так, якість огляду місця події (якісне вилучення слідової інформації, точний і повний опис обстановки та обставин місця події у протоколі, схематичні замальовки) суттєво впливає на можливості вирішення того чи іншого питання поставленого перед експертом. Наприклад, наданий на експертизу об'ємний слід низу взуття, вилучений за допомогою гіпсової маси, дасть змогу набагато точніше встановити розмір взуття, яким його було залишено, ніж об'ємний слід низу взуття, зафіксований за допомогою масштабної фотозйомки та наданий у якості фотозображення.

Отже, підсумовуючи вищевикладене необхідно зазначити, що діагностичні дослідження в трасологічній експертизі відіграють важливу роль у отриманні інформації для створення доказової бази, пошуку злочинця та інших важливих обставин, що допоможуть у розкритті та розслідуванні злочинів.

Література

1. Майлис Н.П. Руководство по трасологической экспертизе. — М.: Издательство «Щит-М», 2007 — 344 с.
2. Корухов Ю.Г., Майлис Н.П., Орлова В.Ф. Криминалистическая экспертная диагностика. Метод. пособие. — М., 2003.
3. Основы судебной экспертизы / Под ред.. Ю.Г. Корухова, М., 1997. Ч. I: Общая теория.
4. Пророков И.И. Криминалистическая экспертиза следов (Трасологическое исследование). / Волгоград: НИРИО ВСШ МВД СССР, 1980 — 284 с.

ОПИС ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ (ОЗНАК) ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Необхідність у встановленні особи — є важливим аспектом для розкриття злочину. На місці події, основне завдання — це відбір якісної інформації про ознаки зовнішності людини, причетної до скоєння правопорушення, що в подальшому забезпечить успішне розслідування злочину. Нерідко буває, що є відеозапис із камери спостереження, де відображені дії злочинця під час вчинення ним правопорушення, про те його зовнішність (лице) замаскована. Тому, в ході подальшого розслідування злочину назріває необхідність в призначенні комплексної фототехнічної та портретної експертизи, в ході проведення якої слід звернути увагу на функціональні ознаки зовнішності людини.

Функціональні елементи (ознаки) — зовнішні прояви життєдіяльності людини, тобто стан людини і його звичні рухи: хода, жестикуляція, міміка, осанка. До функціональних ознак зовнішності належать: постава, хода, вираз обличчя, артикуляція, жестикуляція, міміка, мовлення, голос та погляд.

Зазвичай характеристику функціональних ознак починають з визначення особливостей постави. Постава — це звичне положення голови, тулуба, рук і ніг людини під час ходи, сидіння чи здійснення інших дій. Як особливості постави можуть розглядатися окремі її види з характерним положенням рук (складені на грудях або на животі, зведені за спиною або в кишенях) та ніг (зсунуті разом, розставлені (широко, вузько), одна нога відставлена (в сторону, вперед, назад)).

Наступною функціональною ознакою є хода. Опис її проводиться за темпом, рівномірністю, симетричністю, довжиною, шириною кроку, положенням і постановкою стоп під час ходи, ступенем їхнього піднімання і згинання колін, особливостями положення і руху голови, тулуба та рук.

1) Темп ходи визначається за загальною уявою і по можливості підраховують кількість кроків за одиницю часу: повільна хода — менше ніж 2 кроки за секунду; середня — 2 кроки в секунду (90 — 120 кроків за хвилину), під час руху маршовим кроком — 110 — 120 кроків за хвилину; швидка — більше ніж 2 кроки за секунду (часті кроки), при прискореному кроці — 130 — 150 кроків за хвилину.

2) Рівномірність ходи визначається стійкістю швидкості ходи за період спостереження: рівномірна, розмірена (хода в одному темпі), нерівномірна (хода в різному, часто змінюваному темпі).

3) Симетричність визначається за співпадінням або неспівпадінням рухів правої і лівої ноги: симетрична (рухи правої і лівої ноги приблизно однакові); асиметричні (рухи ніг відрізняються, в русі однієї ноги є якісь особливості (наприклад, потягує, покульгує)).

4) Довжина кроку визначається за відстанню між двома послідовно залишеними слідами правої і лівої ноги по лінії, паралельній лінії руху; вона

вимірюється між однойменними точками, наприклад, між центрами п'яток, каблуків взуття або між крайніми задніми точками їхніх контурів: малий, “короткий”, “дрібний” крок — менше 70 см у чоловіків, менше 50 см у жінок (значення довжини кроку наведені для людей середнього віку); середній — 70 — 90 см у чоловіків, 50 — 70 см у жінок; великий, “широкий крок” — більше 90 см у чоловіків, більше 70 см у жінок.

5) Ширина кроку (розстановка стоп під час ходи) визначається у фас, за відстанню між слідами правої і лівої ноги: вузький, малий крок — відстань менша половини довжини стопи, під час ходи ноги зачіпають одна одну; середній — відстань приблизно рівна половині довжини стопи; широкий, великий — відстань наближається до довжини стопи.

6) Положення стоп визначається відношенням осей стоп до лінії напрямку руху: паралельні (осі стоп паралельні), розвернуті носками в сторони, повернуті носками в середину, асиметричні (неоднакове положення правої і лівої стоп).

7) Постановка стоп відзначається як особливість: нога опускається на всю стопу, “припечатує”.

8) Ступінь піднімання стоп відзначається лише як особливість: високий — хода “гусячим” кроком; низький — хода “шморгаючи”.

9) Ступінь згинання колін відзначається як особливість: коліна майже не згинаються — рух на “прямих” ногах; коліна майже не розпрямляються — рух на “напівзігнутих” ногах.

10) За особливостями положення і руху голови та тулуба під час ходи вона може бути “підскакуюча”, “навшпиньках”, “танцююча”, “журавлина”, „дріботлива, спідкаючись”, “лисяча”, “косолапа”, військова, маршова, кульгаючи, “тиха” (“безшумна”), нахилом в такт (не в такт) з кроком, коливанням в такт (не в такт) з кроками, з нахилами: вперед, назад (хода „кланяючись”); вбік (хода “в розкачку”); з поворотами: вправо, вліво, в сторону руху рук; з рухом нижньої частини (“виляння”): вгору, вниз, вправо, вліво, “виляючи”, “качаючись” (“морська”, “качача”, “в перевалку”, з “перевальцем”), “кланяючись” (“пливуча”, смішна, потішна, комічна).

Наступною функціональною ознакою є вираз обличчя, який визначається за відносним положенням елементів обличчя, звичним для даної людини, властивим особі чи обличчю. Під час опису виразу обличчя виділяються основні ознаки, характерні для того чи іншого виразу, і додаткові, які з’являються лише при повному відповідному виразі (посмішка — сміх). Неповний вияв ознак (невизразне обличчя), відсутність вияву ознак (застигле обличчя). У формуванні виразу обличчя суттєве значення має положення брів, вій, рухомість і положення очних яблук. Розрізняють веселе, (радісне), здивоване (вражене, налякане), сонне, сумне (зажурене, скорботне), надмірне (високомірне, презирливе), суворе, похмуре (нахмурене), озлоблене (розгніване) обличчя.

Артикуляція як функціональна ознака в літературі визначається як виразність рухів губ у процесі мовлення при вимові звуків: сильна виразність — окремим звукам мови відповідає певний рух губ, помітний під час спостереження; слабка виразність — ледь помітні рухи губ [23, с. 34].

Наступною функціональною ознакою є міміка, тобто рухи м'язів і елементів обличчя, які змінюють його вираз в залежності від емоційного стану людини або її бажання. В одних людей вона може бути розвинена досить сильно, в інших — маловиразна. Переважно розрізняють дуже виражену і звичайну міміку. Описується вона наступним чином: жмурить брови, морщить лоб, закусує губи, кривить рот, прищурює очі, дивиться з-під лоба. Також зазначається, що міміка, в основному, проявляється під час розмови [15, с. 11].

Наступною функціональною ознакою є мовлення. Дану ознаку розділяють на дві групи: першу групу складають дані, які стосуються власне мови, другу — дані мовленнєвого механізму. У першому випадку відзначають мови, якими володіє людина, і яка з них є для неї рідною, діалект або говірку. Стосовного мовленнєвого механізму відзначають темп (спокійний, швидкий), характер (мова спокійна, збуджена), особливості мовлення (акцент, особливості вимови (заїкання, шепелявість), побудови фраз, вживання жаргонних слів, слів — паразитів).

До функціональних ознак також належить і голос, його розрізняють його за висотою (низький, середній, високий), силою (сильний, середній, тихий) і тембром (сопрано, дискант, тенор, альт, баритон).

Завершує характеристику функціональних ознак така ознака як погляд, який буває гострий, спокійний, прискіпливий, біжучий, відкритий, з-під лоба, похмурий, насмішкуватий, з лівим або правим поворотом голови.

Отже, використовуючи дані ознаки в ході проведення експертизи — значно покращить її результат, що збільшить доказову базу для органів правоохоронної діяльності, покращить процес розслідування кримінальних правопорушень та допоможе встановити винних.

Література

1. Розыск. Признаки внешности человека. Справ. издание / [Сост. С. В. Слинько; Под ред. Н. М. Халина]. — Харьков: Арсис, 1998. — 256 с., ил.
2. Аверьянова Т. В. : Учебник для вузов/ Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г. Под ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина. — М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА — ИНФРА М), 2001. — 990 с.
3. Апшай Ф. В. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності./ Апшай Ф. В., Ухаль А. М. — Навчальний наочний посібник. Ужгород, редакційно-видавничий центр УЖДПЕП, 1998. — 14 с.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

А.В. Оліфір,

аспірант Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ УЧАСТІ ПРОКУРОРА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

За позицією Європейської комісії «За демократію через право» єдина історично відома модель прокуратури України — це радянська (а перед цим — царистська). Ця модель є відображенням недемократичного минулого і не відповідає європейським стандартам та заявленим Радою Європи цінностям [1].

Поруч з цим, з таким висновком Венеціанської комісії не можна погодитися у повній мірі. З постановленням Верховною Радою України 24.08.1991 р. Акту проголошення незалежності України розпочався процес державо- та законотворення самостійної держави. З цього часу повноваження прокурора зазнавали неодноразових та досить суттєвих змін, у тому числі щодо участі у цивільному процесі. Такі процеси є історично закономірними і можуть потребувати значного часу та кропіткої роботи не лише зі сторони законодавця, а й науковця і практика.

На сьогоднішній день можна виділити п'ять етапів історичного розвитку діяльності прокурора щодо участі у цивільному процесі, які пов'язані із суттєвими законотворчими змінами щодо функцій та обсягу повноважень. Перший — прийняття Закону України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 р. [2], яким власне визначено статус та повноваження української прокуратури. Другий — прийняття Конституції України, як Основного Закону, де визначено обсяг повноважень органів прокуратури [3]. Третій — прийняття Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. Четвертий — прийняття Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. [4], яким визначено виключні випадки підстав для представництва прокурором інтересів держави. П'ятий — зміни до Конституції України 2016 року, якими суттєво обмежено повноваження прокурора щодо захисту інтересів держави та виключено повноваження щодо захисту прав громадян у поза кримінальному провадженні [5].

Законом України «Про прокуратуру» від 05.11.1991 р. [2] визначено завдання, функції та повноваження органів прокуратури незалежної України, які

були фактично необмеженими. Зокрема, прокурору надано право на звернення до суду із заявами про захист прав і законних інтересів громадян, держави, підприємств та інших юридичних осіб приватної форми власності, на опротестування у порядку нагляду судових рішень.

Дещо спірною повинна видаватися позиція, щодо участі прокурора у цивільному судочинстві в інтересах приватних юридичних осіб. Поруч з цим, Конституційний Суд України роз'яснюючи повноваження прокурора щодо представництва інтересів держави в суді у своєму рішенні від 08.04.1999 р. у справі № 1-1/99 про представництво прокуратурою інтересів держави в арбітражному суді [6] зазначив, що держава може вбачати свої інтереси у тому числі у діяльності приватних підприємств, оскільки поняття «інтереси держави» є оціночним.

Слід відмітити, що повноваження прокурора у частині участі у справах в інтересах приватних підприємств залишалася незмінною аж до так званої конституційної реформи судового устрою у 2016 році, за результатами якої Конституцію України доповнено ст. 131-1 та визначено, що прокуратура здійснює представництво інтересів держави у суді у виключних випадках, установлених законом, при цьому у повному обсязі позбавлено повноважень щодо участі у розгляді судами справ про захист прав, свобод чи інтересів громадян. Законом України «Про прокуратуру» [4] визначено такі виключні випадки, за змістом яких прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу. Наявність таких обставин обґрунтовується прокурором у встановленому порядку. Тлумачення вказаної норми дозволяє зробити висновок, що прокурор може представляти інтереси держави в суді лише у двох випадках: (а) якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження; (б) у разі відсутності такого органу.

Приймаючи Закон у відповідній редакції законодавець наближаючись до європейської практики та стандартів ймовірно вважав, що захищати інтереси держави повинні насамперед відповідні суб'єкти владних повноважень, а не прокурор. У кожному такому випадку прокурор повинен навести причини, які перешкоджають захисту інтересів держави належним суб'єктом, і які є підставами для звернення прокурора до суду.

Однак, при цьому видається хибною позиція законодавця щодо обмеження функцій прокурора у період дії мораторію на проведення перевірок, наявність законодавчо закріпленого поєднання в особі одного органу розпорядчих та контролюючих функцій (до прикладу органи Держгеокадастру), що явно свідчить «конфлікт інтересів», визначення нормативними актами обмеженого обсягу

повноважень органів державної влади у частині вжиття заходів до поновлення інтересів держави.

Слід відмітити, що Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав, що національні органи влади з огляду на безпосереднє знання своїх суспільних потреб знаходять у кращому становищі ніж міжнародний суддя для оцінки того, що становить «суспільний інтерес». Суд вважає природним, що поле розсуду, дане законодавчій владі для реалізації соціальної та економічної політики, має бути широким, тому буде поважати судження національного законодавця щодо того, що становить «громадський інтерес», доки таке судження буде явно необґрунтованим [7].

Таким чином, при вирішенні питань щодо позбавлення звуження повноважень того чи іншого органу слід ретельно опрацювати механізм урегулювання питань, що виникнуть у зв'язку із змінами, на законодавчому рівні, достеменно визначити, чи готове суспільство в цілому до таких змін, чи наділено необхідним обсягом повноважень інші органи, чи урегульовано питання відсутності «конфлікту інтересів».

Література

1. Висновок щодо проекту Закону України «Про прокуратуру» від 27 жовтня 2009 року CDL-AD (2009) 048 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://minjust.gov.ua/m/str_23374.
2. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року № 1789-XIII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 53. — Ст. 793.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30.
4. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 2—3.
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII // Офіційний вісник України. — 2016. — № 51.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-1/99 від 8 квітня 1999 року № 3-рп/99 за конституційним поданням Вищого арбітражного суду та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою інтересів держави в арбітражному суді). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99>.
7. Колишній Король Греції та інші проти Греції: рішення Європейського суду з прав людини від 10 червня 2001 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.3.rada.gov.ua/laws/show/980_007.

ЗМІСТ

Розділ 1 ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТ

<i>Альшаафі Мохамед Алі,</i> ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ В ЛІВІЇ	3
<i>О.В. Довгаль,</i> ЕВОЛЮЦІЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ	5
<i>В.В. Лагодієнко, Н.В. Лагодієнко,</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	7
<i>Н.І. Моїсєєва,</i> ОСОБЛИВОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ	9

Розділ 2 ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА УПРАВЛІННІ

<i>І.П. Максименко,</i> ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	11
<i>О.М. Парій, О.М. Собко,</i> ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ТЕХНОЛОГІЧНОМУ РОЗВИТКУ	14
<i>A. Perkowska, A. Gromada, M. Golonko,</i> EMPLOYMENT, MANAGEMENT AND MARKETING IN MICROBREWERIES IN POLAND....	16
<i>Н.В. Чеснокова, О.А. Князева,</i> АНАЛІЗ ВТРУЧАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ	23

Розділ 3 РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<i>V.F. Tyschenko, F.A. Shigol,</i> HARMONIZATION OF UKRAINIAN TAX POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION	26
--	----

Розділ 4 СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

<i>A. Gromada, M. Golonko, A. Perkowska,</i> MARITIME TRANSPORT OF LIQUEFIED NATURAL GAS (LNG)	30
---	----

Розділ 5
СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ, ГАЛУЗЕЙ, КОМПЛЕКСІВ

<i>Д.В. Завертаний, А.В. Андрейченко,</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТА КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ...	36
<i>Л.В. Іванченкова,</i> НЕОБХІДНІСТЬ МОНИТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	38

Розділ 6
СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ,
ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

<i>М. Hajduk, М. Janiszewska, А. Barańska, Е. Firlej, Т. Jędrych,</i> INTERNET I JEGO NEGATYWNY WPŁYW NA CZŁOWIEKA	40
<i>М.В. Симашко, О.Ю. Лінькова,</i> РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА	44

Розділ 7
МЕДИЧНИЙ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ,
УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

<i>J. Czuwara, Е. Firlej, А. Sokołowska, М. Janiszewska, Е. Zabłocka,</i> POWRÓT DO SUBSTANCJI ROŚLINNYCH W KOSMETOLOGII NA PRZYKŁADZIE ŻYWORÓDKI KALANCHOE PINNATA.....	46
<i>P. Gierszon, R. Ziemiński, M. Raban,</i> <i>M. Hodkinson, M. Janiszewska, M. Samardakiewicz,</i> ROBOTYKA W MEDYCYNIE.....	51
<i>M. Grzechnik, P. Ozdoba, M. Janiszewska, А. Barańska, Е. Firlej,</i> TANOREKSJA – OPALANIE JAK NARKOTYK	55
<i>K. Lipowicz, А. Sokołowska, D. Kowalczyk, Е. Firlej, K. Sidor,</i> LECZENIE I PIEŁĘGNACJA SKÓRY W TRĄDZIKU POSPOLITYM	58

Розділ 8
ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ

<i>М.В. Головацький, І.А. Шубенкова,</i> СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ В ЗАДАЧАХ АНАЛІЗУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	63
<i>Ю.І. Мискін,</i> ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	70

Розділ 9
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

<i>А.А. Махно,</i> ГРОШОВА ЗАСТАВА – ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПАСИВНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА КАНДИДАТІВ НА ПОСТ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ? ...	74
<i>Т.В. Хилевич, О.О. Любченко,</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ	77

Розділ 10
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

<i>О.Ф. Гірева, М.Ю. Валуйська,</i> ВПЛИВ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ТА СВІТЛА, ЯК ОДНА ІЗ ПРИЧИН ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ	79
<i>М.Р. Кліменко, Г.О. Усатий,</i> ПРОБЛЕМАТИКА ВІКТИМНОСТІ У ЖІНОК З РИЗИКОВАНОЮ СЕКСУАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	82
<i>К.В. Коломієць, Г.О. Усатий,</i> СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ В УКРАЇНІ.....	84
<i>М.В. Малишкін, М.Ю. Валуйська,</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ	87
<i>М.В. Малишкін, М.Ю. Валуйська,</i> ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	89

Розділ 11
**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

<i>А.І. Бордюк,</i> ВИСТУП ЕКСПЕРТА В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ	91
<i>Г.П. Мушин,</i> МОЖЛИВОСТІ ДІАГНОСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ТРАСОЛОГІЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ	93
<i>О.Б. Попелюк,</i> ОПИС ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ (ОЗНАК) ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ.....	96

Розділ 12
**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС,
СІМЕЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

<i>А.В. Оліфір,</i> ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ УЧАСТІ ПРОКУРОРА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	99
--	----